

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

14 - 20 august 2002
(Anul XXXV)

32

■ cultură

paginile
22
23

Alexandru Niculescu
despre
multiculturalism

■ interviu

paginile

16
17

Cu
Nina Casian

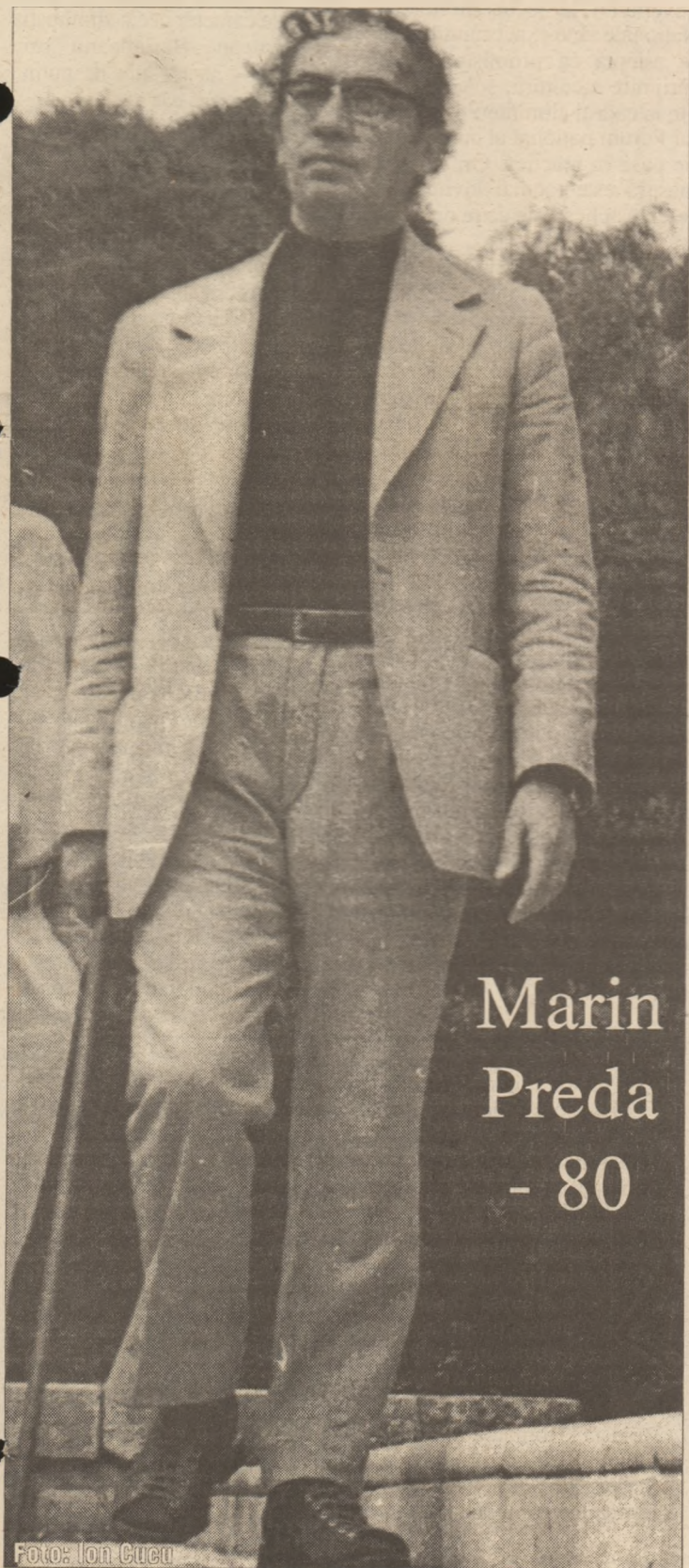


■ cronica literară

paginile

6
7

Supraviețuiri
de Radu
Cosașu



Marin
Preda
- 80

Foto: Ion Cucu

EDITORIAL de Nicolae Manolescu

SALA DE
LECTURĂ

Un mare pesimist



AUTORUL *Moromeților* ar fi implinit 80 de ani. Născut la 5 august 1922 și mort la 16 mai 1980, Marin Preda a aparținut unei generații fracturate. Este greu de spus ce s-ar fi întâmplat cu scriitorii acestei generații, dacă instaurarea regimului comunist nu i-ar fi surprins aproape la debut, și într-un moment în care opera lor putea lua orice curs, nimic nefiind pe deplin fixat în ordine morală sau stilistică. Preda a debutat, publicistic și editorial, înainte de comunism, prima lui carte, *Întâlnirea din pământuri*, tipărită în 1948, cuprinzând câteva proze risipite prin reviste de-a lungul anilor '40. Și-a scris opera de maturitate, din care fac parte atât capodopera lui, romanul *Moromeții*, cât și nuvele oportuniste precum *Desfășurarea* sau *Îndrăzneala, după* lichidarea instituțiilor democratice, în plină cenzură. Multă vreme falia dintre opera de tinerețe și aceea de maturitate n-a fost băgată în seamă. Ceva mai tirziu, un publicist care a editat o versiune integrală a *Întâlnirii din pământuri* a vorbit (în limbajul politic datorat ocupării Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia în august 1968) de *normalizarea* operei scriitorului. Trebuie acceptat astăzi că fractura există și că evoluția lui Preda, ca și a colegilor lui de generație, trebuie pusă în legătură cu istoria politică a României de după război.

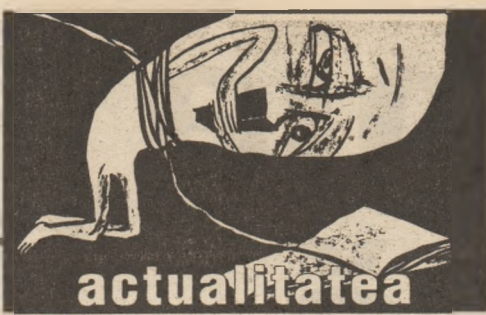
Prozele de început au fost, pe drept cuvânt, considerate după recuperarea lor în anii '60 (câci în 1948 n-au avut parte decât de o primitivă contestare ideologică) printre cele mai promițătoare debuturi din întreaga noastră literatură. Ele puneau capăt unei anumite mitologii țărănești, născută o dată cu sămănătorismul, în zorii secolului 20, și avându-și apogeul în literatura genială a lui Sadoveanu, căreia Rebreanu, cel mai realist dintre scriitorii noștri rurali, nu-i dăduse totuși lovitura de grație. Nicăieri, ca în *Întâlnirea din pământuri*, țărânul nu fusese mai puțin poetic și mai lipsit de aură în elementaritatea lui. "Dezbrăcat" de farmec, de folclor și de cutume, satul zugrăvit de Preda l-a surprins, prin tranșanța viziunii, până și pe hirsitul E. Lovinescu, acela care, singur împotriva tuturor, a lui Iorga, ca și al lui Arghezi, salutase romanul Ion. Tematic, există în aceste scurte proze un viol,

belirea unui cal bătrîn, blestemele unui muribund, ciomăgeala dintre flăcăi pentru o fată, supararea unui țaran pe sat ori mărunte satisfacții negustorești rezultate din vânzarea grîului. Nimic eroic, nimic sublim, nimic izvorit din milenare tradiții agrare și religioase. Stilistic, nuvelele șochează printr-un comportism radical, în care nu gasim nici o apreciere a întâmplărilor, oricît de teribile, în care nici un gest, oricît de reprobabil, nu e judecat, crima rămînînd fără pedeapsă și sacrificiul, fără răsplată.

Prin comparație, romanul *Moromeții*, cu un prim volum apărut la mijlocul anilor '50 și cu un al doilea la sfîrșitul anilor '60, este mai tradițional și mai cuminte. Aici se vede fractura de care vorbeam. E imposibil de știut cum ar fi arătat, dilatat la anvergura unui roman de aproape o mie de pagini, satul schițat în *Calul* sau în *La cîmp*, dacă nu intervenea o evidentă autocenzură, nu atât de natură ideologică (deși există ici-colo indicii), cît de natură artistică. Prăbușirea vechii clase țărănești, ca urmare a colectivizării, nu putea rămîne fără urme în conștiința scriitorului născut la țară, iar Moromete, *cel din urnă țaran*, nu putea să nu-i trezească o nostalgie și o compasiune de neconceput în epoca *Întâlnirii din pământuri*. Aspectul biografic, complet absent în primele proze, devine bătaor la ochi în *Moromeții* și în celelalte scrieri (între ele, *Viața ca o pradă* este operă curată de memorialistică) dintr-un, nedeclarat ca atare, ciclu epic consacrat descendenților, lumpenproletarizați sau orășenizați, ai bătrînului șef de trib rural.

Cît privește romanele cu problematică urbană, ele sînt artistic nesigure (cele trei versiuni ale *Risipitorilor*, primul dintre aceste romane, ilustrează în modul cel mai limpede tatonarea de către autor a unei alte lumi decît aceea din care el însuși provenea), scrise parcă uneori la comandă (*Intrusul, Delirul*) sau incapabile să se ridice la nivelul ambițiilor lui Preda (*Cel mai iubit dintre pămînteni*). Pecetea marelui prozator nu lipsește însă nici chiar din cele mai puțin izbutite pagini. Ca și N. Breban, ca să dau un exemplu din generația următoare, Preda poate rata în mare o carte, dar niciodată în detalii, în care îi regăsești, inefasabilă, arta de observator și de moralist.

(Continuare în pag. 6)



APROPIEREA lui Petre Roman de Iliescu nu e o invenție a presei. Ea nici măcar nu constituie o noutate. Cititorii volumului *Transformări, inerții, dezordini. 22 de luni după 22 decembrie 1989* (Editura Polirom, 2002) — o discuție între Andrei Pleșu și Petre Roman moderată de Elena Stefoi —, vor fi având, încă din primăvară, surpriza unor veritabile elogii aduse omului de la Cotroceni de către Roman. Cuvintele mieroase ale ex-premierului erau rostite apăsător, cu toată gura, cât să-l îmbie pe cititorul perspicace să tragă niscaiva concluzii interesante. Cu atât mai mult cu cât Petre Roman nu excelează în arta de a-și lauda contemporanii. Or, referințele la Ion Iliescu, la cinstea, la bunele intenții, la talentul său politic, slalomul uriaș prin care încerca să-l scoată basma curată în chestiunea etern criminală a mineriadelor aveau de ce să pună pe gânduri.

Noul chip arătat de Petre Roman vine cam după zece ani de ursuzlăcuri, de recriminări și faulturi pe sub masă. Cu abilitatea și talentul de „încasator” bineștiute, Iliescu s-a abținut să escaladeze conflictul, și iată-l azi în postura de-a fi pețit pentru un nou mariaj. De la „dictatorul deșertului de vreme” s-a revenit la apelarea pe numele mic, la amintirea saltelelor pe care viitorul președinte și viitorul prim-ministru au dormit în nopțile agitate ale lui decembrie 1989. Într-adevăr, spectaculoasă evoluție.

Ca în orice afacere serioasă, din reunificarea vechii familii de „emanți” ar avea de câștigat ambele părți. Poate ceva mai mult Petre Roman, ale cărui ambiții politice nu pot rămâne la jenantul trei la sută obținut la ultimele prezidențiale. Despărțirea de Ion Iliescu a reprezentat pentru Roman intrarea într-un lung, prea lung con de umbră. Faptul că vreo trei ani a fost președintele Senatului, iar apoi ministru de



contrafort

de **Mircea Mihăieș**

Partidul numelor parfumate



externe nu înseamnă mai nimic, având în vedere contextul exercitării acestor funcții. Lungul purgatoriu i-a fost însă benefic lui Petre Roman: despărțindu-se brutal de echipa „moscovită”, numele său n-a mai fost asociat cu cel al „kaghebiștilor”. Până și căderea de la conducerea P.D.-ului trebuie contabilizată între plusurile carierei sale democratice, mai ales dacă vedem ce reprezintă azi partidul, înafara șmecheriilor de limbaj ale marinerului Băsescu...

In același timp, Petre Roman a știut să-și croiască o bună imagine internațională. Din septembrie 1991 încoace, e foarte greu să identifice vreo gafă de genul acelora, sângeroase, în care fusese implicat, mai mult sau mai puțin, în primii doi ani post-comuniști. Partea proastă e că în România nu contează imaginea internațională — decât dacă ești sportiv... Așa se explică de ce plusurile la capitolul extern nu i-au adus beneficii în planul luptei politice interne. Petre Roman are disperată nevoie de-o trambulină aici, acasă, iar Ion Iliescu e neîntrecut la acest capitol.

Pe de altă parte, președintele însuși intră într-o altă etapă biografică. Nimeni nu știe cum va arăta cariera lui după plecarea de

la Cotroceni. Va redeveni șeful P.S.D.R.-P.S.D.-ului? Ultimele evoluții arată că Adrian Năstase nu e deloc încântat de perspectiva — vezi propunerile privind modificarea Constituției: destule vizează concentrarea puterii în mâinile unui șef de partid carear trebui să fie și prim-ministru, dacă nu chiar și șeful statului... Un lucru e sigur: în 2004, Ion Iliescu nu va candida pentru un nou mandat de președinte. Și mai e, de asemenea, sigur că Adrian Năstase a încetat să fie favoritul lui. Autoritarismul, deșantarea ceaușeștăiană a promovării propriei imagini, acapararea pârghiilor de putere în partid n-au cum să-i fie pe plac lui Ion Iliescu.

Nu doar la nivel de macropolitică (dacă-i pot spune așa) adversitatea dintre cei doi e tot mai pronunțată, ci și în detalii. De pildă, felul mitocănesc în care Năstase a înțeles să saboteze una din puținele plăceri rămase lui Ion Iliescu: organizarea de plenary și congrese ale culturii. Premierul nu s-a rezumat să-l contreze verbal, ci a pus mâna pe măciucă, să se vadă cine e adevăratul stăpân al țării. Oricât de îngăduitor ai fi, oricât ți-ar lipsi spiritul de observație, e greu să nu-ți sară în ochi elementul provocator. Gestul dictatorial, anti-național, al mutării

gubernului în locul Bibliotecii Naționale vine exact când lumea se aștepta ca promisiunile de sprijinire a culturii, solemn rostite în cadrul altminteri penibilului Forum național al culturii, să fie puse în practică. Or, singura măsură este tocmai lovitură la cerebel aplicată de către oamenii lui Năstase...

Astfel de confruntări, precum și altele, mai puțin vizibile, dar cotidiene, între președinte și premier, nu pot duce decât la un singur deznodământ: ruperea P.S.D.-ului. Runda întâi a fost clar câștigată de către Năstase. Dar deși controlează cu autoritate structurile, s-ar putea ca prăbușirea să i se tragă de la cadre. Partid clientelar, P.S.D.-ul n-a adunat oamenii pe criterii de ideologie, ci în virtutea unor interese imediate. Îmi imaginăm că va fi greu să mai apară în P.S.D. indivizi — și încă tineri — capabili să atragă ura precum Cosmin Nu-Mai-Stiu-Cum. Iată că în materie de odioșenie emulul năstășian e egalat de un oarecare Codrin (a se remarca slăbiciunea premierului pentru băieți cu nume atât de parfumate!) Si flacăul n-a venit singur: a venit cu marele producător de chiloți Cătălin, ca să n-avem nici un dubiu în ce direcție se pregătește s-o ia social-democrația națională.

ACEASTĂ generație de ciniști absoluți, ce nu se revendică în nici un fel misticiei iliesciene, nu va avea nici un scrupul să se ridice pe față împotriva „cotroceanului”. Disponibilitatea li se citește în priviri, lipsește doar ocazia. În clipa în care se va pune problema șefiei partidului, nu vor fi deloc dispuși să lase în mână „babalăcului” Iliescu o construcție politică în care, ce e drept, vor fi pus întreaga lor nesimțire, nerușinare, lăcomie și mojiție. Ion Iliescu știe foarte bine aceste lucruri și e conștient că prea puțini oameni de la vârful partidului se mai identifică cu imaginea lui. Tinerii lupi ai lui Năstase — de mii de ori mai lipsiți de caracter decât strămoșii lor, Brucan, Bărlădeanu ori Marțian — au tot atât de puțin chef de Iliescu, cât aveau înaintașii lor de Coposu.

În aceste condiții, spațiul de manevră al lui Ion Iliescu s-a îngustat considerabil. Trădat de vechii adulțari, președintele va trebui, în cel mai scurt timp, să-și întărească rândurile dramatic subțiate. (Cea mai spectaculoasă evadare este aceea a ministrului culturii, Răzvan Theodorescu, umil preș în fața aberațiilor anticultură ale lui Năstase; involuția revoltătoare a actualului șef de la Casa Scânteii a fost, de altfel, perfect descrisă de către doamna Zoe Petre, într-un incendiar articol din „Ziua”).

Să nu ne mirăm dacă alături de Petre Roman și ce va putea aduce din P.D. și — nu protestați, că știu ce spun! — chiar din societatea civilă, să-i găsim și pe liberalii lui Stolojan. Poate nu de la început și nu pe față, dar nici mult după ce titanul din Oltenița va începe să fluture steagul războiului anti-năstășiot. Iar dacă acestora le adăugăm un reductibil Geoană, prevad o toamnă grea și o iarnă și mai grea pentru fostul rânșă care, odată înscăunat, n-a avut altă obsesie decât să-l înjunghie pe tac'su... ■

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL



Redacția:
GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef,
MIHAI PASCU - secretar general de redacție,
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.

Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.
Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 6, 7, 8, 10, 11, 22,
23), SIMONA GALAȚCHI (pag. 3, 4, 5, 9, 12, 14, 19, 20, 21,
25, 26, 27, 28, 30, 31, 32), ECATERINA IONESCU (pag. 1,
13, 15, 16, 17, 18, 24, 29).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.
Tehnoredactare computerizată: ANCA FIRESCU,
IONELA STANCIU, EDUARD CANDET.
Introducere texte: GETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei

133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81). Secretariat: Sofia Vladan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuse Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro <http://www.romlit.ro>

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare



Scrisoare deschisă

Disidenții au supărat societatea!

DRAGĂ Cristian Teodorescu, Vreau, mai întâi, să te asigur că nu urmăresc să intru cu tine într-o polemică, legată de articolul *Disidenții au supărat Securitatea* din recentul număr al „României literare”, ci doar să aduc câteva precizări. În al doilea rând, dacă articolul ar fi aparținut oricui altcuiva decât ție, cred că l-aș fi lăsat necomentat. Din ce motiv? Din acela că, prin ianuarie 1990, când ne-am revăzut prima oară după Revoluție – și, de altfel, nu ne-am văzut prea des nici înainte, nici după –, ai fost, probabil, singurul coleg ce și-a manifestat deschis admirația și, așa spune, recunoștința, pentru ceea ce făcuse, în toamna lui 1989, Dan Petrescu și „grupul de la Iași”. S-ar putea să nu-ți amintești, eram la o masă de la restaurantul „Uniunii Scriitorilor”, însă eu nu pot uita singularitatea gestului tău. Alți colegi mă întrebau „de unde am știut noi că avea să cadă Ceaușescu?” și, deci, „am luat atitudine atât de oportună”. Ce să le fi spus? Că, în 1983, când am fost prima dată percheziționați, anchetați și sancționați administrativ, nu se întrezărea nici măcar „glasnostul și and perestroika” gorbacioviste dară-mi-te căderea „titanului de la Scornicești”?

De ce-ți scriu? Pentru a-ți mulțumi, mai întâi, pentru gestul de readuce în memoria publică a gesturilor disidente. Deosebit de cei mai mulți dintre români, știu ce-au făcut toți cei citați de tine, îi admir și mă alătur bunelor cuvinte pe care le adresezi lor. În același timp, vreau să aduc câteva nuanțe în afirmațiile tale. În opinia mea, ocultarea faptelor, cite au fost!, disidenței românești, câtă a fost și ea!, nu s-ar fi putut petrece fără deplina cooperare a „oamenilor de bine”. „Securitatea” n-ar fi cîștigat Revoluția și, ulterior, tranziția fără această complicitate. Iată câteva fapte:

1. În noiembrie 1989, când situația „grupului de la Iași” nu era roză, Nichita Danilov a plecat la București și a povestit colegilor noștri de generație ce se întâmplă: bătaia, supraveghere ranforsată, arestări la domiciliu, licențieri din slujbe ș.c.l. Nu doar că n-a obținut vreun semn de compasiune, dacă nu de solidarizare, ci s-a trezit cu replici de-a dreptul stupide. Dacă, de pildă, eu n-am făcut de bunăvoie „jogging cu antrenament mecanic” până la pneumonie! Replica venea de la o colegă de-a noastră, poetă stimabilă, ce-avea să facă la un moment dat un fel de carieră în diplomația tranziției.

2. În 1991, în revista „*Contra-punct*”, a trebuit să iau apărarea lui Dan Petrescu, atacat de presa „frontului” și „asociații” de la „România Mare”, pentru că nimeni altcineva nu se gândise să o facă. Atacurile împotriva puținilor disidenți ce-i avusesem, ce proliferau de altfel încă din primele zile ale Post-Revoluției, păreau să cadă bine în spiritul public românesc ce

credea că-și spală astfel vinovația tăcerii aproape generale. „Nici disidenții n-au fost mai breji”, își spuneau în barbă, adesea și cu voce tare și în scris, legiunile de „rezistenți prin cultură”. Macularea disidenților a căzut, deci, „la fix” pentru toată lumea, nu doar pentru „Securitate” care, de altfel, inițiasse, întreținuse, încurajase procesul de malformare a memoriei.

3. Interesant este că, în cele din urmă, „Securitatea” pare să fi fost și să fie singura instituție care, chiar dispărută și metamorfozată, a continuat să-ia pe disidenți în serios. Nu „societatea civilă”, nu foștii „rezistenți prin cultură”, nu „colegii noștri intelectuali”. Asta explică, probabil, faptul că, nici Dan Petrescu, nici eu, nici un alt membru al „grupului de la Iași” n-am fost vreodată invitați la Sighet. Iar Dan Petrescu îmi răspunde într-un interviu ce urmează să apară în „*Tim-pul*” pe iulie-august că, la Sighet, nu există nici măcar un singur semn că, între 1983 și 1989, ar fi existat un asemenea grup la Iași. Și aceasta, în pofida faptului, că o mulțime de documente – procese-verbale de percheziție și anchetă, atitudini în presa străină ale membrilor grupului, proteste împotriva abuzurilor etc. – au fost deja publicate, fie de Dan Petrescu, în cea de-a doua ediție a volumului *Ce-ar mai fi de spus* (Nemira, 2001), scris împreună cu Liviu Cangeopol, fie de mine în *Jurnal din anii ciujmei: 1987-1989. Încercări de sociologie spontană* (Polirrom, 1996). Doi tineri români dau, acum, un doctorat la „Universitatea central-europeană” de la Budapesta pe această temă, dar ea n-a ajuns la urechile „rezistenților culturali”. Până și postafața la ediția românească a *Cărții negre a comunismului* se străduie din răspuseri să treacă evenimentele sub tăcere! Și, totuși, de la „mișcarea Goma” fusese primul protest de grup, cât de cât consistent și extins în mai multe localități, împotriva regimului Ceaușescu.

4. Că „Securitatea”, inclusiv în actualele forme, pare singura instituție care i-a luat și îi mai ia în serios pe disidenți, e un fapt dovedit și de imposibilitatea în care ne aflăm de a accede la propriile noastre dosare. La mai bine de un an de la depunerea cererii la CNSAS, Dan Petrescu a fost înștiințat, în iunie a.c., de dl Gheorghe Onișoru că SRI a răspuns că „nu se păstrează dosare” în ceea ce-l privește! Asta după ce, în calitate de editor al *Cărții negre a Securității*, în 1996, SRI citase din cel puțin cinci dosare ce făceau referire la petent! Asta înseamnă că, după 1996, SRI a distrus dosare ori că le tănuiește. În loc să trimită SRI-ul în instanță, după cum prevede legea, dl Onișoru s-a transformat în simplă curea de transmisie a instituției succesoare – în mai multe sensuri! – a „Securității”. În ce mă privește, nu cred că dosarele au fost distruse, ci că ele au rămas „operative”, după cum mi-a confirmat un expert în serviciile secrete comuniste, fapt ce denotă o

stranie continuitate între SRI și „Securitate”, între vechiul regim comunist și regimul acestei nenorocite tranziții. Întreb: dacă Dan Petrescu nu ar fi fost uitat de „colegii săi intelectuali”, inclusiv de autorii părții despre România din *Cartea neagră...*, dacă nu ar fi fost occultat de organizatorii „Memorialului Sighet”, și-ar mai fi permis SRI să formuleze un asemenea răspuns? Și-ar mai fi permis dl Onișoru să funcționeze drept curea de transmisie? Mă îndoiesc. Și a propoz de „Memorial”, pe care n-am avut ocazia să-l vizitez, sînt oare „memorați” acolo alți disidenți importanți precum Paul Goma ori Mircea Dinescu? E o simplă întrebare venită din necunoaștere, nu e nici o insinuație! Disidenții n-au supărat (numai) „Securitatea”, cum scrii tu, ci (și) societatea! Acest lucru mi se pare grav, că a supărat „Securitatea” e chiar excelent! Păcat că n-au fost mai mulți și că nu i-a pricinit supărări mai mari!

5. Și încă un lucru – „legea Ticu” care, eventual, îți acordă accesul la propriul dosar, ceea ce devine tot mai problematic!, dar îi protejează pe torționari, a fost votată în această aberantă formă nu sub FSN/ PDSR/ PSD, ci sub cea mai „democratică” guvernare post-decembriștă. Iar inițiatorul, ce nu-și mai recunoaște de altfel paternitatea, a fost exclus din partidul său, democratic nu-i vorba!, pentru că s-a încăpăținat să creadă că legea trebuie să fie una bună, care să meargă pînă la capăt în deconspirarea poliției politice, asemănătoare cu cea din Germania.

6. Ce-ar mai fi de spus? Poate doar un avertisment – ocultarea trecutului nu face rău doar trecutului, ci și prezentului, probabil și viitorului. Dacă, începînd cu primele zile de după 22 decembrie, nu ne-am fi bătut pur și simplu joc de puținii noștri disidenți, poate nu am fi ajuns în fundătura în care sîntem acum, cu un partid-stat în continuă expansiune, cu o putere tot mai autoritară și disprețuitoare față de propriile legi, lipsiți de o opoziție puternică și credibilă, cu o presă supusă tuturor presiunilor și amenințărilor ș.a.m.d. Dacă lucrurile nu au evoluat încă și mai rău, e mai degrabă meritul contextului internațional, al instituțiilor europene și euroatlantice care, de 12 ani, nu au obosit încă să facă presiuni europenizante asupra guvernelor de la București, decît al propriilor noastre eforturi. Dar dacă respectivele instituții obolesc să mai aștepte bunăvoința noastră?

Dragul meu,

Aceste precizări am dorit să (ți) le aduc. Dacă le consideri utile și pentru cititorii revistei voastre, ca un fel de adaos la articolul tău, te rog consideră că este o „scrisoare deschisă”, cum am și intitulat-o de altfel. Dacă nu, nu!

Cu cele mai sincere urări,

Liviu Antonesei

24 Iulie 2002, în Iași

i n m e m o r i a m

Nicu Caranica
(1911-2002)

Am aflat cu deosebită tristețe că Nicu s-a stins la 90 de ani. Trimit această poezie, dăruită lui în anul 1966. La minima mea alcătuire poeticească mi-aduc aminte de tot ce ne-a legat peste deranjuri cotidiene: audițiile la pianul cărnat anume de prietenii săi din oraș în camera închiriată peste vară la Oberried în Pădurea Neagră, cartea lui cu „întîmplările celor trei amici în văzduh”, finețea latinității sale desprinsă din Pind, din Italia și de la Paris unde a trudit cu greu pentru ca fermecătoarea sa copilă să evite umilințele străinătății și să-l întrecă în har. Și ar mai fi acea seară cînd în Catedrala de la Breisach, ruinată de război, a descoperit orga nemutilată din care a scos mirabile cînturi.

Nădăjduiesc că undeva au rămas scrise aventurile drumului său prin continent și că vor fi publicate: Cum a fost prins de partizani comuniști greci și recunoscut ca armân, condamnat la moarte și cum l-a scăpat pasiunea comandantului pentru un joc de cărți necunoscut ciracilor săi. Stateau, victimă și călău, pînă în zori luptîndu-se cu niște cartonase roase de care depindea destinul lui Nicu. Afta timp cît revoluționarul grec nu găsea un înlocuitor să știe regulile jocului, pedeapsa capitală i se suspenda pînă la proxima partidă.

Și nici atunci cînd a reușit să fugă nu s-a despărțit de ghinionul lui în alte și alte pățanii.

Lui Nicu Caranica

Descalcec la înșingeratul răsărit,
Refac pașii de prunc calea amară,
Să sînger eu și frații, eu cel risipit,
Eu, întorcîndu-mă să sînger iară

Cu ai mei. Vai, frații mei, spăl hotărît
Prea umiltele obraze, - de ură
Cu lacrimi spăl, eu cel ce am urit
Mai mult, pășesc smerit sub steaua sură,

Steaua durerii nu s'a stins, puroi
Dospește încă, dar în dimineața
Nouă m' așteptă frații mei, convoi
De robi, în soare, curățită fața
Lor strălucă - fața lor nou soare
Frățesc și regăcind iubirea'n tot
Ce-a fost curmat, acum tot ce doare
Umple genunile deșertăciunii ca să pot
Umbla neînfricat...

Biruind cătușă
Învie pasărea măiastră din cenușă.

Paul Miron





lecturi la zi

Fundăturile poeziei



data cu reala metamorfoză managerială, Editura Dacia *amenința* să devină, alături de Editura Vinea, cea mai mare furnizoare de carte de poezie română contemporană. Lucrul este, în sine, lăudabil. Din păcate însă, nu putem să nu ținem cont și de un alt aspect, extrem de important de altfel. În condițiile în care s-au făcut simțite anumite reacții de respingere a poeziei (vezi *simptomele* lui Ion Simuț, pertinente de altfel), criticii tineri (C. Rogozanu sau Paul Cernat, de pildă) ocolesc tacit cărțile de poezie lasându-le în seama și mai tinerilor recen-



Nicolae Coande – *fundătura homer*, Colecția Poezie, Seria "Poeți de azi", Ed. Dacia, Cluj, 2002, 60 p., f.p.

zenți, iar cititorii par mult mai atrași de roman, deci în lipsa unei piețe active a cărții de poezie, îndoiala asupra calității poeziei publicată ca pe bandă rulantă pare pe deplin justificată. Și din păcate realitatea nu prea are cu ce să o contrazică.

Într-una din seriile dedicate poeziei contemporane, la editura clujeană tocmai a apărut al treilea volum al lui Nicolae Coande – *fundătura homer*. Primul ciclu, *Pompa* – introductiv, așa zice – stă sub semnul nostalgiei soarelui care "este aici și totuși dincolo/ de orice înțelegere", un astru tutelar care însă "moare interior" o dată cu inima poetului, semn nu doar al degradării unui eu dezorientat într-o lume obscură, ci și al unei dureroase disoluții cosmice.

Al doilea ciclu marchează începutul unei dificile încercări de salvare a poetului claustrat între ziduri: "următoarea lume ar putea fi sufletul dacă mă ho-

tărăsc/ să scap de pielea asta putredă[...] atâția ani pierduți pe lume în frica prelungită că aici e totul./ alta e nepăsarea mea. viața continuă la fel de bine de/ sub cenușă" (*dacă mă hotărăsc*). Așteptarea indefinitei salvări și starea de corozivitate psihofizică ("azi omul nu este decât pielea lui") sunt excelente surprinse în, probabil, cel mai reușit poem al volumului: "puțin câte puțin elementele scad în întuneric/ după atâta așteptare nu-mi mai simt sângele zvâcnind în ceafă/ doar mirosul putred al podelei/ urcă în nări odată cu urina care se prelinge din tavan./ cine să fie dincolo – unul ca mine?" (*aș putea lăsa câteva urme*).

Soarele e tot mai jilav ("un soare de sânge încheșat", "soare de mucii"), nu mai rămâne decât o lumină "care se înne-grește la capete", iar lumea seamănă tot mai mult cu o *pubelă* "o mlaștină de carne". Dar călătoria pierderii și ieșirii din trupul putred se dovedește a fi până la urmă o *fundătură* mai rea decât moartea însăși ("băjbâiala sub limba unui coșmar"), căci materia și instinctele primare domină lumea, iar sufletul este în final vomitat: "nu mă satur oricât așa mănca și mănânc toată ziua/ și noaptea îmi tremură gingiile după o bucată de carne/ și când adorm visez că înghit pe nemestecate ce a mai rămas/ din ciotul cu care scriu pe zid" (*o profecție nu se mai poate*).

Pe coperta a IV-a, poetul schițează inutil într-un stil neologic prețios ideea volumului. Deși vorbește despre "viața contrasă în subsidiar și *multiplă în anomie*" (s.m.) sau despre o lume "sedusă de catabază și *inspirată doar scatologic*" (s.m.), lectura poemelor ne arată doar o palidă realizare a acestora. Respirația lirică largă, menită să urmărească coerent traseul concepției volumului pare să lipsească, iar poetul încearcă deseori să compenseze divagând prin versuri irelevante neinspirat construite, amalgam de imagini și motive recurente (câine, sânge, limbă, pământ ș.a.). Unele supralicitări atât simbolice, cât și imagistice dau câteva versuri total *nefericite*, ce-i drept aproape suprarealiste: "traiesc pe o insulă înconjurată de înjurături precise", "vine pe ape un ochi fals sufletul cu un pește în gură/ oac oac iese din smârcuri Masculo-femina", "apa unde-și spală prostia stamba", "va scoate din burtă un săsăit ca de gașcă latină"...

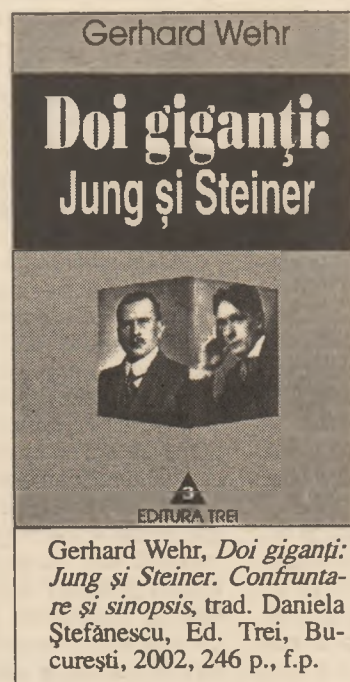
Volumul lui Nicolae Coande pare insuficient elaborat, *ne-decantat*, iar senzația cititorului

după ce a închis cartea este că a rămas cu prea puțin, că experiența a fost una subțire. Acesta e riscul care apare atunci când oferta masivă de poezie nu e determinată de o piață reală. În astfel de condiții cititorul de poezie este descumpănit. Pus în fața unei producții editoriale mari, în mare parte îndoielnică, datorate lipsei unei politici de tipărire clare, se va orienta în- cet, dar sigur, către.. proză.

Marius Chivu

Jung sau Steiner?

POATE părea destul de ciudată, la o primă vedere, trasarea unei paralele între destinele și operele celor doi întemeietori din titlu – unul al psihologiei analitice, celălalt al antroposofiei. Nici nu este, de altfel, un demers obișnuit, neexistând, până la autorul lucrării de față, decât prea



puține și sumare apropieri ale antroposofilor de psihanaliză ori de psihologia analitică – și viceversa.

Interesant este că Rudolf Steiner și Carl Gustav Jung ar fi avut unele premise, în epoca lor, de a se cunoaște reciproc, personal, ori cât privește teoriile dezvoltate de fiecare (dincolo de unele mențiuni izolate din corpusul operii lor). Este vorba în primul rând despre premise biografice, cei doi "giganți" (cum îi numește autorul) fiind contemporani, la o numărătoare foarte riguroasă a anilor, o jumătate de veac – și evoluând

în spații geografice destul de apropiate.

Așa cum remarcă însă și Wehr – ține de legile interioare ale unei mari gândiri să rămână foarte adesea complet surdă la adevărurile unui alt mare gânditor – care este poate de aceeași magnitudine (nu de puține ori chiar în interiorul aceluiași domeniu, sau câmp de idei: nu mărturisesc oare Bergson, la un simpozion, că nu pricepuse nimic din ideile lui Husserl? Și nu evita oare Freud să-l citească pe Nietzsche – pe baza presimțirii că ar putea întâlni la acesta idei mult prea asemănătoare cu ale sale, față de care s-ar simți asimilat?).

Pentru Wehr, Jung și Steiner sunt mai întâi de toate întemeietorii a două științe care aproximează adevăruri din zona atât de înfricoșătoare a numinosului, depășind prin aceasta domeniul rămas îngust al științelor axate pe o realitate senzorială și pe datele experienței empirice. Din acest punct de vedere, de pildă, Jung se apropie mai mult de Steiner decât de Freud, ultimul având un limbaj mai accesibil în limitele experienței pozitive. Pe acest tărâm al științelor spiritului, sau al "spiritualului-sufletescului", atât Jung, cât și Steiner vor fi avut grijă (fiecare la momentul și în contextele specifice) să precizeze cu strictețe că nici personalitatea lor culturală, nici teoriile lor nu trebuie preluate dogmatic, ci așezate întotdeauna sub semnul provizoratului și al revizuirilor critice de către urmași.

Demersul lui Gerhard Wehr din această carte nu este așadar, printr-o frumoasă consecvență cu spiritul operelor maestrilor săi, nici unul foarte transparent (deși e totuși foarte bine documentat), cât unul al intuiției și al racordurilor nu foarte evidente; și nici reverențios peste măsură nu este cu litera acestor opere (pe care o cunoaște totuși în amănunt). Dorința lui Wehr este de a realiza o confruntare între Jung și Steiner (care să o schițeze, poate, întrucâtva, pe cea evitată ori ratată de cei doi în timpul vieții), ceea ce revine, într-o primă instanță, la a semnaliza deosebiriile dintre două perspective fundamentale ale timpului nostru (fără a le nivela cu scopul unei armonizări forțate) și a decanta ulterior, cu atât mai profitabil, punctele comune ale acestora, către o perspectivă pe cât posibil integratoare, sau oricum *sinoptică*.

Ca un folos secundar, din pasionanta confruntare a ideilor celor doi un cititor perspicace, dar poate mai puțin familiarizat cu psihologia analitică sau / și

cu antroposofia va obține schițe destul de corecte ale acestor idei – în mod paradoxal, tocmai pe baza unei abordări complexe și aprofundate a două domenii de o subtilitate extremă.

La vremea sa, titanul Martin Eden își începea educația cu lectura unei cărți de teosofie a lui H. P. Blavatsky. E de presupus că personajul lui Jack London s-ar fi simțit mai puțin descurajat în eforturile sale dacă ar fi avut la îndemână și o carte explicativă precum cea a lui Gerhard Wehr.

Dorin-Liviu Bîțfoi

Sentimentul românesc al urîtului



E mi-e drag nu mi-e urît. Formularea, în aparență tautologică, e extrasă dintr-un text de poezie populară și e aleasă de Lucia Terzea-Ofrim ca titlu al cărții



sale de curînd apărută la Editura Paideia. La prima vedere subiectul nu pare tocmai agreabil: urîtul, între categorii estetice și stare sufletească, analizat de autoare în contextul culturii populare române în intenția de a trasa contururile unei viziuni românești specifice asupra vieții. Lectura se dezvăluie însă tentantă și extrem de interesantă prin felul în care Lucia Terzea-Ofrim știe să privească în interiorul propriei culturi în același timp de aproape și de la distanță. O metodă modernă de analiză antropologică și totodată un exercițiu dificil ce-i reușește pe deplin autoarei și al cărui prim efect de lectură e senzația că te



literatură

lecturi la zi

afli în fața unei cărți capabile să dea un răspuns definitiv asupra existenței unui mod românesc de a vedea lumea. E doar un abil joc de construcție a demonstrației, o strategie care sfârșește prin a-l convinge pe cititor că întrebarea asupra diferențelor dintre felul în care gândesc și simt oamenii ce aparțin unor culturi diferite rămâne întotdeauna deschisă.

Există o nedeclarată, dar evidentă notă polemică în alegerea subiectului. Despre o viziune românească asupra lumii s-a scris mult și s-a speculat cam tot atât de mult, exaltându-se virtuțile acesteia. Calea regală, constată autoarea, e cea a dorului. Chiar dacă neglijat, subiectul nu este totuși unul nou - Noica afirmă înrudierea, într-un anume sens, dintre urf și dor, ambele cuvinte intraductibile. Absolut noi, niciodată încercate în literatura românească de specialitate antropologică și etnologică, sînt însă instrumentele pe care cartea de față le folosește în analiza urfului. Fără a fi deloc o prezentare arid teoretică, prima parte a studiului oferă o scurtă, dar extrem de sintetică privire asupra domeniilor de la care se revendică discursul Luciei Terzea-Ofrim. E vorba despre trei subramuri ale antropologiei contemporane: antropologia interpretativă, antropologia cognitivă și, mai ales, antropologia emoțiilor. Ideea fundamentală către care converge expunerea teoretică e - într-o formulare care simplifică mult problema - că emoția nu e doar un dat natural, universal, ci, în mare măsură, un construct cultural determinat social și istoric. Prin urmare sensul precis al termenilor care denumesc emoții nu poate fi deplin înțeles decât din interiorul culturii care îi folosește și doar de către nativi. De aici importanța studiului lingvistic în descrierea diferențelor culturale în reprezentarea realității emoționale. Analiza comparativă a termenului polonez *teskni* și a englezescului *homesick* relevă diferențe de nuanță semantică.

În ce măsură depind trăirile noastre de felul în care realitatea trece în cuvinte? Iată întrebarea ale cărei nuanțe sînt atent dezvoltate în cartea de față, în încercarea de a identifica chipul în care urf-ul e trăit în interiorul culturii tradiționale românești. Sensurile cuvîntului sînt urmărite în limba veche și în limba contemporană, iar urf-ul e „forțat” să se explice în două mari contexte diagnostice. Poezia magică, obiceiurile legate de naștere, contextul nupțial și cel funerar, apoi obiceiurile calendaristice sînt invocate pentru a

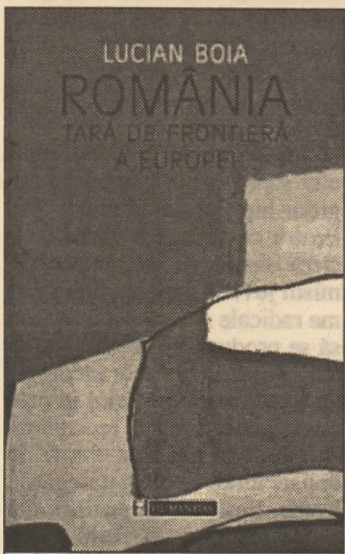
oferi o definiție a urf-ului în context ritual. Analiza continuă cu descrierea în context neritual - lirica folclorică, legenda, cîntecul epic, basmul și snoava. Imagistica urf-ului se dovedește surprinzător de bogată. Interesant e, de exemplu, urf-ul ipostaziat, devenit obiect liric, o antropomorfizare doar aparentă, pentru că sugestia rămîne la jumătate de drum. O atenție deosebită merită paginile despre basm. Dincolo de text, autoarea descoperă formidabila memorie culturală a acestei categorii folclorice care permite deducerea unor semnificații astăzi oculate. E interesant faptul că pretext de analiză devin basme foarte cunoscute în spatele cărora apar nebănuite motivații simbolice: Scufița roșie ascunde gesturi erotice, reflexe ale unor vechi rituri inițiatice.

Lucrarea oferă la fiecare pas deschideri către noi subiecte de cercetare antropologică, acolo unde exista poate sentimentul că s-a spus totul.

Cătălin Constantin

România mea

ACEASTA e tema celei mai recente cărți a istoricului Lucian Boia, sau, mai curînd, *România mea pe înțelesul englezilor*, pentru că volumul a fost scris la



Lucian Boia, *România: țara de frontieră a Europei*, București, Ed. Humanitas, Seria, "Istorie", 2002, 296 pag., f.p.

solicitarea Editurii Reaktion Books din Londra. Pentru un cititor familiarizat cu modul de abordare al profesorului Boia, nimic din ce spune în acest volum nu e surprinzător, nici pre-

ocuparea pentru imaginar, nici spiritul demitizant, nici măcar trimiterea la statuia lui Mihai Viteazul de peste drum de Facultatea de Istorie din București; tipul de discurs pe care-l practică poartă deja o marcă proprie inconfundabilă.

În oglinda lui Lucian Boia se vede mai curînd noroiul drumurilor românești decât albastrul cerului mioritic, și cu toate acestea reacțiile de la apariția cărții și pînă acum au fost puține și moderate: în ciuda faptului că unele dintre abordările sale privitoare la perioada de după 1989 sînt, de altfel inevitabil, subiective (simpatia pentru CDR, deși ținută în friu, e ușor de presupus), judecățile sale aspre n-au născut indignările provocate de celebrul articol al lui Tony Judt din *New York Review of Books*, de pildă. Probabil că, dacă cercetătorul englez ar fi avut acces la *România: țara de frontieră a Europei*, ea ar fi putut foarte bine să fie cea sur-să din interior pe care o bănuiau unii comentatori. În realitate, ceea ce-l scoate pe Boia din furcile atacatorilor lui Judt nu e ce spune, ci cine este el: o personalitate a istoriografiei românești de astăzi, foarte greu, dacă nu imposibil, de atacat pe propriul teren. Pentru că ceea ce spune seamănă uneori șocant de mult cu afirmațiile din *România: la fundul grămezii*, de la amănuntul că Transilvania a fost stăpînită întii de Ungaria și apoi de Austro-Ungaria la politic incorectă formulare "Români nu au obținut (s.n.)... teritoriul pînă la Tisa", dar "România primea (s.m.) atît Basarabia, cît și Transilvania și Bucovina" (în locul prezentării unirii ca voință a unor teritorii de-sine-stătătoare) sau la considerarea perioadei interbelice ca una în care "România înclina spre dreapta" (pînă și stînga românească, spune Boia, înclina spre dreapta) drept urmare a ruralității extinse, căreia i se asociau astfel diverse forme de naționalism cultural, de la *Samănătorism* la generația '27.

România: țara de frontieră a Europei e o carte de popularizare, iar a te uita la tine însuși cu ochii unui necunoscut e totdeauna dificil; ceea ce rezultă pendulează între scurt atlas istoricogeografic, editorial *Financial Times* și ghid turistic (cu precădere capitolul despre București), construit pe principiul unui panaceu pentru țări exotice, est-europene, unde prin definiție circula boli imposibil de identificat. Români își vor regăsi trăsături mai mult sau mai puțin familiare, important e că un asemenea exercițiu de a ne uita la noi înșine a început să fie posibil.

Iulia Popovici

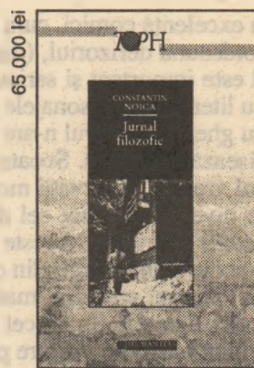
am primit la redacție

Cărți

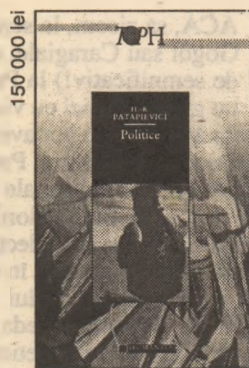
- Haritina Monteoru, *Albastrul Vărsătorului. Sărbătoarea de taină*, Poezii, Editura Fundația Rompres, București, 2002, 138 p.
- Matilda Caragiu Marioțeanu, *Nėuri. Zăpezi. Neiges*, 13 poeme, poemé, poèmes. Desene de Liliana Cenean. Lucrare apărută în regia autoarei, Ed. Logos, București, 2002, 80 p.
- Ernest Verzea, *Îmblinzitorul mușcătoarelor neliniști*, poeme inedite și stihuri revăzute, înglobînd și un grupaj de versuri aferente spațiului virtualității francofone, precum și un studiu introductiv de Valeriu Rîpeanu, o postfață de George Anca și un portret al autorului de Dragoș Morărescu, Ed. Cartea Românească, București, 2002, 502 p.
- Alina Cărâc, *Scrisori din lumi paralele*, roman, Ed. Artemis, Buc., 2002, 272 p.
- Vasile Gogea, *Logodnica mecanicului Gavrilov*, proze, Editura Limes, Cluj, 2002, 112 p.
- Ștefan Cazimir, *Caragiale recidivus*, eseuri și articole, Grupul Editorial Național, București, 2002, 614 p.
- Grișa Gherghei, *Boemi sub dictatură*, memorialistică, Editura Fundației Pro, București, 2002, 124 p.
- Francis Nona, *Făcătorii de nimicuri*, proză, debut, cu un cuvînt înainte de Gheorghe Crăciun, Editura Paralela 45, Pitești, 2002, 142 p.
- Ilie Vodăian, *Schimbul de noapte*, poezie, Editura Paralela 45, Pitești, 2002, 60 p.
- Paul Miron, *Moștenirea astrelor*, proză, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 2002, 158 p.
- Constantin Rîpă, *Joc de-a timpul*, poezii, Editura Eta, f.a., 112 p.
- Bijuterii spirituale din Țara Moșilor (cu 60 de ilustrații legate în text), ediția a II-a, adăugită, îngrijită de Ioan Felea, îndrumător științific dr. Eugen Pavel, Editura Napoca Star, 236 p.
- *Confesiuni spirituale din Țara Moșilor*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Ioan Felea, prefață de Nicolae Edroiu, Editura Napoca Star, 292 p.
- Dan Negrescu, *Trilogie imperială (Epistolar imperial, Însemnările sfîntului Renatus, Precum pe pămînt, așa și în ceruri)*, Editura Marineasa, 252 p.
- Robert Graves, *Regele Iisus*, traducere de Andreea Năstase, Editura Antet, 296 p.
- Blai Bonet, *Marea*, traducere de Jana Balacciu Matei, cuvînt înainte de Juan M. Ribera Llops, repere cronologice de Xavier Montoliu, Editura Meronia, colecția "Biblioteca de cultură catalană", 192 p.
- Publius Cornelius Tacitus, *Istoriei*, studiu introductiv, traducere, note, bibliografie și index prozopografic de Gheorghe Ceaușescu, Editura Paideia, 260 p.



În TOPH colecția celor mai citite cărți Humanitas



CONSTANTIN NOICA
Jurnal filozofic



H.-R. PATAPIEVICI
Politice



DUPĂ un volum destul de recent, *Autodenunțuri și precizări*, în care erau reluate cu modificări și rame nuvele, articole și alte texte apărute de-a lungul timpului, Radu Cosășu apare cu un alt volum realizat pe același principiu al colajului de texte reeditate, *Rămășitele mic-burgheze*. Un editor cu experiența pieței occidentale ar spune că e poate prea mult într-o perioadă atât de scurtă, dar cum la noi asemenea considerații nu se fac pentru că nici piața și nici publicul din România nu funcționează după principii comerciale normale, nu putem decât să ne bucurăm că avem prilejul încă o dată să-l recitim pe Radu Cosășu.

În *Autodenunțuri și precizări* textele erau reluate și revizuite după un principiu pe care l-am putea numi moral. Autorul recupera diverse pasaje apărute în volumele sale anterioare și le completa sau le modifica după un scenariu care în epoca comunistă poate n-ar fi putut funcționa. Am semnalat atunci diferențe care pot părea infime, nume date în întregime, pasaje literare retrase pentru a lăsa loc faptelor nude, dar și articole compromițătoare redactate în toată stupidenia lor și încadrate într-o aură de fină auto-ironie. Acolo era vorba despre un joc complicat, un joc care se derula pe parcursul întregii cărți și în care era antrenat mai ales cititorul avizat, cunoscător al operei lui Radu Cosășu. Și în acest nou volum se continuă jocul, dar cu alte reguli. Piese sunt aceleași, textele vechi, dar mutarea se face în funcție de un singur criteriu, cel cronologic. Cu alte cuvinte, din puzzle-ul de piese disparate ale volumelor de nuvele se recompun acum imaginile coerente existențiale, se reface un tablou narativ al vieții de la începuturi și pînă la ulti-

mul volum. Așa înțelegem că va arăta proiectul dus pînă la capăt. Deocamdată avem la îndemînă începutul, primul tablou al seriei care reconstruiește adolescența și tinerețea autorului.

Stilul căruia Radu Cosășu i-a rămas fidel e un tip special de non-ficțional. Nu e vorba nici despre un jurnal sau despre memorii, pentru că textele pe care autorul le numește nuvele nu sînt atât de inocente pe cît ar trebui să fie dacă ar ține de acel grad zero al ficționalizării. Temperatura lor e ceva mai ridicată și elementul care produce febra e un fel de plăcere a jocului cu întîmplările reale, o plăcere prea mare pentru a fi vorba de simple notații de jurnal. Dar plăcerea nu trece niciodată în perversiune literaturizantă și nuvelele lui Radu Cosășu rămîn bine legate de solul adevărului. Personajul e cel real, cu numele real, cu istoria reală. De aici interesul cititorului, căruia i se promite un document și o confesiune, dar i se livrează și un supliment neașteptat, un bonus: frumusețea, farmecul extraordinar al scriiturii, vîlul transparent al unei literaturi care nu e literatură dar se poartă ca și cum ar fi. Secretul acestui magic echilibru îl deține Radu Cosășu și datorită lui noi îl citim azi ca pe un foarte mare scriitor, unul dintre cei mai importanți ai ultimilor cincizeci de ani, pe nedrept ocoltat de ierariile obsedate de "marii constructori".

În afară de această specială metodă de spunere, care îl face pe Radu Cosășu să pară că vorbește cumva o altă limbă, că, deși lucrează cu un material social și istoric comun cu alți scriitori (Balăiță, Ivăsiuc) pare că vorbește dintr-o altă provincie literară, ceea ce atrage în primul rînd e personajul. Oscar Rohrich (numele real al scriitorului) intră în literatură cu o scenă care amintește de Mihail Sebastian.

Un mare pesimist

(continuare din pagina 1)

DACĂ, să zicem, la scriitori prin excelență comici, cum sînt Gogol sau Caragiale, triumfă totdeauna derizoriul, (dar cit de semnificativ!) la Preda totul este important și serios. El nu glumește nici cu viața, nici cu literatura. Personajele sale (indeosebi Moromete) pot avea umor cu ghemul, autorul n-are nici cit să infășori pe un deget. Preda nu trișează niciodată. Scoate din situații cu totul convenționale (în spiritul vremii) observații morale valabile necondiționat. Valorifică fapte diverse (precum cel de la care pleacă *Intrusul*) în reflecții foarte acute și critice. Nu este nici urmă în cărțile lui (inclusiv în cele de articole și interviuri) din optimismul oficial al regimului comunist. Dintre scriitorii mari ai deceniilor de dictatură, Preda este cel mai lipsit de iluzii, cel mai pesimist în considerarea, etică și filosofică a istoriei noastre post-belice. N-a botezat el, cu o expresie deseori folosită pe urmă, anii colectivizării și ai Inchisorilor politice, "obsedantul deceniu"? Și n-a definit el întreaga această istorie recentă "era ticăloșilor"?

Nicolae Manolescu

cronica literară

de Luminița Marcu



Fotografie de Ion Cucu (1976)

Aceeași problemă a numelui străin, greu de pronunțat, aceeași profesori care antipatizează numele și în consecință și copilul, același efect de simpatie la cititor. Două lucruri însă esențiale diferite: lipsa tragismului (nici nu se comentează de fapt evreitatea numelui, ci doar exotismul sonorității) și lipsa analizei nesfîrșite, a psihologizării, a comentariului. Oscar e un băiat mult mai "normal". Cam nepăsător, foarte precoce sexual, cu obsesii specifice: poze cu fotbaliști, filme, jocuri de cuvinte, dintr-o familie burgheză, dar suficient de înțelegătoare, personajul se anunță simpatic și neproblematic. Placată pe această normalitate intervine însă istoria și nu orice istorie, ci plaga comunismului care contaminează ființele cele mai vulnerabile, tinereții. Acest prim volum, așa cum arată în această ordonare cronologică este de fapt povestea acestei contaminări și perioada cea mai dramatică din istoria bolii care i-a urmat. Dar tocmai acest registru morbid care ne vine tuturor în minte cînd auzim povești de la sfîrșitul războiului e ocolit cu măiestrie. Fără să fie frivol, Radu Cosășu reușește performanța de a povesti această alienare a adolescentului întru comunism ca și cum ar fi vorba despre alienarea firească a pubertății care și-a gă-

sit din întîmplare un deuseu ideologic. Acest adolescent va fugi de acasă, își va îndurera familia cu o cruzime greu de închipuit, va veni incognito la înmormîntarea tatălui și va trăi de bunăvoie în promiscuitate în numele comunismului. Dar la fel de bine o putea face în numele eliberării sexuale dacă ar fi trăit în America cu cîțiva ani mai tîrziu sau în Franța deceniului șapte sau în ghetourile negrilor hip-hop-eri ai anilor '90. Pentru că de fapt e vorba de o criză eternă, de un nonconformism juvenil care la unii ia forme radicale și care s-a întîmplat să se producă de această dată în apropierea unui focar ideologic de tristă amintire. Felul în care acest adolescent e reconstruit de scriitorul matur va fi în consecință unul înțelegător, ironic, lipsit de dramatism, dar comprehensiv și tulburător. Autodenușul e unul calm, inteligent, cîteodată glumet, întotdeauna plin de bun-simț. Iar alegerea non-ficționalului servește perfect acest bun-simț și se asortează foarte bine cu o atmosferă de sportivitate și de tinerețe pe care textele lui Radu Cosășu o transmit nedezmîntit.

Personajul seamănă mult cu altele din romanele epocii. Are ceva din Surupăceanu lui Preda, mai ales în relația cu nea Dinu, "maistrul și stăpînul meu

la freza din hala mica". Ființele din acest capitol au ceva grotesc: un bărbat puternic, stăpîn, dar cu accese de înduioșare sau de răzvrătire, o femeie urîță, mare, cu cozi groase în jurul capului, o adolescentă nerușinată cu un tată securist, o lume întreaga cu ceva dereglat, mutant și în mijlocul acestei lumi un tînar încăpăținat, amoretzat, pervers și inocent deopotrivă.

TOATE tensiunile și fracturile pe care le suportă sau le provoacă sînt în relație cu adaptarea entuziasă la o lume nouă, o lume prea aproape de personaj pentru ca acesta să-i poată sesiza absurdul. Titlul nu e întîmplător și nici doar ironic: "Aveam de luat două hotărîri fundamentale. Eram mîndru că ajunseseam aici, la vîrsta de a hotărî. Eram mîndru și mă uram. Mă uram fiindcă nu mă puteam decide. Știam prea bine că aceste hotărîri sînt cele mai importante, le vedeam foarte limpede – mari, grele, perfect conturate, ca două pietre enorme la o răscruce – le pipăiam zilnic, mă rezemam de ele și să-mi trag sufletul, dar simțeam totodată că pe suflet apasă o a treia piatră, la fel de grea și nu găseam în mine nici o putere,



RADU COSAȘU
UPRAVIETUIRILE
Rămășițele mic-burgheze

Radu Cosășu, „Suparvietuirile, vol. 1, Rămășițele mic-burgheze, Editura Fundației PRO, 2002, 232 pag., f.p.

unor jocuri de cuvinte și a unei descoperiri întâmplătoare („pe o pagină din *Contemporanul* anului 1947, în titlul și semnătura unei poezii: Trei cosași de Radu Boureanu”), un război al identității sociale, între „copilul lui Izi” și tânărul revoluționar care trebuie să vorbească limpede și sincer, între relațiile ambigue cu mătuși și relațiile cu tovarășe care îl invită în sinul familiilor lor la fel de revoluționare, între tabieturi și gărzi de noapte la sediul organizației, între sfaturile de acasă și înțelepciunea „bătrânilor ilegaliști”. Printre toate acestea curge o viață de om care își savurează retrospectiv normalitatea bine ascunsă printre gesturi radicale.

Nu există propriu-zis nicio dată o morală, deși cititorul face inevitabil propria sa morală citind despre viața și mai ales despre opiniile de tinerete ale lui Radu Cosășu. Delimitarea maturului de tânărul revoluționar se face însă permanent, printr-un joc al sorții mai înțelepte decât orice ideologie. Astfel, de multe ori tensiunile între „burghezii” și „revoluționarii” se rezolvă printr-o poantă: tânărul care lipsește din mijlocul familiei la înmormântarea tatălui ca să sfideze convențiile, dar urmărește cortegiul ascuns într-o mașină, are un accident și cade din mașina respectivă în văzul rudelor.

Lumea cu două fețe, una în-

toarsă spre trecut și cealaltă spre viitorul luminos al comunismului e o temă recurentă în romanele „obsedantului deceniu”. Nu lipsește nici la Radu Cosășu. Dar între aceste două fețe nu e o luptă, așa cum se întâmplă în *Moromeții* și nu e nici o farsă, o caricatură a luptei așa cum se întâmplă în *Scrinul negru*, ci o ciocnire care de multe ori are efecte comice, o ciocnire între doi actori întâmplători care compun cu un gag reușit. Femeia cu blană de vulpe înspicată, cu numele voievodal și anacronic Maria de Mangop și „tovarășul de la ghișeu” sînt un fel de Stan și Bran ai unei epoci ciudate, brutale și poetice în același timp. Pasajul e semnificativ pentru letopisețul scriitorului Radu Cosășu: „Am renunțat la cimitir, am ocolit liceul și m-am dus în târg, pe Matei Millo, să dau un anunț la *Romania liberă*. Și am redactat, repede, inspirat, într-un cot: „DISPARUTĂ. Femeie frumoasă, cu palton de vulpe argintie (bogat înspicată), șal verde pe cap, fardată, pantofi de șevro, răspunde la numele de Maria de Mangop. Telefonai la 14120, sau comunicați în strada Remus 16.” Tovarășul de la ghișeu, după lectură, se ridică de pe scaun, ieși din cămăruța sa, mă luă aspru de braț, mă strînse tare și-mi șopti, tăios, printre dinți: „Ieși afară că te dau pe mâna poliției! Provocatorule!” L-am înțeles.”■

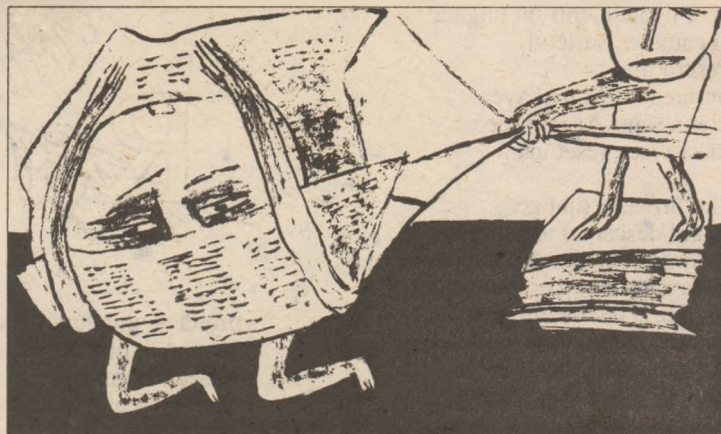
mușchiulară sau ideologică, în stare să o clinească. Nu mă puteam hotărî. Descoperirea cauzei nu era deloc complicată și nici misterioasă. Erau – ceea ce numeam cu toții grăbiți și disprețuitori – rădăcinile mic-burgheze ale fiecăruia. Trebuiau, firește, smulse. Știam, din experiența multora din jur, că operația nu va fi dureroasă. Alții spuneau că – dureroasă sau nu – „durează toată viața”...

Eu un permanent război cu propriul nume transformat în altul într-un fel aparent ludic, în urma

am primit la redacție

Reviste

- *România XXI*. Anul I, nr. I. Revistă de cultură și atitudine editată de Liga pentru identitate națională. Director: Paul Ghițiu. Redactor șef: Dan Dungaciu. Din sumar: „Despre troțkism și naționalism” de Grigore Traian Pop, „Naționalism și comunism în România” de Dan Dungaciu, interviuri cu prof. univ. dr. Ioan Mihăilescu și acad. Alexandru Surdu.
- *Provincia*. Anul III, nr. 6-7. Revistă lunară de cultură politică. Apare la Cluj-Napoca. Coordonator: Al. Cistelean. Secretar general de redacție: Ovidiu Pecican. Semnează articole, eseuri, cronici de carte: Molnár Gusztáv, Traian Ștef, Al. Cistelean, Radu Sergiu Ruba, Cristina Gheorghe, Mihai Lucaciu, Egry Gábor, Szokoly Elek, Paul Drumaru.
- *Bobâmacul*. Nr. 8, 2002. Revistă umoristică. Apare la Bistrița. Director: Al. Oltean. Redactor șef: Al. Misiuga. Publică epigrame, cronici rimate.
- *Curierul românesc*. Anul XIV. Nr. 7/2002. Revistă editată de Fundația Culturală Română. Redactor șef: Liviu Bleoca. Secretar general de redacție: Gheorghe Istrate. În acest număr: o evocare a lui Vladimir Streinu, la centenar, de Pavel Chihaiia, un interviu cu Ioan Holander, directorul Operei din Viena.



cerșetorul de cafea



de Emil Brumar



Zmulgi pene din arhangheli drept suvenir

Să poți scrie! Indiferent de grozăviile dezlănțuite în jur. Să-ți iei pixul, foaia liniată (da, liniată, ca să nu fii pocnit în moalele creierilor de „spaima albă” a filei; șmecheria-i cu folos, o recomand), ceașca de teracotă plină cu cafea. Și să-i înșiri verzi și uscate unui prieten; e extraordinar. Afară să se topească pe acoperișuri, ca acum, întunericul de astă-noapte. Zgomotele orașului la ora șapte dimineața. Să-ți duduie trupul încetșor, în ritmul hidroforului, să asculți mașinile plecînd, piș-piș!, din curtea blocului, tramvaiele zdrăngănînd cam, hm! nesilentios. Și, trosc!, să găsești o boabă de cafea nemăcinată în lichidul negru, amar, fierbinte. S-o sfărmi cu satisfacție în dinți și să continui. Insomniile devin un fleac, întreținerea o bagatelă, telefonul un lux delicios, toboganul nu se mai strică, liftul te înalță pînă în paradis, discuți cu îngerii, zmulgi pene din arhangheli drept suvenir, mai că nu te-ai da întors în camera de tocat litere, ai rămîne o veșnicie de trei-patru săptămîni printre dinșii, vioi, curios, gîndindu-te la un reportaj senzațional, feeric etc. Principalu-i să poți scrie! ■

Radio Europa Liberă

Grila de programe

Luni-vineri:	
06.00-06.30	Dis-de-dimineața cu Europa Liberă
07.00-07.05	Știrile
08.00-08.05	Știrile
09.00-09.05	Știrile
10.00-10.05	Știrile
11.00-11.10	Breviarul dimineții
14.00-14.05	Știrile
16.00-16.05	Știrile
18.00-18.30	Europa Liberă în direct
19.00-19.05	Știrile
19.05-20.00	Actualitatea
20.00-20.05	Știrile
21.00-21.05	Știrile
21.05-22.00	Actualitatea în Republica Moldova
Duminică:	
08.00-08.05	Știrile
09.00-09.05	Știrile
10.00-10.05	Știrile
11.00-11.10	Breviarul dimineții
18.00-18.30	Europa Liberă în direct
19.00-19.05	Știrile
19.05-19.20	De vorbă cu ascultătorii
19.20-19.30	Interviu săptămîni
20.00-20.05	Știrile
21.00-21.05	Știrile
Simbătă:	
07.00-07.05	Știrile
08.00-08.05	Știrile
10.00-10.05	Știrile
11.00-11.10	Breviarul dimineții
Retransmis:	
Mix FM București 100,6 Mhz	
www.europalibera.org	



Corect, responsabil și la timp!



Poveste

Licheaua a dat mâna cu dracul,
ca să treacă puntea.
Dar satana a avut o clipă de
demnitate și văzând cu cine are
a face, a lăsat licheaua să
ajungă la mijlocul punții;
După care, senin, a prăbușit-o.

Umbra memoriei

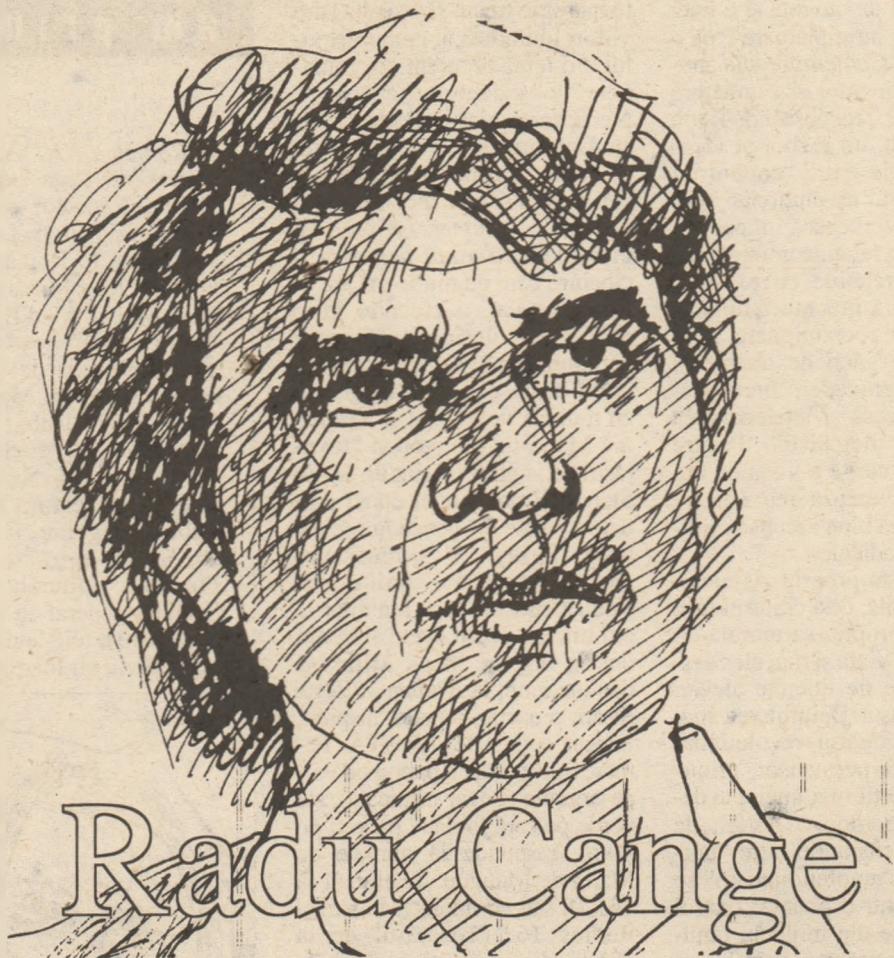
Va veni și vremea
când nu vei mai scrie
nici măcar un vers
și lucrurile vor întâlni
tremurătoarea ta umbră.
Te vei speti, cărând gândurile
în singurătate și întuneric,
vei drămui lumina
ca un avar, cu scopul
de a-ți căuta, într-un ungher
al camerei, sufletul.
Pentru tine,
mirarea nu va mai avea
vreun sens. Ai fugit de ea
toată viața, resemnat.

Din urmă, te ajunge
brațul descarnat al zăpezii
și ființa ta capătă luciditate,
până când ea începe să vadă.
Memoria devine umbră
pe care, din neatenție,
ai fi putut să calci.

Elegie

Și dacă nu ar fi
decât acest alb strălucitor
al amintirii pe care să-ți așezi capul...
Acela voi fi eu,
îmbătrânit sub mângâierile tale,
piatra îngenunchiată pe care
se mai văd niște urme,
de pe vremea când încă mai purtam
orhidee la picioare, împletite
de mâna unei negrese sălbatice.

Timpu e un templu
unde s-a ascuns mirarea.
Ce să mai caut?
Ziua este în involuție,



vorbă de gura unui zeu necunoscut.
Curcubeul, patrafir sub care, pe vremuri,
ne ascundeam capetele, s-a rătăcit
pentru totdeauna sau poate chiar
a fost ucis.
Nu știe nimeni.

Acum, nici măcar cuvintele
nu-mi mai pot arăta calea.
E doar o grimasă - cortină după care
mai toți ne ascundem frica de moarte.

Mutație...

Mai ai și tu puțină răbdare,
până când umbrele
se vor personifica,
până când ideile se vor ține
scai, precum bolile pe care le-ai
adunat în decursul anilor.
Eșarfa din jurul gâtului
nu este funia pe care
ai visat-o în tinerețe.
Ea îți ascunde doar ridurile
pe care nu vrei să le vadă
toată lumea.

Cine mai poate

Să-ți faci din umbră
zeul cel ademenitor...

Prelung surâs,
nu ai ce căuta
pe râul care curge -
izvor neconținut.

Urare-i ziua care vine.

Oricum, încremenirea
e-n limită: și-apoi,
cine mai poate măsura
atâtea litere mereu rătăcitoare...

Mereu coborător

Toamnă, toamnă...

Moartea mi se pare
caldă și moale,
aș putea s-o ating.
Fumul ridică străzile
în ceruri,
singurătatea mă pândește
cu ochi deformați.

Toamnă, toamnă...

Moartea mi se pare
caldă și moale
și apatrid în adâncul
ființei mele mă simt.

Propria-mi noapte

Noaptea îmi bătea în spate.

Am pus mâna pe moarte
și am simțit că-i o *gaură neagră*;
Am pus mâna pe dragoste
și n-am putut să fac
nici o deosebire.

Mă târam printre nori,
pe pajiști unde, deopotrivă,
mă așteptau dragostea și moartea,
hârjonindu-se;

Noaptea îmi bătea în spate.
Era un somn într-o vară târzie,
dormeam între secvențele unui film,
noaptea îmi bătea în spate.

Pusesem mâna pe dragoste,
pusesem mâna pe moarte
și am avut senzația unor *gauri negre*
și am stat acolo, până când ceva
m-a supt ca o ventuză,
până când ceva...

Înger gonit

Te-ai întâlnit
cu oboseala sacră.

Minuni, se zice,
se-ntâmplă la tot pasul,
dar nu le vede nimeni.

Cum să gonești un înger
care îți dă târcoale
de-atâta vreme?
Doar poate prin puterea
de-a țî-l închiptui.

Un albatros

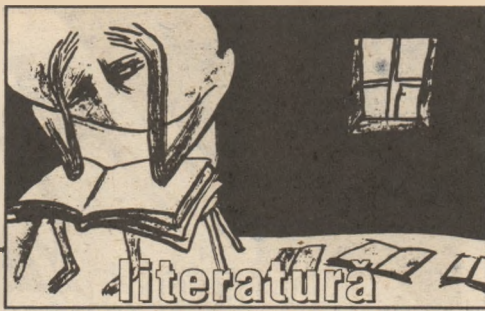
Sunt zile
când împing valurile
cu aripile-mi obosite,
ca să freamăte marea,
sătul de-atâta
zare necuprinsă.
...Și mă gândesc că,
nu de puține ori,
moartea merita
toată lauda.

Vid

E bine pe-ntuneric,
câci petele din ochi
nu le mai văd;
și nici gelos
pe umbra mea
nu mai pot fi.

Nici sinele,
încerc să cred,
nu este-al meu. ■





semn de carte

de
Gheorghe Grigurcu



Un poet antioficial



Fotografie de Ion Cucu

NEÎNDOIOS, Petre Stoica e un deschizător de drumuri în lirica română actuală. Peste capul șaizechiștilor redundanți prin filosofare și semetie cosmică, numele său se cuvine legat de inițierea postbelică a poeziei cotidianului, anodinului, ironiei ce se regăsește deopotrivă la unii șaizechiști refuzați și, în altă cheie stilistică, la mulți optzeciști. Am comparat altădată rolul lui Petre Stoica în evoluția poeziei noastre contemporane cu cel jucat de Adrian Maniu în cea a poeziei din interbelic. Aceeași alură experimentală, aceeași incredulitate față de “cuvânta” poetică, aceeași “democratizare a imaginarului în tonuri stinse deopotrivă prin melancolie și persiflare, însă însuflețite de-o subiacentă caritate față de tot ce e lovit de marginalizare, discredit, rea înțelegere. Petre Stoica ar putea subscrie de-viza, arborată încă în 1916, a autorului *Salomeer*: “Tot ce e în jurul nostru merită cinstea de-a fi înălțat într-un vers”. Firește, inteligența sa artistică remarcabilă îl împiedică a se deschide fără discernământ tuturor sollicitărilor realului, ceea ce ar fi dus la o aglutinare informă de date, la haosul deschis de abdicarea de la stil. Asociindu-și în subsidiar unghiul unui evocator cu mijloacele epicului, poetul schițează cu delicatețe imaginea unei provincii erealizate, care e Banatul său natal, înscris pe coordonatele unui timp anume, capabil a-i precipita specificul, care este, cum ar zice Șerban Foartă, “belepoca”. Un mic răsfaț romanțios străbate stihurile, coagulându-le în tabloul unei reverii cinegetice, filantropice și dansante, cu picant gust central-european și retro: “vorbește despre abnegația vânătorilor simpli/ despre impedimentele vînatului pe vreme de viscol/ vorbește despre braconajul străinilor/ infierează și cere vigilanță la locul de pîndă/ ave ave tună mulțimea hăitașilor/ în timp ce oaspetele maestrul de vînațoare/ vizitează căminul de bătrîni/ împarte mere aspirine și sfaturi/ iar suferinșilor de podagră/ le dă lecții de vals vienez” (*Vizita maestrului de vînațoare*). Dar “timpul n-are răbdare”, înaintînd către noi cu ajutorul corespondențelor unui baroc pluriepocal, menit a sugera derizoriul unui prezent prezumțios sub poșghița subțire a căruia se distîng figuri, gesturi, ritualuri revolutive: “trenul intră grațios în

gara impodobită/ cu ghirlande împletite din urechi de mistret// ave ave tună mulțimea hăitașilor/ ave ave răspund piculinele cerului dezinfecat// primarul întinde maestrului de vînațoare piine și sare/ de emoție primarului i se desprinde barba solemnă// corul fotomodelelor închiriate cu ora/ întonează imnul vînațorilor căzuți la datorie// alaiul se îndreaptă spre locul unde va fi construită/ după ultimele canoane ale artei postmoderniste/ o vastă crescătorie de vulturi pleșuvi// maestrul de vînațoare își potrivește patriotic cravata” (*ibidem*). Istoria pare să fi obosit. Aidoma unui trup bolnav, ea a părăsit treptat zona pitorescului chezaro-crăiesc, încă reconfortant, spre a intra în Purgatoriul sordidului, al citadinismului mizer, al “eternității” ce se batjocorește pe ea însăși. “Speranța” nu-și mai are locul într-un asemenea context decăzut decît în chip convențional, apendice al “cuvîntei” demonetizate: “blocuri de case ursuze și afumate/ impodobite cu lujeri de viță uscată// un bețiv rămas într-o rină/ murmură rugăciuni cere milă/ gunoiului adunat ambiguu// nici o floare nici un fir de iarbă/ menite să zimbească femeilor extenuate/ care în balcoane sprijinite-n cîrje/ atîrnă rufe sărăcăcioase// aici eternitatea este vomă de ciine melancolic/ de sicriu rămas fără nume// viața e încă speranță meditează/ rinichiul definitiv bolnav viața/ e margină insuportabilă meditează/ rinichiul încă sănătos” (*Pastel*).

NICĂIERI mai mult decît în ultima-i culegere de poezii, *Vizita maestrului de vînațoare*, de care ne ocupăm în aceste însemnări, Petre Stoica nu vadește mai mult acea “scîrbă morală” pe care i-o atribuia I. Negoitescu drept simțămînt dominant. O “scîrbă morală” generată inițial de mediul totalitar în raport cu care programarea belepocii bă-

nățene nu avea decît rolul unui cochet subterfugiu și amplificată după decembrie '89 de de-gringolada unei societăți care nu și-a găsit drumul visat, macerată de turpitudinile îngemănate ale politicianismului și afa-cerismului. În aciditatea unei atari reacții găsim un alt vector al creației în cauză. Ceea ce, în circumstanțele cenzurii, nu putea trece de o “melancolie politică”, devine acum dezgust atroce, vehementă a refuzului fățiș. Contemplativul, visătorul bard ajunge a minui aquafortele negației înverșunate. Umbră neagră, swiftiană, a lirismului, pamfletul se exercită plener, ca o reprezentanță a acestuia într-un climat ostil: “pe neașteptate gulliver/ a intrat în sala de ședințe a parlamentului// unii au tresărit din somn alții/ au încremenit cu ziarul în mină altuia/ i-a rămas broasca discursului în gît/ altuia i-a plesnit șoricul feseilor// gulliver i-a cercetat meticolos cu lupa/ a ris în hohote apoi/ a plecat însoțit de huidu-ielii// mai tîrziu a fost în unanimitate votată/ o lege menită să pedepsească sever/ imixtiunea presei scrise/ în viața bășicilor cu pantaloni și cravată” (*Ștăre banală*). S-ar putea ca unui cititor viitor astfel de texte să i se pară pe alocuri, ocazionale, gazetărești, însă la intersecția istorică la care ne aflăm ele gem de-o convingătoare poezie în răs-păr, cea a ființei civic frustrate, incapabile a mai suporta comportamentul noilor căpătuși. Modestia antiretorică, proprie poetului, se transformă - îndrăznim a spune, conform unei paradigme eminesciene - în revărsare a unei retorici exasperate: “păduchii căzuți din barba lui marx/ și înmulțiți la subțioara urmașilor săi/ conform sloganului/ de la salt cantitativ la salt calitativ/ sunt azi:// aristocrați cu blazon de tinichea aurită/ burți solemne miliardari cu degete boante// în numele democrației plastografiate savant/ sponsorizează silicoane sfîntesc

terenuri de golf/ și citoresc biserică dar cred/ numai în virtuțile jeep-urilor ultimul model/ poporului bolnav îi împart grațuit diplome/ de sănătate și lecții de răbdare patriotică// sunt dirijorii unui nou viitor/ încremenit în proiect// nu există niciunde armă nici măcar una biologică/ în stare să extermine/ cuirasații păduchi căzuți din barba lui marx” (*Dirigitorii unui nou viitor*). Jocul nu o dată grațios al aspectelor vieții patriarhale, acea persiflator-dulceagă reverie a unui trecut localizat și datat alcătuiește fundalul omogen al sarcasticelor șfichiuri: “din pricina guturaiului contractat/ de maestrul de vînațoare ai parlamentului/ legea care permite dreptul/ de-a admira pantofii mafioților/ a fost amînată/ pînă la următorul bal mascat” (*Cadrit*). Sau: “pînă cînd pînă cînd întreabă/ pipăindu-și oasele pic-tate cu discursuri” (*Întrebare inutilă*). Sau: “ultimul chefliu părăsește bodega acră/ tapetată cu anacronice afișe electorale// în timp ce maimuțe miliardare/ descarcă din mașini cadouri scumpe/ înfășurate-n staniolul justiției republicane// sub fe-reastră șomerului înghețată/ un clienț comunitar roade un os/ azvir-virul de preotul reconverșit la creștinism” (*Crăciun 2001*). Pescarii se întorc nu doar cu miinile goale, “îmbătrîniți și girbovi”, ci și cu “opțiunile politice schimbate”, exploratorii care, “înaintînd vitejește ziua și noaptea”, ajung la locul unde socotesc că vor întilni “mesajul strămoșilor”, găsesc doar “o pâlărie roasă de molii”, mesagerii “veștilor bune” nu se mai pot recunoaște după risipirea negurii, întrucît “eram cu toții/ democrați surz-muți”. În felul acesta parodierea poezicii consacrate, “distinse” cu care a debutat autorul se coroborează cu parodierea directă a realului, care e denunțarea intemperantă a variantei sale oficioase. După o epocă (ce încă nu s-a încheiat!) a poezilor oficiali, Petre

Stoica ni se relevă ca unul din cei mai relevanți poeți antioficiali ai noștri.

DACĂ “scîrbă morală” provocată de un climat anormal, înainte, ca și după anul-turmantă 1989, constituie latura oarecum extrovertită a creației lui Petre Stoica, să vedem care sînt elementele propriu-zis lirice, *id est* ale interiorității poetului accentuate în etapa de față. Mai întîi putem menționa un Eros transferat în amintire, evanescent în întrețeserea sa cu penumbre livrești și muzicale și prin aceasta sortit fixării în text, așa cum ni s-ar putea înfățișa o floare presată între pagini de carte. Trecîndu-l în regimul imaginarului, s-ar zice că poetul încearcă a salva acea “esență divină” a multiplicității amorurilor “descompuse” pe care o cînta Baudelaire: “vîntul iernii intră ușor pe sub ușă/ îți învelești picioarele în pled/ fulgurile penumbre îți apasă pleoapele/ degetul rămîne în cartea închisă/ ce păsări vin dinspre sud? ce tigri/ vin dinspre nord? cineva bate clapele/ pianului îmbătrînit în pod visezi și nu visezi/ la capătul aleii apare ființa care ți-a fost/ logodnică sinii îi sunt lumină de dimineață/ întinzi mina spre vîlul ei de iasomie/ și vîlul se deșiră în negre fire de ani/ vîntul scutură coșul acoperișului nins intră/ ușor pe sub ușă te trezește zvîcnetul/ din degetul rămas în cartea închisă” (*Înserare*). Declarîndu-se a se afla ancorat “în golful solitudinii”, poetul nostru captează o senzualitate fantomatică, redusă la simboluri florale și osteologice: “doar pentru tine mai culeg trandafiri/ doar pentru tine// vechile mele iubiri sunt azi/ inițiale amestecate într-un osuar părăginit/ tu rămii pînă la sfîrșitul sfîrșitului/ nobila mea suferință” (*Pînă la sfîrșitul sfîrșitului*). Pe de altă parte, dezamăgirea care e un leitmotiv al discursului său actual produce adesea o reducere a acestuia. Cuvintele par a se contrage, a seca drept rezultat al unui scepticism trecut în reflex, manifestîndu-se într-o înclinație către expresia laconică. Lehamitea conștiinței se oglindește în versul “economic”, concentrat: “fețița cu chibrituri/ suflă în punga cu aurolac// ah ce rușine exclamă limuzina/ care gonește prin zăpadă/ spre antilopele bordelului” (*Fapt divers*). Ori: “iarnă grea geroasă/ citeva vrăbii se adună/ la ușa înghețată// împart cu ele/ ultimele firimituri ale pensiei” (*Notița [ianuarie]*). Ori: “între glorie și nimic/ exersează orchestra șoarecilor// oricum iarna mea este suportabilă” (*Cadrit*). Suportabilă sau nu, este dramatică “iarnă a nemulțumiri noastre”, atît de generalizată. ■

Petre Stoica – *Vizita maestrului de vînațoare*, București, Ed. Vinea, 2002, 42 pag., f.p.



ALEXANDRU ANDRIȚOIU (8 octombrie 1929, Vașcău, județul Bihor - 1 octombrie 1996, București) și-a folosit (risipit) talentul scriind versuri cu acea promptitudine și acel simț al oportunității cu care ziariștii își scriu articolele. După ce a absolvit, în 1961, Școala de literatură "Mihai Eminescu", a lucrat în redacțiile a diferite reviste (*Contemporanul*, *Lucașarul*, *Gazeta literară*, *Viața militară* ș. a.), iar din 1965 a devenit - și a rămas timp de aproape 25 de ani - redactor-șef al revistei *Familia* din Oradea. Au existat, deci, anumite circumstanțe care au favorizat o contaminare a poeziei de publicistică. Însă și mai sigur este că însăși natura înzestrării poetului a dus la constituirea unei "metode rapide" de scriere. Bun cunoscător de poezie (a alcătuit antologii, a tradus din lirica rusă, maghiară, greacă, vietnameză etc.), Alexandru Andrițoiu avea și darul de a combina fără efort cuvintele și de a face fraze elegante, așa cum alții, cu o grație înăscută, execută de la prima încercare orice pas de dans.

Recitindu-i poemele, ne surprinde, înainte de toate, "volubilitatea" sa, comparabilă cu aceea a unui Ion Minulescu. Ne surprinde pentru că la ardeleni actul exprimării este de obicei un proces laborios. Spre deosebire însă de munteni, Alexandru Andrițoiu își ia în serios, cu o anumită solemnitate protocolară, chiar și discursul cel mai fantezist.

Așa se explică de ce, în perioada în care scrie versuri realist-socialiste - este vorba de volume ca *În țara moților se face ziua*, Buc., ESPLA, 1953, *Dragoste și ură*, Buc., Tin., 1957, *Porțile de aur*, Buc., Tin., 1958, *Cartea de lângă inimă*, Buc., Mil., 1959, *File de cronică*, Buc., Tin., 1962 -, poetului nu-i stă bine să se adreseze cititorilor pe un ton "sfătos", ca moș Ion Roată grupului de țărani, în povestirea lui Ion Creangă. Mihai Beniuc - pe care Alexandru Andrițoiu și-l recunoaște ca maestru în deceniul șase - putea s-o facă, întrucât poezia lui avea drept principiu de funcționare o logică populară, de "flacău de pe Crișuri". Alexandru Andrițoiu este însă, cum au spus-o aproape toți comentatorii săi, un spirit livresc, nu lipsit de un anumit rafinament, care se emoționează numai iradiat de emoțiile altora.

La început, deci, el nu găsește tonul, deși îl caută cu zel. Estetismul lui structural îl împiedică să scrie versuri agitatorice credibile. Seamănă cu un bărbat îmbrăcat într-un costum de gală care, în mod demagogic, își suflecă mânecile și trage la coasă.

Iată-l, de pildă, descriindu-l cu o ură simulată pe un "exploator":

"Un crășmar sosit-a-n Vidra/
și e lăcom cum îi hidra,/ dar de unde-a fost să vie/ doar primarul,
dânsul știe.// Cum sosi pe acest hotar/
s-arată bun gospodar,/ c-a lăsat pe orice om/
fără umbra vreunui pom./ Câte-au fost livezi în sat/
pe toate le-a cumpărat./ De vedea pe la o casă/
câte-un prun cu roada-aleasă./ Îl plătea pe loc,
jivina,/ retezându-i rădăcina,
-/ că din trunchi, mai rânduri-rânduri/
își făcea la gater scânduri." (*Crășmarul*.)

În afara de lăcomia de lacuste a "exploatorilor", tânărul Alexandru Andrițoiu mai "redă" (verb predilect al criticilor literari din epocă) în versuri rănile lasate de război în peisajul țării și în sufletele oamenilor, bucuria moților de a începe o viață nouă lucrând în cooperative (și asta într-un moment când moții erau întemnițați pentru că nu voiau să lucreze în cooperative...), sentimentul de recunoștință al unui miner care merge în concediu la băi, atmosfera de sărbătoare din ziua de 1 Mai etc. Cu toată diversitatea tematică, el nu reușește niciodată, nici măcar din întâmplare, să adopte atitudinea adecvată. Este mereu neconvincător, fie pentru că se exprimă într-un limbaj mult prea distins, fie pentru că face efortul de a vorbi "pe înțelesul" oamenilor simpli și cade în extrema cealaltă, a elementarității caricaturale. Impresia de inadecvare este accentuată de prezența în poeme simpliste a unor rime rare (diamante folosite ca pietre de pavaj): *podgoria/ Horia, repaus/ i-auzi, spuma-i/ numai, minei/ cine-i, vârf e/ târfe, ascute-le/ ciutele, flancul/ Ian-cul, vatra/ Tatra, suit-a/ suita, pare-mi/ barem și chiar mosc o va/ Moscova* ("a promis unei amante/ c-o va ține-n briliante/ și-n parfum de mosc o va/ îmbăia la Moscova").

Carțile care urmează - *Constelația lirei*, Buc., Em., 1963, *Vârful cu dor*, Buc., Tin., 1964, *Simetrii*, Buc., Em., 1970, *Euritmii*, Buc., Em., 1972, *Aur*, Buc., Alb., 1974, *Poeme noi*, Buc., CR, 1984, *Versuri*, F., 1987, etc. - îl prezintă pe Alexandru Andrițoiu eliberat de responsabilități propagandistice. Poetul nu-și mai ascunde intelectualismul, ca pe un păcat, ci face din el un stil. Li se alătură, astfel, lui A. E. Baconsky, Romulus Vulpesco, Aurel Rău și altor amatori de muzeeți filologice. Deși are faimă de boem (circulă tot felul de legende în legătură cu escapadele lui bahico-erotice), se dovedește a fi, cel puțin în scris, un om de bibliotecă. Continuă să-și ofere, cu larghețe, colaborarea la ziare și reviste care au nevoie de poezii

compuse peste noapte, pe o temă dată, dar în cărți nu mai include decât texte atent lucrate și stabile stilistic.

Datorită retoricii elegante și sentimentalismului, versurile lui Alexandru Andrițoiu par anume concepute pentru a fi caligrafiate, cu o mână fină, într-un album. Eugen Simion îl consideră pe poet "elegiac și livresc" și afirmația este de necontestat, dar trebuie completată cu observația că sistemul de referințe folosit depășește spațiul cărților și cuprinde spațiul culturii (al non-naturii) în general.

Alexandru Andrițoiu nu introduce aproape niciodată în poezia sa elemente în stare genuină, desprinse direct din realitate, ci, înainte de a le integra în creația lirică, le supune unui proces de purificare și, implicit, de de-dramatizare. Este conștient că procedează așa și își mărturisește fără ezitare preferința:

"Cea mai frumoasă lună e în lac./ Cel mai frumos luceafăr e pe mare./ și cântă cel mai sincer pitpalac/ nu-n pomi, ci-n amintiri și în uitare./ Cea mai frumoasă lună e în lac." (*Artă poetică*.)

Lumea, așa cum apare în poezia lui Alexandru Andrițoiu, este într-adevăr o lume *oglindită* sau *amintită*, lipsită de materialitate și adeseori stilizată până la purul decorativism. Poetul nu ajunge până acolo încât să descrie o iarbă albastră sau o mare luminată de trei sori - ceea ce ar însemna trecerea la un nou etaj al comunicării, unde se află, printre altele, poezia lui Nichita Stănescu -, dar, oricum, în limitele unei reprezentări figurative, artistizează realitatea la maximum.

Nu numai că preferă imaginea lunii din lac lunii de pe cer, dar, dacă are de ales, abandonează complet luna și dă prioritate unor obiecte făcute de mâna omului. Acestea au mai fost prelucrate o dată înainte de a le prelucra el, ca artist, și i se par mai nobile.

În *Vioara din Cremona* poetul așează la vedere, dar "sub cristal", ca într-o vitrină de muzeu, vechiul instrument muzical, de o perfecțiune neverosimilă. Descrierea lui este străbătută de un fel de ardoare erotică. Spre deosebire de Tudor Arghezi, care vedea într-o "coapsă fină" un contur de "alaută florentină", Alexandru Andrițoiu ghi-cește în forma vioarei ceva din rotunjimea nudului femeiesc:

"Vioara-i ca din lemn detrandafiri/ și are umăr suplu ca madona.// Cioplindu-și-o cu mâinile subțiri/ neîntrecutul meșter din Cremona./ Încă-nainte de-a o isprăvi./ i-a ascultat în vise melodia./ Cu dalți subțiri a rotunjit-o și/ cu-amurguri dulci i-a poleit cuia."

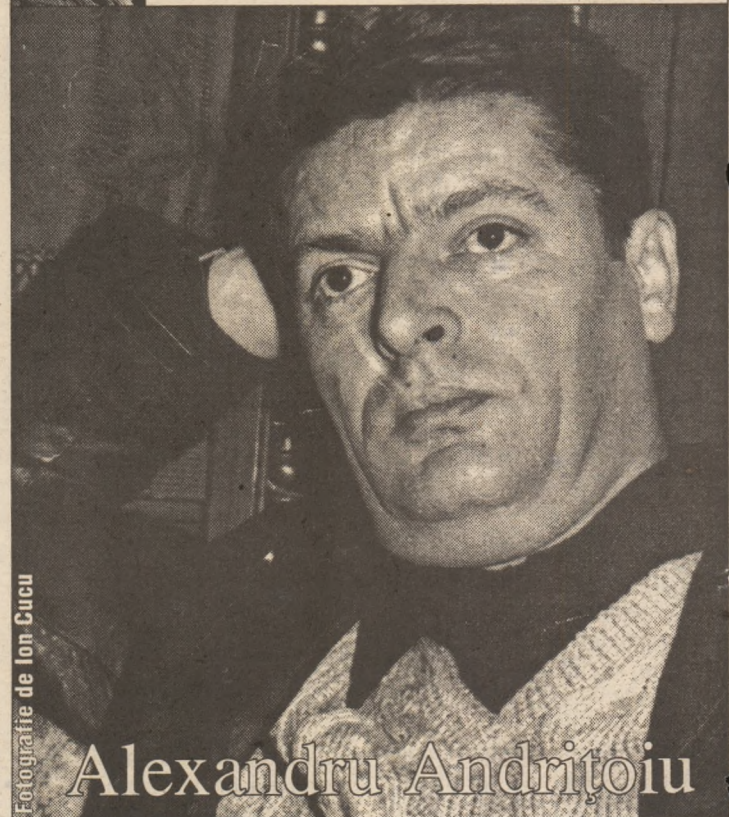
Adrian Păunescu, un entuziast degustător al poeziei lui

Alexandru Andrițoiu, a remarcat cu finețe jocul eufonic de r-uri și l-uri din primele două versuri, datorită căruia *auzim*, parcă, promisiunea de muzică din zvelta și misterioasa cutie de rezonanță a vioarei. Mai putem remarca imaterialitatea reprezentării, realizată prin complicate tehnici de decantare ("i-a ascultat în vise melodia", "cu-amurguri dulci i-a poleit cu-

intemperiiilor și de îndeplinirea unor ritualuri domestice.

Fotoliile, vasele cu flori, porțelanurile, cărțile legate în piele țin de aceeași atmosferă. Așa se explică - în sfârșit - și frecvența mare a unor citate, parafraze sau aluzii livresți, la care se referea Eugen Simion. Ele completează, ca niște obiecte, decorul existenței domestice și, mai ales, evocă ac-

la o nouă lectură de Alex. Ștefănescu



Fotografie de Ion Cucu

Alexandru Andrițoiu

tia").

Peisajul din poezia lui Alexandru Andrițoiu este integral *amenajat*, ca peisajul din China. Fiecare arbore a fost tuns cu foarfeca, fiecare curs de apă a fost sistematizat. Poetul nu suportă imprevizibilul, accidentalul, iraționalul. Chiar și dezlănțuirea stihurilor, în fața căreia s-au extaziat cândva romanticii, devine în versurile sale o vastă butaforie, confecționată parcă pentru amuzamentul unor prinți.

Nu întâmplător, poetul preferă interioarele. Cel puțin din punct de vedere statistic, în versurile sale predomină calmul dinlăuntrul locuințelor și nu freacă de viață de afară. Ca și Xavier de Maistre, el întreprinde o "călătorie în jurul camerei lui".

Interioarele descrise de Alexandru Andrițoiu sunt somptuoase și, mai ales, sunt locuite *cu plăcere*, asemenea conacului de la Mircești de Vasile Alecsandri. Voluptuoasa siguranță simțită de cel ce se refugiază în propria-i locuință este intensificată de presimțirea

tul lecturii, care, la Alexandru Andrițoiu, este întotdeauna senzual și rafinat. Versurile sau aforismele în latină au pentru el savoarea unui vin vechi, greu de mireasmă.

Jubilația pe care o profesează poetul aduce, în mod neașteptat, și o undă de tristețe, un fel de regret simțit în fața frumuseții lucrurilor de care s-a înconjurat. Spre deosebire de un peisaj sălbatic, care, dacă nu îngrozește, declanșează un elan al explorării și pionieratului, priveliștea unor lucruri atent lucrate și finisate, duse până la perfecțiune, provoacă o misterioasă melancolie. Poate din cauza că privitorul se simte inutil, nemaiavând nimic de adăugat. Sau poate din cauza că el are un sentiment al definitivului și ireparabilului (cum să repari desăvârșirea?).

Acesta este, de altfel, și sentimentul pe care îl trăiește cititorul poeziei lui Alexandru Andrițoiu. Textele minuțios și fin lucrate, purificate de orice dramatism al comunicării, îl delectează, dar îl și fac să simtă o nostalgie a imperfecțiunii. ■



EZAR BALTAG (26 iulie 1939, com. Mălinești, jud. Hotin, Basarabia - 26 mai 1997, București) s-a numărat un timp printre vedetele generației de la 1960. I se publicau, în reviste, pagini întregi de poeme și se consacrau ample studii critice, ca și lui Nichita Stănescu, Ma-

români contemporani” - și se citește în singurătate, într-o după-amiază de toamnă ploioasă, la lumina unei veioze cu abajur de mătase. Nu se fac comentarii.

Poetul a debutat în 1960 cu volumul *Comuna de aur* (pref. de Paul Georgescu, EPL, col. “Luceafărul”). Au urmat *Vis planetar*, Buc., EPL, 1964, *Răsfrângerii*, Buc., EPL, 1967, *Monada*, Buc., EPL, 1968, *Odihnă*

ș.a.m.d.

Acestea sunt însă diferențe de suprafață. Dincolo de ele poezia lui Cezar Baltag rămâne neschimbată, transparentă și zgrunțuroasă în același timp, ca o rășină solidificată.

În conformitate cu programul estetic al zeului său tutelar, Ion Barbu, Cezar Baltag tinde spre o maximă artificializare a scrisului. Topica însăși este uneori dislocată în stil barbian: “Pentru, calm, unghiul tinerei stele”... (*Ovidiu*).

Tendința se manifestă însă mai ales în modul de constituire a reprezentării lirice; poetul recurge la stratificări de abstracții, la simboluri ale mitologiei antice, prelucrate savant, la imagini sofisticate, care te fac să te gândești la o birocratizare a inspirației. Chiar și gesturile cele mai firești sunt *elaborate*.

Producătorii de roboți știu cât de complicat este să sintetizezi o acțiune omenească simplă, de exemplu mersul. Pentru reconstituirea banalei mutări a piciorului drept înaintea piciorului stâng și apoi a piciorului stâng înaintea piciorului drept sunt necesare laborioase calcule și scheme ingineresti. Iar uneori, după ducerea la bun sfârșit a tuturor preparatelor, robotul... nu merge. Așa se întâmplă și cu poezia lui Cezar Baltag. Întâlnim frecvent, în timpul lecturii, pasaje conștiincios lucrate care totuși nu funcționează (adică nu emoționează) pentru că lipsește acea intuire a mișcării sufletești a cititorului care nu poate fi înlocuită de un algoritm. Iată un exemplu:

“Iubirea, arbore ciudat/ cu flori albastre carnivore/ în trupul meu a navigat/ asemeni timpului în ore/ zile și luni neîncetate.” (*Romanța fără sfârșit*).

Sesizăm aici o cascadă de comparații, fiecare luată din alt domeniu. Iubirea este ca un arbore, arborele este ca o corabie, corabia este ca timpul. Apar și paranteze. Arborele nu este un arbore obișnuit, ci unul prevăzut cu flori carnivore. Corabia nu navighează pe mare, ci în trupul poetului. La rândul lui, timpul navighează în ore... zile și luni neîncetate. Caracterul eterogen al elementelor aglomerate în aceeași strofă, combinarea lor la rece, în absența unui patos unificator, duc la un eșec al comunicării. Doar adjectivul “albastre”, amintind vag de romantici, ne face să simțim o adiere de poezie.

Uneori se ajunge, chiar, la formulări de un comic involuntar:

“Și-nveșmântat egal de repezi arii/ magnetice în ziua revărsată./ ca sunetul în spații vast rotit/ mă-ndrept în toate părțile deodată.” (*Dimineață a simțurilor*).

Întelegem lovitura de teatru

pe care a contat poetul, împingând “surpriza” în ultimul vers și lăsând-o fără comentarii, dar un demon ghiduş ne îndeamnă să luăm expresia la propriu.

La alți poeți, cu o operă laxă, în care există multă improvizare, reușitele se înfățișează ca o chestiune de noroc. La Cezar Baltag, cel stăpânit mereu de o încordare de *homo faber*, poemele frumoase ne dau o plăcută senzație de *victorie*. Un poem de acest fel, poate cel mai bun din câte a scris Cezar Baltag, este *Geometria unui vis*:

“Trist străbăteam un ocean/ poate saturnian/ când deodată, îndepărtat./ sufletul mi-a sfâșiat/ marele zvon dodecafon/ al câinilor lui Acteon.// Unde-s, mi-am zis./ În care vis/ zarurile iar m-au trimis?/ Unde-i - strigai - zveltul alai./ unde e cel fără grai// care în sine însuși dispăre/ ca într-o floare devoratoare?”

Interogațiile declamate în solitudine și rimele interioare aduc aminte de Edgar Allan Poe, însă viziunea în ansamblu este de o remarcabilă originalitate. Construit și de această dată pe baza unui proiect complicat, poemul a reușit, totuși, să prindă viață. Este o viață stranie, mecano-cibernetică, dar tocmai aceasta ne place. Parcă ni se transmite un mesaj din viitor. Ne dăm seama, acum, că artificializarea nu este o cale mai dificilă de a ajunge la rezultate la care alții ajung ușor, ci o cale de a ajunge la *altceva*. Poetul își afișează artificialitatea, o transformă într-un mod de a fi (așa cum Emil Botta își afișează teatralitatea).

Ne dăm seama, totodată, că un asemenea poem nu se poate transforma într-un șlagăr. Înțelegerea lui pretinde un anumit nivel de cultură. Cititorul trebuie să știe că “saturn” este numele plumbului în alchimie, că “dodecafonismul” a însemnat cândva o orientare de avangardă în muzică, bazată pe utilizarea tuturor celor 12 sunete ale gamei cromatice și pe desființarea legăturilor tonale normale, că Acteon este personajul mitologic care, văzând-o pe

Artemis scâldându-se goală, a fost transformat în cerb și sfâșiat de propriii săi câini, că “dispariția în sine” reprezintă o temă a poeziei noastre moderne, frecventată de Ion Barbu, Nichita Stănescu ș.a. Abia după această minimă inițiere se poate accede la farmecul straniu al poemului, la pustietatea selectivă a peisajului din cuprinsul lui, la muzica metalică a versurilor.

Există și alte poeme care ar putea figura într-o antologie a poeziei române contemporane, de exemplu *Răsfrângere în memoria soarelui*:

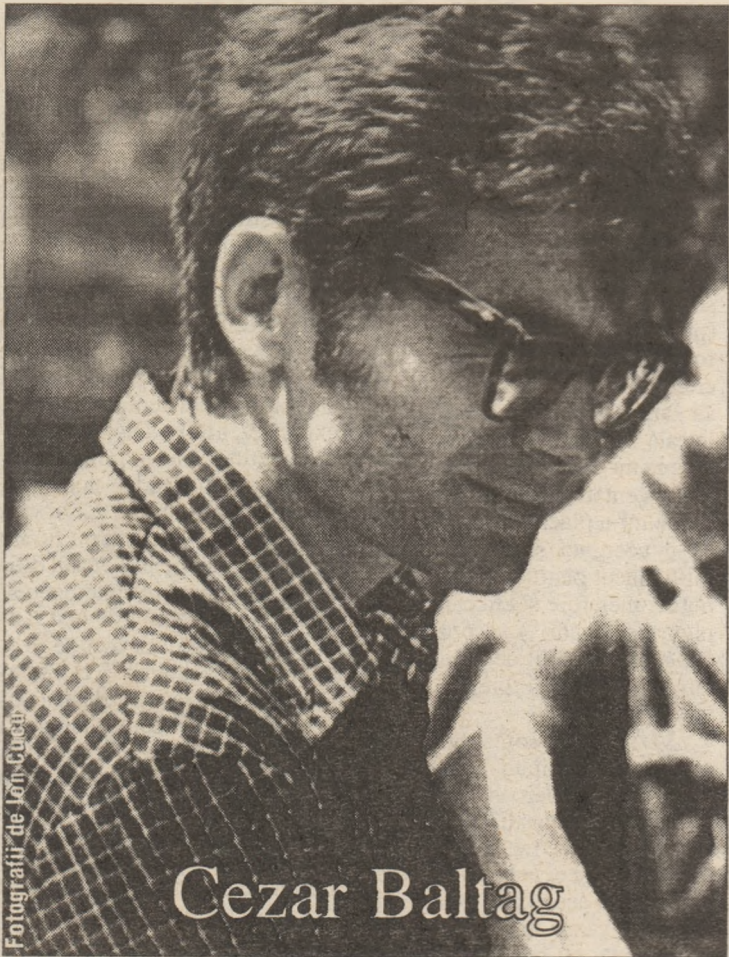
“Toate sunt sub semnul tău, Apollo./ Clipa plouă-n noi torențial./ Ieri a răs un ulm. O vară-ntreagă/ o femeie a iubit un deal.// În stejar, unde septembrie țese/ ulii într-un aprig cerc sonor./ de ieri seară vremea o măsoară/ Absalom, pendul nemișcător.// E aici un loc din care-n toate/ laturile lumii mă aud./ Nordul e un punct din care-ncepe/ numai sud și sud și sud și sud.// Timpul plouă-n lucruri. Valea țese/ ulii într-un aprig cerc sonor./ Unde duci, soție a-ntâmplării./ inimile noastre în ulcior?”

Se remarcă vocea impersonală, supraumană, exprimând o suferință abstractă.

Acest ton, propriu lui Cezar Baltag, era anunțat încă din poemele sale “de tinerețe”, chiar și în cele în care se mima o exaltare juvenilă, sub influența lui Nicolae Labiș:

“Un galben rar, mânat din-spre salcâmi/ rămași m-atinge și tresar abia./ și trec prin cel ce sunt și umblu altfel/ și împrumut un chip al altcuiva.// Statu- ra lui îmi va apare poate/ de foarte sus, de la zenit, curând./ ca un dulgher adolescent ce bate/ în caprioni cerului răzând.// E-o bucurie clatinând ecouri/ în sunetul înalt prin care treci./ O, miez de zi al marilor platouri./ tăcut cadran solar albind poteci!” (*Cântec de dimineață*).

Jubilația este simulată. Un incendiu reconstituit pe platoul de filmare cu ajutorul reflectoarelor și filtrelor de lumină. ■



Cezar Baltag

Fotografii de Ion-Cristian

rin Sorescu, Ion Gheorghe. Apoi, pe neașteptate, faima lui s-a diminuat drastic. Redactor discret la o revistă și ea discretă, *Viața Românească*, poetul și-a trăit ultima parte a vieții uitat de aproape toată lumea. Dacă îl întâlneai pe stradă, îi remarcai profilul de împărat roman, dar și sfiala cu care trecea printre oameni ca printre niște vase de cristal. Mergea ușor aplecat și, din cauza miopiei, ridica din când în când cercetătorul capul, privind prin ochelarii săgetați de câte o rază de soare.

Poezia lui Cezar Baltag, narcisiacă, intelectualistă, nu este făcută pentru publicul larg; numai prinsă în vârtejul entuziasmului general din deceniul șapte a putut să ajungă, pentru o clipă, în centrul atenției. Ca și poezia lui Ion Barbu - cu care seamănă, fiind însă lipsită de senzualitate - presupune un cititor cultivat. În nici un caz nu poate fi recitată pe scenă. O “indicație de folosire” a ei ar suna astfel: Se ia un volum de Cezar Baltag - de preferință antologia *Poeme* publicată în 1981 la Editura Eminescu, în colecția “Poeți

în tipăt, Buc., Tin., 1969, *Șah orb*, Buc., Em., 1971, *Madona din dud*, Buc., Em., 1973, *Unicorn în oglindă*, Buc., Em., 1975, *Dialog la mal*, Buc., Em., 1985, *Euridice și umbra*, Buc., Em., 1988. În placheta de debut (din care nu întâmplător au fost reținute doar două poeme în ediția selectivă din 1981) descoperim o retorică a elanului, specifică momentului, dar străină lui Cezar Baltag, care face mari eforturi ca să o profeseze. Volumul *Răsfrângerii* propune o sistematizare a înțelegerii poeziei ca *oglinzire*. *Odihnă în tipăt* - considerat de Constantin Pricop titlul reprezentativ din bibliografia lui Cezar Baltag - reia un motiv dintr-un basm românesc cu surprinzătoare posibilități de interpretare filosofică, *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. În *Șah orb* sunt incluse poeme în proză, eseistico-ludico-folclorice. *Madona din dud* valorifică subtil pitorescul lumii balcanice, în stilul *Florilor de mucigai* ale lui Tudor Arghezi. *Unicorn în oglindă* este dedicat memoriei lui Nicolae Baltag, fratele poetului, mort prematur



Cu Mircea Tomus și Mircea Braga



prepeleac

de Constantin Toiu

Reflexe pariziene (1)

În fața muzeului Cluny, peste drum de Sorbona, pe Rue des Ecoles, Montaigne stă picior peste picior surâzând ironic la trecători. De fapt, nu ironic, mai mult o privire acută de om de lume. Știu că dacă îi mângâi vârful papucului revii în acest loc...

Cum aș atinge butonul unei sonerii, apăs cu degetul arătător vârful de bronz al papucului auriu, îngălbenit de atâtea mâini ce l-au pipăit... Ca și când s-ar fi produs un declic, aud tare în spatele meu: *Bonjour Montaigne!* E un puști vioi de vreo zece ani care trece pe lângă mine topăind într-un picior, probabil cursa lui zilnică.

Am timp să văd bareta papucului decoltat, cu toc roșu purpuriu, cum purtau în Evul mediu oamenii de seamă... am timp să-mi amintesc de legenda piciorului drept al statuii rezecat în jumătatea de mileniu scursă de cine știe ce adorator al Eseurilor, picior pus la loc ulterior și care *nu mai e, sigur, ce-a fost.*

Stilul acestui cărturar-curtean este de o simplitate desăvârșită a francezei pe care Francisc întâi, să nu uităm, avea să o introducă primul în universitățile fosilizate de latina scolastică, - limbă pe care Montaigne avea să o învețe mai târziu, după germană și latină, cum se deprinde o limbă străină... Citesc săpata pe soclu mărturisirea lui Montaigne:

Port în inimă Parisul încă din copilărie. Nu sunt francez decât prin această cetate mare, mare mai ales și incomparabilă în varietatea ei. O glorie a Franței și cea mai nobilă podoabă a lumii.

Sincer, fără nici o ornamențatie stilistică. De fapt, mă aflu în perimetrul sacrosant al culturii din stânga Senei, inima Parisului pulsând contopită cu a cărturarului de geniu care stă în fața mea picior peste picior cu atenția aceea a lui extrem de prezentă ce pare o fină luare în răs... Nu ai decât să urci dealul străzii Sfintei Genevieva, care a apărut Luteția de barbari, ca să dai sus de cele două străzi, baza Franței, strada Clovis și strada Clotilda, regina lui, de pe la 500, revărsându-se în Piața Panteonului, unindu-se într-un unghi ascuțit, îmbrățișând strâns

amândouă liceul Henri IV, clădire de fapt întemeiată de ei în anul 510, Clovis fiind înmormântat aici în 511, urmat de Genevieva un an mai târziu, în 512. Din Piața ilustră dominată de statuia lui Corneille unde își doarme somnul de veci, în Panteon, Victor Hugo, printre atâtea alte culmi ale spiritului francez, se face rue Valette, la vale, în care la numărul 4 se află biblioteca și Colegiul Sainte-Barbe și unde în anul 1460, a fost deschis *un stabiliment* la care au învățat Ignățiu de Loyola și Francis Xavier, întemeietorii de mai târziu ai Ordinului iezuiților, și poate că li se alăturase și Calvin... Dar, uitai: în biserica monumentală de alături, Saint-Etienne du Mont, unde au fost transferate și moaștele Sfintei



Genevieva, - o ladă imensă de bronz roșcat - se află înmormântați Descartes și Pascal, Panteonul fiind rezervat doar *modernilor*... Vizavi de biserică, bistroul britanic *The Bombardier*, iar peste drum de el, *La Dame blanche* și *Gaudeamus*. De unde, coborând colina salvatoare a Parisului, dai într-o mică piațetă de restaurantul *La Méthode*, cu strada *Descartes*, lăsând în stânga străduța Laplace. Nu lipsește nici romancierul pomit în căutarea timpului pierdut, evocat pe firma localului pe care scrie apăsător *La Madeleine de Proust*.

Istovit de atâtea umbriet pe jos, pe inserat, în iulie, când ziua-i lungă, mă întind pe pajiștea dindărătul Catedralei Notre Dame, să-mi trag sufletul. La un moment dat, văd o fată legată la cap și cu o fustă țipătoare cerșind în preajma mea, agitând un cornet de plastic. Fulgerător, realizez: e o țigăncușă de-a noastră!

Trezit din grandoare, mă salt într-un cot și-ntreb: *Cum îți zice, fă?* Fata răspunde pe tonul cel mai natural din lume: *Canada, boierule!* Era încă un reflex al Parisului, aducându-mi pe loc aminte de unde provin.

(va urma)



NTR-O istorie a poeziei care ar lua în considerare instituțiile și procesele socio-culturale (modalități de publicare, cenzură, instanțe validatoare, receptare, stabilire a canonului școlar, ierarhii paralele, interferențe extra-literare) și-ar putea găsi locul, în capitolul despre actualitatea imediată, un fenomen care dă o formă nouă unui conținut mai vechi: cenaclurile din Internet. În cele ce urmează încerc să schițez câteva observații - preponderent lingvistice - nu asupra textelor poetice cuprinse în astfel de pagini virtuale, ci asupra comentariilor care le însoțesc ("Părerile vizitatorilor"); materialul - din care voi cita fără a indica numele sau pseudonimele autorilor - provine dintr-un interesant și bine construit site (poezie.ro). Impresionantă e mai întâi chiar mulțimea textelor disponibile - semn că prestigiul genului liric rezistă și că, vorba unui titlu mai vechi, competiția continuă. Poeziile sînt foarte diverse ca manieră stilistică și desigur și din punct de vedere valoric. Faptul că această diversitate e acceptată (în ciuda preferințelor clare ale unora dintre comentatori) spune ceva despre sistemul literar național pe care cenaclul virtual îl reflectă (în care s-au ars etape și au coexistat stiluri și școli variate), dar și despre natura mai deschisă a comunicării în rețeaua electronică (solidaritatea creată prin canalul de comunicare ar putea fi mai puternică decât diferențele de orientare estetică (cenaclurile reale sînt adesea mai exclusiviste). În plus, comparînd site-urile românești de poezie cu unele asemănătoare redactate în alte limbi se pot observa, în linii mari, câteva tendințe specifice: viziunea poeziei ca meșteșug și artificiu, refuzul taxinomiilor, interesul mai pronunțat pentru aspectul formal și chiar lingvistic al textelor.

Comentariile sînt la fel de diverse ca textele. Limbajul lor cuprinde, în mică măsură, jargonul Internetului (*a posta*); se caracterizează, ceva mai mult,



păcatele limbii

de Rodica Zafiu

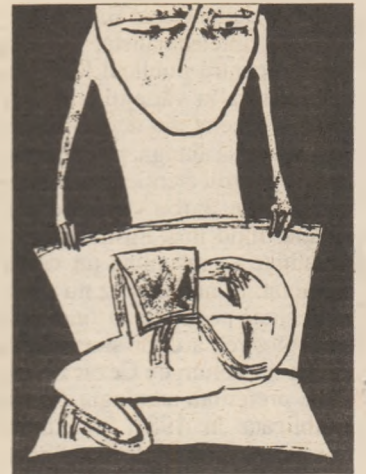
Comentarii de poezie

prin dezinvoltura și oralitatea oricăror liste de discuții ("și ce mândră mă simțeam.... gata, s-a dus filingu'..."; "aici este tot șpilul"; "hmmm, bună întrebare"), asociate de multe ori unui ton ironic ("postează ceva, cite o poezie sau chiar mai multe"); domină totuși, în mod clar, un stil cult, uneori chiar specializat (prin terminologia literară). E foarte probabil ca unii dintre cei ce scriu în aceste pagini virtuale să aibă formație filologică, liceală sau universitară; specializarea nu e totuși nici generală, nici ostentativă. Din comentarii ("mie mi-a plăcut poezia pentru că e coerentă și unitară... nu mi-a plăcut pentru că avea prea puține metafore și era cam simplută pe alocuri") se poate reconstitui sistemul de valori mai larg al receptării literare contemporane.

Viziunea profesională a poeziei ca abilitate tehnică se reflectă în numeroase observații, corecții, sugestii de modificări pe care și le fac reciproc comentarii (și ei autori) - și care sînt adesea acceptate. Discursul poetic e văzut în desfășurarea lui inegală, cu reușite și căderi ("prima parte a mers mai bine deși spre final ai deviat în redundanță!"; "și iar același sentiment amestecat, ici colo îmi place la nebulie, dincolo mă enervează, mai încolo îmi smulgi un zîmbet, la alt vers devine grimasă"). Observațiile sînt uneori pur lingvistice - privitoare la ortografie ("căciulițele") și punctuație ("virgulele"), la folosirea unor forme greșite ("O poezie interesantă, dacă o mai șlefuiști va fi chiar bună însă ai grijă la gramatică, în special la formele perfectului simplu. În rest... e bine"). Altele implică elemente lingvistice în aprecierea de tip stilistic: "în final ai un verb la persoana a treia (...); eu zic că dacă tot ai mers cu persoana întâi în ultimele versuri să-l interiorizezi și p'asta"; "în prima strofă sunt substantivele articulate hotărât. Părerea mea subiectivă și interpretabilă ca rea voință ar fi că acest aspect duce la monotonie". Majoritatea observațiilor privesc lexicul, conotațiile sale stilistice: "*extrasă* nu sună bine în contextul medieval. este prea modern, prea medical, prea chirurgical. nu știu cu ce ai putea înlocui, dar dacă tot vrei să o ții

cu neologismele atunci eu aș spune *extirpată* sau *eviscerată*". E recomandată evitarea repetițiilor de cuvinte sau procedee ("inversiunile prea abundente dau impresia de banalitate. Și folosești prea multe inversiuni"). Formele tradiționale de ritm și rimă nu sînt deloc disprețuite, ba chiar primesc aprecieri ("ritmul și rima sunt impecabile") și sugestii. Toate aceste observații sînt implicite dovezi ale importanței acordate formei, expresiei, limbii. Discuțiile despre conținut sînt în minoritate - "ce sentimente redau poeziile"; "Nu am înțeles nimic. Ce ai vrut să exprimi?"; "sper să nu fiu iar pus la zid, dar pentru că am dificultăți majore în înțelegerea/simțirea unor astfel de texte, aș dori să întreb dacă aici se vorbește despre iubire...". E interesant că sînt aproape absente taxinomiile, clasificarea tematică sau formală a textelor: o tendință care, de fapt, caracterizează în genere critica și istoria noastră, devenind și o tradiție a școlii (ca și preferința pentru formă). La fel de puternică este evitarea depistării de modele (adesea evidente: de la Sorescu la Cărtărescu), probabil nu dintr-o lacună culturală, ci ca o strategie de menajare a susceptibilităților autorilor.

Existența unor asemenea spații virtuale mi se pare generatoare de optimism în cel puțin două privințe: pe de o parte, confirmă vitalitatea poeziei și reînnoirea canalelor ei de circulație, pe de alta, în contrast cu lamentațiile despre degradarea actuală a limbii, ilustrează eficiența conștiinței lingvistice, a unor norme interiorizate și reutilizate de vorbitori. ■





Centenar Sasa Pană

Cele mai vechi amintiri

S-A întâmplat ca prima carte primită cu autograf de la un autor să poarte semnătura lui Sasa Pană. Pe copertă, titlul suna - în contextul aceluia moment convulsiv - ca un program, poate chiar un angajament cu tentă radicală: *Poeme fără de imaginație* (Ed. "Socec", București). Sub dedicație, potrivit obiceiului, era consemnată ziua când exemplarul fusese oferit: 28 VII 1947.

Deși împovărată de anii grei ce s-au scurs, împrejurarea mai are darul să instruiască; asociată cu alte fapte, poartă mai departe sugestii de avut în vedere într-o discuție aplicată despre condiționările timpului, despre felul cum se puteau infiripa și se statorniceau relații umane, într-o lume bântuită de presiuni contradictorii, de orientări aprig divergente și de coalizări, inevitabil, tot mai agresive. Trec peste implicațiile afective personale încă vii, acordând întâietatea convenită întâlnirii ca atare și urmarilor, ilustrative pentru firea comunicativă a lui Sasa Pană, gata a trece, fără protocoale, granița dintre generații, extrem de receptiv ori de câte ori depista un interes literar autentic. În fond, în situația evocată, avea de a face cu un elev oarecare, aflat în "vacanța mare" dinaintea penultimei clase de liceu. Ceva putea să-i sporească poeziei disponibilitatea de a se lăsa contactat, dacă ținem seama că profesa medicina în armată iar tânărul solicitant purta uniforma colegiului militar din Curtea de Argeș. Astfel echipat, s-a înfățișat la intrarea imobilului notoriu din str. Dogarilor 36, sediu de pe vremuri al revistei "unu", frecventat asiduă de Geo Bogza, de Ștefan Roll, de Victor Brauner și întreaga liotă tributară suprarealismului autohton. Numai că antecedentele ilustre vorbeau prea puțin vizitatorului, vag inițiat. Informațiile lui, pe atunci, proveneau strict din *Istoria* călinesciană, parcimonioasă și parțială cu evoluțiile modernismului. Altele erau motivațiile vizitei. Trecuseră câteva luni numai, de când Sasa Pană dăduse proba că înțelege să încurajeze incipientele tentații ale liceanului de a-și apropia domeniul literelor. Nici mai mult nici mai puțin, îi acceptase colaborarea în cadrul programelor postului cultural de radio care funcționa, provizoriu, undeva în spatele reședinței

de azi a guvernului. Între altele, pusese viză de difuzare pe un text cu tema *O veche cetate voievodală, Curtea de Argeș*. Crainicul de serviciu a citit numele autorului (ca la catalog, abia mai târziu deviat într-o formă de pseudonim), precizând statutul său de elev. Se ghicește ușor emoția celui în cauză și, în consecință, atașamentul nutrit pe dată față de generosul promotor.

Ce izbea, la Sasa Pană, în astfel de comportament, era că întindea mâna debutantului, aproape cu efuziune, ca de la egal la egal, încât producea celui-lalt senzația că ar fi un partener de mult așteptat, binevenit. Poate părea o tactică premeditată, o pedagogie calculată, spre a elimina timiditățile primilor pași și a grăbi afirmarea virtuților incipiente. Dar procedeul s-a repetat deseori, au beneficiat destui de el și s-au păstrat mărturie în măsură să ateste că avea la bază convingeri constante. Radu Petrescu, de pildă, a cunoscut din plin stilul protegitor și stimulator al lui Sasa Pană, în calitatea acestuia de redactor al săptămânalului "Orizont", când se și puseseră la punct aranjamente pentru a strânge în volum versurile târgovișteanului, risipite în paginile revistei (1946). La "poșta redacției", inimosul redactor, nerăbdător să descopere alte și alte "mlădițe", întreținea, concomitent, repetate reprize de dialog cu Costache Olăreanu.

PENTRU o susținută comunicare și o mai eficientă cunoaștere reciprocă, Sasa Pană găsea timp oricând să-și invite ocazionalul interlocutor acasă, în spațiul său de lucru. Mai corect ar fi să-i spunem "laborator". Numai rafturi ticsite cu cărți, de jur împrejur. La baza lor, îngrijit aliniate (ca la "oștire"), masive volume ale colecțiilor de ziare și reviste. Ordinea absolută impunea oaspetelui o ciudată inhibiție, agravată de avizele ostentativ caligrafiate, prin care se instaura interdicția de a umbla direct la raft. La drept vorbind, gazda - conștientă de patrimoniul deținut - se ferea de curiozități abuzive și de riscul manipularilor prea... entuziaste, din partea celor excesiv atrași de rarități.

Raritățile, în materie de tipărituri, se învecineau cu unicate din categoria afișe, bunăoară, sau lucrări de artă plastică (desene, guașe, uleiuri), toate pro-

venite din atelierele suprarealiștilor, de la Tristan Tzara la Marcel Iancu și de la Voronca la Maxy, la Jean David. Între două blocuri ale bibliotecii, domina din înălțime acel "bizar" portret imaginat de Victor Brauner, în care Geo Bogza își contempla capul decupat de trup, pe fundalul sondelor de la Bușteni. Ajungea să-ți oprești privirile mai insistent asupra tabloului ca Sasa Pană să-ți depene istoria lui și să scoată la iveală documente suplimentare, cum ar fi numerele publicației "Urmuz" scoasă de Bogza, până a-i suna ceasul descinderii în Capitală. Bineînțeles, escaza preferată viza inimitabilele serii din "unu", cu placatele lui năzdrăvane, amestec șolitic de jonglerie parodică (*Unu* pentru toți și toți pentru *unu*) și ingenioase libertăți ale spiritului, la limita extravaganțelor. Din trecerea în revistă a multiplelor "escapade" își va trage substanța viitoare carte de amintiri, *Născut în '02*. Din una în alta, conversația se convertea în însuflețite prelegeri despre meritele unor personalități nici astăzi cunoscute, cum ar trebui: regizorul de teatru Armand Pascal (cumnat cu Fundoianu), scenaristul și realizatorul de film Henri Gad, cel implicat anterior în "bătălia" pentru *Jocul ielelor*, înfocat aliat al lui Camil Petrescu. Aglomera argumente în evocările sale, parcă vroia să se asigure că rămâne intactă galeria precursorilor, ferită de eroziunea timpului și, mai ales, de contestări necuvincioase, izvorâte din ignoranță. Deși apologeta era exclusă din capul locului, fiind detestată de protagoniștii mișcării, totuși, treptat, se cristaliza sentimentul că te afli într-un *sanctuar al avangardei*.

Cu minime modificări de așezare a mobilierului, în încăperi, în structura sa consacrată de timp, ambianta se păstrează intactă, datorită devotamentului și priceperii de veritabil custode a fiului, ziaristul Vladimir Pană, care asigură accesul la întregul fond documentar tuturor celor îndreptățiți, calificați cercetători, mai vârstnici ori mai tineri. Mai sun, din când în când, la poarta de fier a casei din strada Dogarilor. Regăsesc reperele familiare, identific uneori obiecte în același loc știut. Au dispărut avizele restrictive, așa că mă surprind ispitit să întind mâna după câte un volum, răsfoit sau consultat odinioară. Trebuie să mai fie pe undeva ediția principă a exegezei lui Marcel Ray-

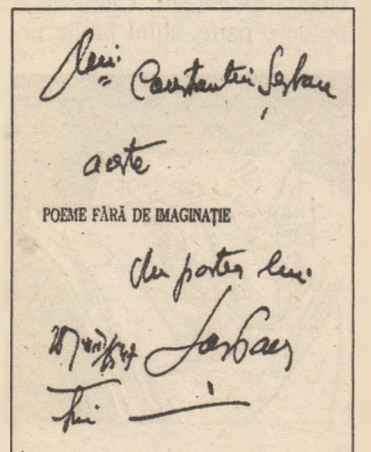


Cu fiul său, Vladimir

mond, *De Baudelaire au surréalisme*, pe care - eveniment cu totul ieșit din comun - mi s-a îngăduit s-o împrumut cândva, ba mai mult, să o iau cu mine în vacanța programată la Casa de creație de la Bălcești. Există o coincidență favorabilă: Sasa Pană însuși mergea adesea acolo și putea presupune că lectura se va efectua sub ochii săi vigilenți. Grijiu până la pedanterie, a ținut să se asigure de ireproșabila stare a exemplarului, confecționându-i personal o îmbrăcăminte din pergament. În splendida izolare de la Bălcești, pe terasa vechiului conac, tot să fi pus la cale situația poeziei, trecutul sau viitorul (mai puțin... prezentul) diverselor formule de lirism, în colocvii spontane, avându-l ca protagonist pe Miron Radu Paraschivescu. Numai că acesta se săturase bineșor de sloganele în circulație, unele iscate cu contribuția sa ("poezia și viața", anti-arghezianismul furibund) dar simțitor pervertite și agravate, de unde o iritată circumspecție, nemulțumirea, bombăneala sa perpetuă, supărarea lui pe însăși fronda de altădată. Demonstrativ aproape, transformase frumosul turn al casei într-un fel de domeniu personal, unde se refugia ca să nu mai audă de nimic și să-și vadă, liniștit, de traduceri salvatoare. Se "salva" fiecare cum credea de cuviință. Pe Sasa Pană îl ocrotea *cultura arhivei*. El rămânea păstrătorul unui tezaur unic, despre care aducea vorba oricând, oriunde, cu inepuizabil entuziasm. Era

modul său de a face față conjuncturalismului devastator și de a lăsa să se înțeleagă, cui avea urechi de auzit, că merită a medita la experiențele suprarealismului și la capacitatea sa de a fertiliza, în continuare, optica poezilor. Discret, evita să trimită la propriile contribuții. Ar fi putut să citeze copios din pledoariile reunite, către mijlocul anilor '30, în volumul *Sadismul adevăratului*. I-am regăsit coperta inclusă într-un fotomontaj menit să fixeze jaloane ale "Revoluției suprarealiste" în vitrinele expoziției, care a atras valuri de vizitatori, până de curând, la Centrul Pompidou. Alte două sau trei exponate atrăgeau atenția că Bucureștii au furnizat un important contingent avangardei europene. Mi s-a părut o compensație pentru memoria lui Sasa Pană, lăsat, între ai săi, într-un nejustificat con de umbră.

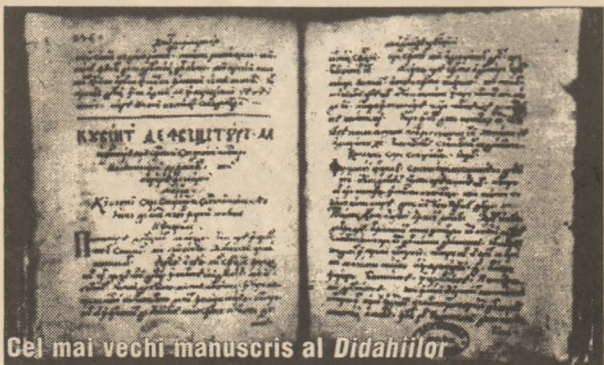
Geo Șerban





Literatură veche: Antim Ivireanul

“Să vă fiu de mîngîiere...”



Cel mai vechi manuscris al *Didahiilor*



Pictura de la Mănăstirea Govora

UN exeget sau hermeneut aparținind modernității tirzii, istorice și culturale va avea față de textele literaturii medievale una dintre următoarele atitudini evaluatoare: 1. de respingere principială, prin invocarea dificilei lizibilități, ca și a flagrantei inadecvări cu accepția uzuală, modernă a criteriului estetic; 2. de acceptare, mai mult sau mai puțin entuziastă, motivată fie prin straniețata arhaică a vehiculului verbal, ce generează paradoxal “expresivitate involuntară” (E. Negrici), fie printr-o abia disimulată nostalgie intelectuală.

Este evident că susținerea unei predici impunea, din partea lui Antim, un efort creator, în pofida ilustrelor modele retorice care îi stăteau la dispoziție – este vorba, între alții, de Ioan Hrisostom și Ilie Miniș – și pe care le putea cita, atunci, fără vreun scrupul legat de proprietatea intelectuală. Chiar dacă, pe de o parte, stilul biblic ține

de ceea ce, în clasificarea antică, se numea “sermo humilis”, iar pe de altă parte, limba română literară se afla, spre finele veacului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea, abia în zorii evoluției sale, *Didahiile* vădesc o certă creativitate verbală, raportabilă în mod util la generosul concept de “literaritate condițională”, teoretizat de G. Genette. Rigorile exprimării în românește a unui univers funcționarmente complex și abstract pentru un public neinițiat în subtilități teo-metafizice induceau imperativul plasticizării limbajului, cu toate inerentele și explicabilele stingăcii.

Conștientizându-și, de la bun început, menirea specială, Antim se arată compatimitor: “...să vă fiu de mîngîiere la scribele robiei cei vaviloniști a lumii aceștia... și dimpreună cu dumneavoastră să pățimesc la toate cite va aduce ceasul și vremea”. Dacă în cuvîntul de investitură ca mitropolit, din care am citat, păstorul sufletească trebuia să dea dovadă de oarecare diplomatie, în mai toate celelalte împrejurări, în schimb, elanul autoritar se va dezlănțui nestingherit, iar haloul său liric va impregna inconfundabil desfășurarea elocinței. Poate fi detectată, în enunțarea constantă și ostentativă a responsabilității morale și duhovnicești, o motivație persuasivă expresă, dar accentul răspicat pus pe propria persoană – “de gîtul mieu spinzură sufletele voastre” –, ca inovație discursivă glisează oarecum semnificația într-o zonă ce se

depărtează vizibil de finalitatea presupusă a demersului.

Deși aparține structural problematicii retorice, relația creatorului cu auditoriul său, cuantificată verbal, reține în mod legitim atenția cercetătorului literar, fie măcar din rațiuni pragmatice. Dincolo de toposul “captatio benevolentiae”, maniera variată în care Antim se raportează explicit la cei care-l ascultau implică strategii estetice. Iată un exemplu: “Aș pohti însă aceste cuvinte să le întinz ca o masă desfătăată înaintea dragostei voastre și să vă fac un ospăț sufletească, după putință, puind în loc de bucate, cu multe felieri de bunătați drese, cuvîntul cel de bună vestire și, în loc de băutura veselitoare, să dreg în păharul preaînțeleptelor capetelor voastre cuvîntul cel de mare bucurie (...) ca să putem îndulci cu ospățul vorbelor inimile și auzurile celor ce vor ospăta sufletească”. Așadar, printr-o formulare alegorică explicită, se imaginează un microscenariu, propunîndu-se o fertilă echivalare de semnificații din registrul culinar-trupesesc și, respectiv, moral-pneumatic; efectul artistic, dincolo de cel persuasiv, reiese tocmai din ambiguitatea lexico-semantică pe care Antim, abil minutor al cuvintelor, știe s-o exploateze: astfel, substantivul “ospăț” și verbul “a îndulci” sînt utilizate cu profit literar, mijlocind mecanismul alegoric.

Poate cea mai frecventă strategie prin care se urmărește impresiunea ascultătorilor es-

te legată de toposul mimării modestiei, în legătură cu nepuțința exprimării adevăratei bogății spirituale reprezentate de momentul biblic celebrat în predică. Data fiind autentică patină expresivă a limbajului, sîntem ispitiți să apropiem această realitate discursivă de principiul inefabilului. Creator de mesaj ce necesită o anumită complexitate structurală, Antim are intuiția imposibilității punerii în act lingvistic a universului de semnificații. Întîlnim în didahii și sugestive definiții lirice ale unor diverse realități spirituale: “Lumea aceasta iaste ca o mare ce să turbură, întru care niciodată n-au oamenii odihnă, nici liniște”. Prin valorificarea resurselor expresive latente ale cuvintelor, definiția lirică se plasează în privilegiata arie de interferență a conceptului și a imaginii, realizînd o sinteză cognitiv-comunicațională care mijlocește accesul, nevicat de prejudecăți îngust-estetizante, către textul de literatură medievală. Se recuperează astfel, grație unei înțelegeri cuprinzătoare, dimensiunea umanistă a cunoașterii, estompată de ultimele secole de fragmentată specializare pe discipline, din ce în ce mai riguroase și impersonale.

EXISTĂ o preferință deloc creștină a lui Antim pentru interesante trimiteri la simbolistica elementelor primordiale. De pildă: “Că păcatul să asemîna pietrii și caută să meargă la maica ei, în pămînt, de unde și iaste. Iar bunătaea să aseamîna focului și iaste să meargă sus, în văzduh, unde-i iaste matca...” Ceea ce reprezintă o scădere în plan dogmatic se arată a fi un câștig pentru literatură, căci deși fragmentul citat conține niște comparații mai puțin reușite, totuși semantismul lor nu este deloc mai puțin generos. Comparînd păcatul cu piatra, sînt textualizate conotațiile “catamorfe” – pentru a ne exprima în termenii lui G. Durand, din *Structurile antropologice ale imaginarii* – asumate de răul spiritual. Perseverînd inspirat, Antim personifică piatra și “maica” sa, pămîntul, iar lanțul semantic format evocă, într-un registru secund, originea mitico-htonica a omului. Este adoptat, în mod

previzibil, mentalul “schizomorf” și “antitetic”, încît referința diaretică la simbolul focului apare firească, în contextul analogiei cu bunătaea care, ca expresie pozitivă a moralității, are o evoluție ascensională, purificatoare.

Cu toate că sînt rare, distingem în didahii și veritabile imagini poetice autonome, a căror gratuitate estetică nu mai trebuie demonstrată. Iată bunăoară: “...apoi, pe urmă, după ce au ascuns soarele toate razele lui și s-au stins de tot lumina zilei între întunecul nopții și cînd coriul, de osteneală, au fost închis spre somn toți ochii lui, atîta cît nici luna nu priveghia, nici una din stelele cele mai mici avea deschise tîmplele lor cele de argint...” Se pare că Antim vibra intens la dimensiunea cosmică a existenței, rezultatul fiind o particulară disponibilitate pentru receptarea sensibilă, estetică a lumii. Succesiunea prosopopeică, prin care soarele, cerul, luna și stelele capătă mirabile atribute insufletitoare, prilejuiește un cert efort poetic.

Ceea ce însă îl individualizează deplin pe Antim, definind, tocmai datorită contrastului asumat, calitatea artistică a temperamentului său rămîne forța discursului moralizator, cu care sînt denunțate vituperant moravurile decăzute ale contemporanilor – de cele mai multe ori, referirile sînt chiar la cei prezenți, accentuîndu-se latura kairotică a enunțării –, iar anafora și interogația retorică marchează stilistic acest tip de expresie: “Dară ce voiu să zic de nesimțirea cea mare a oamenilor acestui veac? Toți pățimesc, toți sînt în scirbe, toți suspină supt jugul cel greu al nevoii”. Merită evidențiate atît crescîndoul tensional, rezultat din acumularea, prin juxtapunere, a trăsăturilor negative generalizate ce sînt invocate, cît și adecvarea răspunsului dat la interogația formulată.

Plasticitatea constantă a limbajului, reliefaea personalității proprii, intuirea inefabilului, alegoria, comparația, definițiile lirice, imaginile poetice sau anafora sînt doar cîteva dintre instrumentele literare utilizate de Antim și care situează indiscutabil textul *Didahiilor* în cîmpul artistic. Ca și în cazurile cele mai notabile ale începuturilor literaturii române – cronicar, D. Cantemir, I. Budai-Deleanu –, opera lui Antim, deși subordonată inițial unei finalități extrastetice oferă, datorită unei contextualizări diferite, dar și unei înțelegeri mai ample și mai profunde a fenomenului literarității, argumente suplimentare întru susținerea consubstanțialității valorilor culturale.

Gabriel Onțeluș





Cronica edițiilor

Integrala Caragiale (II)



ONCEPȚIA constituirii ediției I.L. Caragiale, *Opere*, în trei volume (2000, 2001) a stat în atenția *Cronicii* anterioare. Îmi revine plăcuta îndatorire să-mi continui prezentarea, folosindu-mă de argumentele puse în circulație de ediție, care îi asigură integrarea în pretențioasa definiție de ediție "integrală". Încercare, sensibilă, dacă ne gândim că unghiurile din care sunt privite argumentele se vădesc, numeric, copleșitoare, iar prin complexitate, provocatoare. Să ne gândim numai că unele publicații periodice, rămase undeva în necunoscute funduri de depozite, pot fi rezervoare de posibilități de înregistrare, datare, interpretare, cu nimic mai prejos de periodicele cercetate cu asiduitate.

În finalul cronicii precedente, am comentat *Notele*, pentru ceea ce aduc ele nou de pe urma parcurgerii periodicelor vremii lui Caragiale. Am rămas dataore cu identificările, parte definitorie pentru unitatea valorică a ediției; cu textele introduse, fără să fi fost incluse, chiar dacă uneori au figurat ca titlu sau motiv de meditație; cu contribuțiile mari ale unor publicații, de unde identificările au intrat masiv în vederile unor cercetători. Fără a uita contribuția fondului de manuscrise care, ca și accesul la periodice, presupune minuțioasă implicare, dozat și chibzuit cântărită.

AUTORII ediției au conștiința că de datorita lor este să efectueze o lectură de tip special, stimulative de judecăți, dar și de răspunderi, să știe cum să cântărească faptele pentru ca evidența să nu se descopere doar capcană. De aceea, stabilirea paternității devine uneori o adevărată problemă. Un text ca *Sălăgeanul*, este atribuit de unii cercetători lui M. Eminescu. După ce îl publică în *Opere*, IV, A. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin renunță la el. Iar Marcel Duță îl insearează cu rezerve în volumul *Publicistica și corespondența*, îngrijit de el și prefațat de Dan C. Mihăilescu. O serioasă dezbateră de idei pe tema paternității este provocată de cartea lui Marin Manolescu, *Caragiale și Caragiale*, în "Manuscriptum", în paginile căruia Al. Călinescu, Mihai Zamfir, Paul Comea, răspund împreună cu Florin Manolescu obiectiilor formulate de Liviu Călin. Dezbaterile continuă în alte trei numere consecutive, cu observațiile lui I. Cremer în *Bobâna-cul. Noi contribuții istorico-literare*. Dezbateri-provocare în jurul articolului *Situații politice*



Între Vlahuță și Delavrancea

[*Ideile politice se-curcă*]..., care precede seria identificărilor și recuperărilor, republicate de Florin Manolescu în *Addenda* la cartea *Caragiale și Caragiale*.

Un lucru trebuie să fie limpede: identificări au făcut și Paul Zarifopol și Șerban Cioculescu. Paul Zarifopol numește cu plăcere contribuția lui Barbu Lăzăreanu, când acesta îi semnalează în vederea ediției "sâmburele acțiunii" din *O noapte furtunoasă* în *La Moși* din "Foaiete interesantă", din 1878. Șerban Cioculescu, pasionat de idei, își continuă cercetarea în periodice și, descoperind *Porunca domnească* în "Almanahul lui Moș Teacă din 1900" încredințează descoperirea "Gazetei literare" din 1957, primind în numărul imediat următor al revistei replica lui Ion Manole, bazată pe alte relații posibile, sugerate de folclor și de Anton Pann. Același procedeu, în cazul textului *Statu Quo*, descoperit în "Constituționalul" și publicat ulterior în "Luceafărul" din 1962.

MARIN BUCUR scrie implicat fericit în acțiunea de identificare, acțiunea lui, susținută prin transcrieri și comentare, împlinind volumul *Restituiri. Articole. "Bucureștiani", "diverse", mof-turi", note, însemnări, texte literare și traduceri din ziarele: "Alegătorul liber", "Uniunea democratică", "Voința naționa-*

la", "Constituționalul", "Era nouă", "Gazeta poporului" - ... (1986). Lui i se datorează inițierea Bibliografiei I. L. Caragiale. I. Cremer identifică multe titluri, în Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale, extras din "presa noastră". Dar și în cazul său, ca și în al altora, identificarea nu înseamnă și publicare, de aceea numai includerea respectivelor texte în ediția de față egalează cu un prim pas în această direcție, amplificând motivat argumentația pentru caracterul "integralității" ediției. Chiar și unele descoperiri ale lui Șerban Cioculescu rămân la stadiu de semnalare și comentare a textului, A. Thiers, de exemplu, deși altele sunt restituite și însoțite de comentarii privitoare la modul responsabil de identificare.

În această ordine de idei, semnalează dificultatea procesului identificării, Paul Zarifopol venind cu un exemplu, pentru limpezirea paternității unui text fiind nevoie de buna credință a unui om ca Alecu Urechia, în stare să-și decline paternitatea articolului *Gazometru*, semnat "Cloriform", printr-o scrisoare, recunoscând în falsă atribuire o răzbunare de moment a lui Caragiale.

Autorii *Bibliografiei* au identificat ei înșiși contribuțiile nesemnate ale lui Caragiale, ca Dorina Grăsoiu, *Giosuē Carducci* de Edmond Rod, pe care îl și publică în "Revista de isto-

rie și teorie literară", după "Constituționalul"; în schimb textul *Chestiuni politico-ideologice* din "Ziua" nu este supus aceluiași regim de integrare proprie. Stancu Ilin stabilește cronologia apariției și dispariției "Moftului român", într-o cuprinzătoare demonstrație în "Revista de istorie și teorie literară", atât referitoare la unele inconsecvențe din *Viața lui I. L. Caragiale*, cât și semnalarea că numerele din 1902 "aparțin juridic" lui D. Teleor, articolul lui George Căir *Fuit "Moftul român"* îi confirmă opinia că seria a III-a a publicației este o altă revistă, fără nici o legătură cu I. L. Caragiale.

Scrupulul exactității caracterizează activitatea editorială a autorilor ediției de față. Ei reproduc reacțiile din presa exilului, textele lui Th. Cazaban și N. I. Herescu, publicate în "Jurnalul literar", reacție față de politica de reconsiderare a scriitorului cu prilejul centenarului nașterii, din 1952. Sunt atenți de câte ori a fost semnalat articolul *Take Ionescu*, pentru compara-re. Rezultatul este de ținut minte. Edițiile anterioare îl reproduc din periodice de trei ori, ediția de față, încă de unsprezece ori.

D ÎN plăcea confruntării textului literar cu modelul posibil, este verificat *Mersul trenurilor*, între 18 aprilie - 1 mai 1900, ca răs-

I. L. CARAGIALE

OPERE

II. Teatru • Scrieri despre teatru
Versuri



ACADEMIA ROMÂNĂ
univers enciclopedic

I.L. Caragiale, *Opere*, II. *Teatru. Scrieri despre teatru. Versuri*. Ediție îngrijită și cronologie de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav. Prefața Eugen Simion. Univers Enciclopedic, București, 2000; III. *Publicistica*. Ediție îngrijită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav. Prefața Eugen Simion. Univers Enciclopedic, București, 2001. Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă. Colecția "Opere fundamentale".

puns imediat dorinței primarului de Mizil, Leonida Condeescu, de a opri un minut trenul în urbea lui. Fapt care ne poartă cu gândul la Marcel Proust care, dorindu-și să ajungă în România la moșia lui Anton Bibescu, de la Corcova, măsoară pe un ghid diferența în kilometri dintre Paris-München-Corcova.

Este de remarcat atenția cu care sînt urmărite neconcordanțele și greșelile de tipografie, implicarea edițiilor semnate de înaintași, mai ales de Șerban Cioculescu, fiind o adevărată lecție de întocmire a unei ediții critice. Ea este pornită de la exactitate și de la relațiile existente între Paul Zarifopol și Șerban Cioculescu, dialogul dintre ei pe tema acceptării sau neacceptării unor puncte de vedere personale, amintind de intervențiile imediate ale lui Caragiale pe paginile publicațiilor, pe care le avea sub ochi.

"Simt enorm și văd monștruoși" este sentimentul preluat de la autorul cunoscutei schițe *Grand Hôtel "Victoria Română"*, după ce, încercând să comentez ediția de față, îmi dau seama că ar mai fi de spus și cât de departe mă aflu în a surprinde măcar o parte a esențialului, fiindcă, de fiecare dată când credeam că urmez calea cea dreaptă, realizam că mă confundam în hațșul de detalii pe care îmi impuneam să le oclesc înțelept. Fără a reuși.

Cornelia Ștefănescu



Nina Cassian:

“Partidul
comunist
nu
m-a iubit
niciodată,
a fost
o dragoste
neîmpărtășită”

R.B.: D-na Nina Cassian, D-voastră ați rămas o poetă în plină forță creatoare și în străinătate. Cum ați putut realiza această performanță?

N.C.: Eu eram sigură că odată cu plecarea mea totul s-a isprăvit – nu scrisul de poezie – pe care o scriam oricum într-un fel de “sfântă inerție”. Dar eram sigură că de acum încolo, din perspectiva unei cariere literare, plecând, voi rămâne anonimă pe tot restul vieții... și nu-mi păsa. Am avut, ca să zic așa, partea mea de glorie și faimă în România. Aveam “la activ” o “prestație” destul de bogată și deci nu prea îmi păsa ce o să se mai întâmple. Dar, s-a întâmplat un miracol pe care nu mi-l explic nici azi, un caz unic (nu cunosc altul): am putut să-mi continui cariera poetică în America, unde, vă dați seama, nu se prea dau americanii în vînt după poezie și încă după o poezie care mai trebuie și tradusă! Am avut prieteni traducători, m-au tradus și mi-a apărut o poezie într-un ziar foarte prestigios, “The New Yorker”, o publicație care consacră. Și au început, conform principiului aceluia “boule de neige”, să curgă pe urmă una după alta ofertele, în cele din urmă și o ofertă pentru o antologie de poezie la “Gallimard”-ul lor, la “WW Northon & Company” (ei sunt cei mai de prestigiu). Financiar vorbind nu am dat marea lovitură, dar am apărut, am fost primită și în total am publicat pînă la ora asta șase cărți, ultima tradusă de mine în englezește. Numai că mi-au trebuit vreo doisprezece ani pînă să pot să scriu poezie și în englezește.

R.B.: Ați făcut cam ce a făcut și Brodzky în felul lui?

N.C.: Exact, așa este, asta am făcut și eu. Toată lumea îl critica și-l comenta negativ, mă refer la colegii poeți cu care am discutat. Spuneau că limba lui este o limbă anapoda, o limbă stranie, în care se traduce pe sine cînd scrie direct în englezește: că e ciufută, că nu e bine ce face și că nu dă roade, pentru că abia după ce Brodzky a murit să se scrie despre el că poate tocmai acele incongruențe și stingăcii ar putea da o nouă dimensiune poeziei americane. Eu n-am avut parte de astfel de comentarii. Din contra, au apărut niște cronici, în care se afirma că poezia mea sună atît de bine și de natural! Deci, se pare că am intrat în miezul acestei limbi, printr-o muncă “herculeană”, pentru că una din cronici, de pildă, spune: “Credeam întotdeauna că un poet nu poate să scrie decît în limba lui natală și nu poate într-o altă limbă... de adopțiune. Ei bine, iată că m-am înșelat.” Și vedeți, așa s-a întâmplat... o înlanțuire de miracole! Am fost împinsă în acest nou destin în care mă aflu și azi.

R.B.: În continuare scrieți și în românește și au fost publicate și volumele inițial scrise în englezește, în proprie traducere.

N.C.: Bineînțeles. De acum mă traduc singură și nu mai am nevoie de traducător.

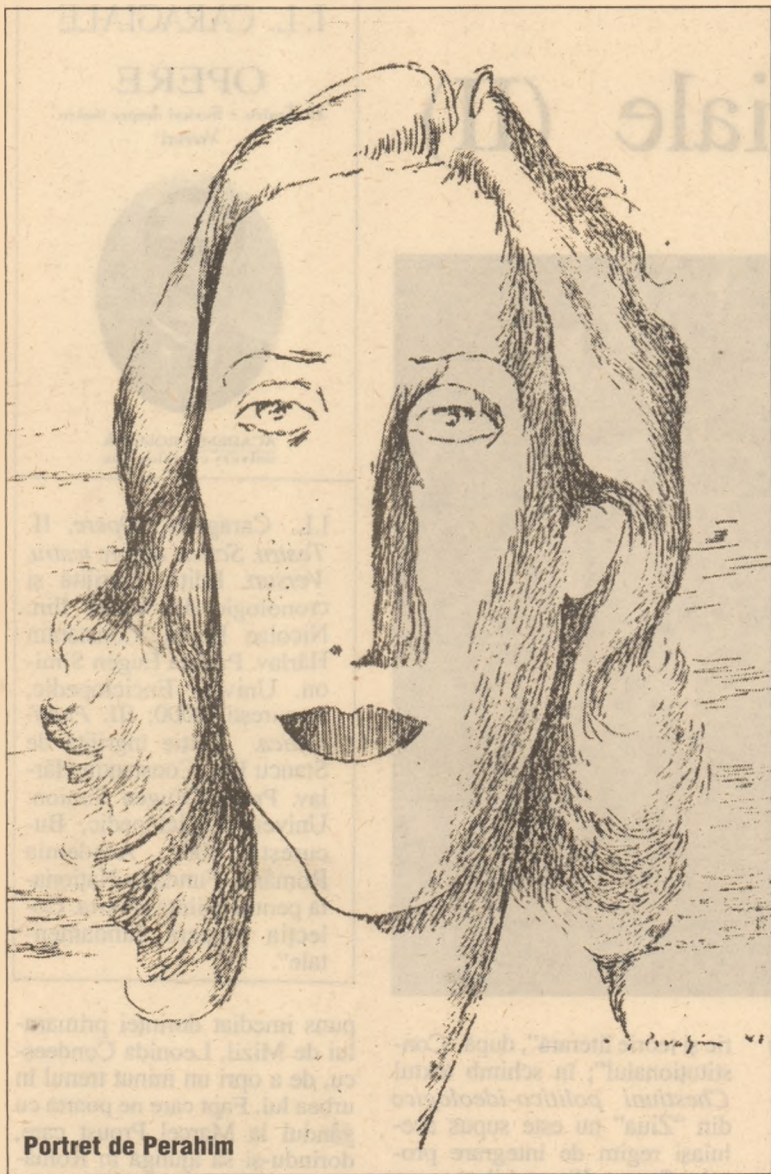
R.B.: Este o situație ciudată: un poet care se traduce singur, o adevărată aventură!

N.C.: Nu, eu cred că este un privilegiu și vă spun de ce: cînd nu găsesc un echivalent perfect, ce fac? Schimb originalul! Fac ce vreau cu mine! (Rîde) Nu pot să-mi permit așa ceva traducînd pe altcineva, dar cu mine fac ce vreau.

R.B.: D-na Nina Cassian, Dumneavoastră ați trăit intens o întreagă perioadă fertilă din istoria literaturii române, mai ales a literaturii interbelice, a avangardei, a suprarealismului, sunteți evocată de poeții vremii, de un Ion Barbu de pildă și sunteți evocată și de un autor german care a pomit pe ur-

mele lui Paul Celan, dar în sens invers, pornind înapoi spre Ce de la podul de peste Sena, de poetul nefericit s-a aruncat în rîului. Popasul făcut de Ce București îi permite publicării german să evoce perioada gardei românești, atmosfera și – dacă bine-mi amintesc – sa d-voastră?

N.C.: Nu, nu e chiar așa tea mea de debut am publicat după plecarea lui Paul din F nia. Noi am fost însă prietenii fost mai influențat și s-a situat mult pe orbita poeziei supra tea române, decît mine. Eu plasat pe orbita așa-numitei franceze fanteziste, în stil Apollinaire. Recent i-am tradus în englezește lui Paul Celan ce poezii și cele opt poeme în



Portret de Perahim

*“Și algebrista Emmy, sordida și divină
Al cărei steag și preot abia încerc să fiu
Se mută-n nefireasca – nespus de albă! – Nina.”
Ion Barbu*



INA CASSIAN face parte din mitologia literară a tinereții mele, o vîrstă la al cărei apogeu mă aplecasem intens asupra poeziei și operei lui Ion Barbu, fără a-mi închipui atunci că-mi va fi dat s-o întîlnesc peste aproape două decenii pe muza și buna prietenă a poetului matematician, pe țărmul Mării Negre... Prilejul acestei emoționante întîlniri, sedimentată într-un dialog, mi l-a oferit, în 1997, unul din acele colocvii ale scriitorilor români din țară și străinătate, organizate la Neptun. Nina Cassian sosise din America, era o legendă vie, și rămăsese în spirit, nespus de tînără, fascinantă. Doar mersul pe jos pe distanțe ceva mai lungi părea a-i fi devenit o povară. Cînd i-am solicitat un interviu, și-a exprimat dorința să mergem pe țărmul mării (nu zărise încă marea de la sosirea la Neptun), să ne așezăm pe o bancă și să stăm de vorbă. I-am oferit brațul și am ajuns în fața mării pe care Nina Cassian o iubește la nesfîrșit, așa cum mi-a mărturisit. Un vînt puternic și-a lăsat amprenta sonoră prin microfon pe banda de casetofon... Stăteam cu spatele la mare, soarele se pregătea să apună, culorile peisajului aveau tandrețea unor vechi decoruri de teatru, ușor prăfuite. Dialogul nostru, dimpotrivă, părea să se fi supus ritmului valurilor înspumate și rafalelor de vînt...

Rodica Binder



„Anieii literare”



Fotografie de Ion Guicu

care le-a scris în românește. Ele au apărut într-un magazin extrem de prestigios. Așa a scris cu Paul. Volumul meu de debut a apărut în 1947, când Paul pledeja din România.

R.B.: Da, dar sunteți evocată în fața aceluia autor german.

N.C.: Este adevărat că cu Paul nu am împărțit aceeași atmosferă precum și cu alți prieteni, cu Solomon...

R.B.: ...și cu Ion Barbu?

N.C.: Nu, pe Ion Barbu l-am cunoscut abia în 1946. Nu văd cum era poetul meu preferat, era un om al meu. Eram incremenită cu toate mele „rindulețe” în fața lui. El mi-a citit cartea de debut în scris și mi-a făcut adnotări, unele elogioase, dar nu toate. De exemplu despre poemele în „limba

spargă” pe care am inventat-o – nu știu dacă ați auzit despre acea drăcovenie pe care am făcut-o – a scris: „Nina Cassian, dacă pui în volum năzdrăvaniile astea, te ucid, cu dreptul pe care mi-l dă marele, fără de seamă talent ce-l ai.” Am aceste manuscrise în fotocopii și le-am predat și la Academie. Da, a fost o întâlnire providențială în viața mea, cea cu Ion Barbu. L-am descifrat nopți întregi cu alți prieteni poemele. Ermetismul lor este foarte dominator, dar nu în toate textele. Când l-am cunoscut l-am întrebat despre o anumită poezie. Asta poate să te amuze pe matală, d-nă Binder, care te-ai ocupat îndeaproape de poezia lui Ion Barbu. Este vorba de poezia care se termină cu șapte semne puse ciclic „El Gahel”. Ei, ne-am bătut capul o



noapte întreagă ce-o fi și asta? Suna destul de arăbește. Când l-am întrebat a spus: „Da de unde, asta a fost o femeie pe care am iubit-o, sau așa ceva, HELGA, și i-am pus numele pur și simplu...în roată”. Am fost puțin dezamăgită, dar se amuza și el.

R.B.: Era stilul lui de a complica lucrurile, înălțându-le de fapt.

N.C.: Bineînțeles, și le-a dat o dimensiune matematică, șapte semne puse ciclic – ceva ocult. Ei, nu era doar vorba de duduța HELGA... (Râde cu poftă)

R.B.: În stadiul în care acum vă aflați, de poetă care a intrat și în limba engleză, cu chinuri, dar și cu o doză oarecare de dezinvoltură, ce proiecte literare aveți? Ce vă mai inspiră?

N.C.: O singură problemă mă preocupă în momentul de față: am început un jurnal paralel aici în țară în 1975 (am scris vreo 300-400 de pagini), bazat pe jurnalele mele originale, dar comentate, adică cu toate aventurile mele, cu idealismul meu, cel de la 15 ani, pe când eram ilegalistă comunistă, un jurnal cu tot felul de lucruri care au reverberat și ulterior, dar pe care simțeam nevoia să le explic.

La moartea lui Stalin, de exemplu, am scris în jurnalul meu (nu la comanda cuiva) un fel de poem de doliu, iar ziua morții lui am pus-o în chenar negru. Ei, și la o vîrstă mai lucidă, am simțit nevoia să comentez cele însemnate și acest lucru l-am făcut aici în România în perioada lui Ceaușescu. Erau însemnări ceva mai prudente, pentru că oricînd putea să-mi intre cineva în casă, să-mi găsească jurnalul și să trag consecințele pe care, cum s-a văzut, le-a avut de tras Gheorghiu Ursu.

În America, am început să fac comentariu la comentariu. Ce n-am putut să scriu în România, începeam să scriu acum. De exemplu despre Ceaușescu nu puteam spune în România nimic direct. Vorbeam în forme voalate. Acum pot scrie nevoalat. După care mi s-a părut că și asta este fastidios. Totul se complica, la fel ca în oglinzile paralele unde imaginea se reflectă la infinit. De aceea am început să restructurez complet jurnalul. Încerc să transform totul în niște memorii. Iată la ce lucrez eu acum. Poezie scrie aproape toată lumea, dar jurnalul ăsta numai eu pot să-l scriu și nu știu cîți ani îmi mai dă bunul D-zeu și de aceea acesta este proiectul meu esențial. Poezie scriu doar cînd îmi mai vine.

R.B.: Acest jurnal poate fi și un fel de reevaluare a trecutului. În perspectiva prăbușirii comunismului și a dispariției stîngii tradiționaliste mă întreb: Poate fi jurnalul D-voastră și un fel de răfuială cu un idealism, cu o orbire de tinerețe?

N.C.: Nu este o răfuială, pentru că aceea credință, acel crez era foarte frumos și nobil și ca să fiu sinceră nici nu am renunțat la el. Despre

acele principii, care bineînțeles nu s-au pus în practică niciodată și care s-au transformat într-o gigantică minciună și într-un pretext și paravan pentru cele mai singeroase dictaturi, nu numai a noastră, despre toate voi scrie. Dar să renunț, la ce, la frumoasele gânduri, la frumoasa sferă de aur a abolirii tuturor contradicțiilor hidoase de pe glob între rase, clase, sexe, popoare, pentru ce?

R.B.: François Furet spunea că tocmai universalismul doctrinei comuniste a fost cel care a tras în capcana lui și intelectualii. Însă eu v-am pus întrebarea tocmai pentru că după prăbușirea comunismului au ieșit la iveală, mai ales pentru mulți occidentali, și toate atrocitățile comise în numele unei lumi „mai bune”.

N.C.: Grozăvenia a fost ce s-a instalat. Atenție, nu ideile au fost groaznice, ci regimurile. Ideile nu s-au aplicat. Dacă dumneavoastră credeți că a existat comunism fie și o singură zi, fie în Uniunea Sovietică, fie în România – vă înșelați!

R.B.: Nu cred așa ceva. Ceea ce vreau să spun este că în fond aveam de-a face cu o pseudo-religie. Mircea Eliade a dezvăluit rădăcinile mitice ale comunismului, le-a demonstrat caracterul mesianic, aspirația spre aceea pace universală care s-ar instala în cele din urmă; numai că Occidentul știa deja din timp ce s-a întîmplat dincolo de Cortina de Fier.

N.C.: Probabil că experimentul ar fi trebuit făcut pe propria piele în toată grozăvia lui. Comunismul a călcat în picioare toate principiile. Exista de exemplu o lozincă: „Modestia, principala calitate a unui comunist”. Foarte bine, dar Stalin, Mao, Ceaușescu – nu au respectat-o. Totul s-a făcut... ca fațadă. La început s-a mai făcut cîte ceva pe plan social. Trebuia să-i dai poporului una, alta, că altfel nu se putea: chiriuri ieftine, educație gratuită, îngrijire medicală gratuită, ceva trebuia dat. După aceea însă, toate s-au deteriorat. Treptat, treptat s-a instalat un întreg cortegi de anomalii, absurdități, crime în timpul lui Dej – ce-i drept mai multe ca pe timpul lui Ceaușescu – dar vina lui Ceaușescu este și mai monstruoasă: el ne-a distrus pe dinăuntru. El a lucrat cu mult mai multă perversitate. Pînă la urmă ne-a lăsat infometăți, în frig și întuneric, transformîndu-ne în niște șoareci speriați. Absurdități, ce mai, absurdități! Era un cumul de grozăvii materiale asociate cu niște perplexități psihice pe care toate acestea ni le provocau și de aceea ne revenim atît de greu. Ne-au spălat creierul și ne-au distrus pe dinăuntru.

R.B.: D-na Nina Cassian, sunteți acum, cînd stăm de vorbă pe malul mării, pentru cîteva zile în România, vă reîntoarceți în Statele Unite. Care este spațiul libertății d-voastră?

N.C.: Libertate? Eu, să știți că am fost liberă întotdeauna. Asta înseamnă că am fost iresponsabilă. Mă purtam iresponsabil. De aceea partidul comunist nu m-a iubit niciodată. A fost o dragoste neîmpărțită, pare-se. Nu m-a iubit niciodată pentru că eram liberă, or eu trebuia să fiu opresată ca toată lumea. Nici în timpul lui Gheorghiu Dej, nici în timpul lui Nicolae Ceaușescu eu nu am fost un om privilegiat. Am fost persecutată de la cartea mea de debut care a fost făcută dușmănoasă, a fost arsă ș.a.m.d. Le-am fost întotdeauna antipatică. Ce ciudat! Tocmai eu care eram chiar de bună credință și eu care la început eram o convinsă - ei bine, eu nu m-am iubit. Dar totuși eu am fost liberă, liberă în comportări, cu prietenii, chefuri, poezii umoristice la adresa cui nu trebuie, pe care le citeam în cercul de prieteni de ziua mea, amici dintre care cel puțin cinci trebuie să fi fost de la Securitate sau în contact cu Securitatea. Dar nu-mi păsa. De aceea am asociat libertatea mea cu iresponsabilitatea.

R.B.: Mi-ați dat de fapt răspunsul pe care-l așteptam la o întrebare pe care nu am formulat-o: aceea că libertatea a rezidat deopotrivă în spiritul D-voastră și în ceea ce ați făcut. O ultimă întrebare, referitoare la regăsirea României după șase ani. Cum vi se pare țara acum?

N.C.: Ultima dată am fost în '91 în țară. M-au izbit în primul rînd, evident aspectele caricaturale. În '91 apăruseră tot soiul de dughe și tarabe, se vindea și se cumpăra te miri ce și era o pestrițarie cu totul neașteptată. Prietenii i-am găsit la fel de minunați, cu o excepție, pe care n-am s-o numesc, pentru că știți că era perioada în care părinții se certau cu copiii, frații cu surorile, o discordie extrem de neplăcută. Am vrut să mă întorc. Cum nu m-am avut bine cu autoritățile, n-am avut parte de mare respect din partea lor. După ce mi-am obținut totuși repatrierea, am încercat să primesc de la primărie o repartiție în casa verișoarei mele. Nu mi-au dat-o. Ba, mai mult, după moartea verișoarei, viceprimarul de atunci m-a dat afară din casă! M-a gonit din nou din România. (Râde sarcastic) Iar acum, ba stau la prieteni, ba la hoteluri. Asta e.

R.B.: ...și în Statele Unite?

N.C.: În Statele Unite stau într-o insulă numită Roosvelt Island, vizavi de Manhattan, de la fereastra mea văd tot ce trebuie și trăiesc din ce-mi trimite un fost prieten al tatălui meu, care este un om foarte bogat și mai primesc ceva din moștenirea verișoarei mele. Este de fapt amoral, eu n-am muncit pentru banii aceștia.

R.B.: Credeți într-o lege a compensației?

N.C.: Nu știu... ■



TITLUL acestor însemnări poate genera o confuzie; trebuie deci s-o înlăturăm din capul locului. Nu va fi vorba despre momentele involuntar caragialești consumate în incinta parlamentului, ca – de pildă – o digresiune istorică (se poartă mult digresiunile istorice) despre fuga lui Dimitrie Cantemir în... Uniunea Sovietică; sau evocarea unei catastrofe din Valea Jiului, “la care a participat și dl deputat Ion I. Brătianu”; sau admonestarea în acești termeni a unui interlocutor cam agresiv: “Intervențiile pe ton ridicat vă rog să le faceți în scris!” Și așa mai departe, și așa mai departe...

Nu va fi vorba despre astfel de lucruri, ci despre acele momente în care prezența lui Caragiale în forul legislativ s-a manifestat prin textele și prin ideile lui, folosite deopotrivă ca argument și ca agrement. Parcurgerea colecției *Monitorului oficial* ne oferă în acest sens numeroase exemple.

Glasul lui Caragiale s-a făcut auzit întâia oară la 11 iulie 1990, în prima ședință a Adunării Constituante, prin citirea unui articol al său, intitulat *Cerc vițios*. În 1875, își amintea scriitorul, liberalii aflați în opoziție combatteau vehement guvernul conservator, iar în 1887 conservatorii, aflați la rîndul lor în opoziție, combatteau guvernul liberal. Acuzațiile pe care și le aduceau reciproc erau însă identice, identice fiind și concluziile de ordin tactic: guvernul “calcă Constituția de sus în jos” – o călcăm și noi de jos în sus. El o calcă spre a se ține la putere în ciuda ei și a noastră; noi o călcăm ca să-l răsturnăm, și în ciuda lui să restaurăm domnia ei! Adică, mai scurt: el o calcă de dragul lui, noi o călcăm de dragul ei!”. Dar, spune mai departe scriitorul, și aici tonul lui se încarcă de gravitate, “ar fi vremea să se părăsească în politica statului român jocul călcărilor periodice și reciproce de Constituție”, pentru că în țara asta “mai este și un popor întreg care stă acasă cinstit și muncește ca să trăiască, care dorește și are dreptul a dori să se bucure de binefacerile culturii și progresului modern” și care “va ruga frumuseșel pe călduroșii amanți ai Constituției să aibă pentru dînsa mai puțină iubire și mai mult respect”.

LA 1 noiembrie 1990, în ședința comună a celor două Camere, s-a evocat un crîmpei din *Conul Leonida față cu reacțiunea*. “Un lucru nu-nțeleg eu”, mărturisește coana Efimița. “Daco n-o mai plăti niminea bir, soro, de unde or să aibă cetățenii leafă?” Iar conul Leonida o lămurește: “Treaba statului, domnule, el ce



grije are? pentru ce-l avem pe el? e datoria lui să-ngrijească să aibă oamenii lefurile la vreme...” Pe marginea acestei memorabile replici, Ibrăileanu nota cu îndreptățire: “E [aici] concepția noastră a atotputerniciei statului, e sentimentul nostru că statul e părintele nostru, cînd binevoitor, cînd tiran, e acea stare de suflet care ne face să-l ocărîm mereu că nu ne dă cît trebuie, fiindcă niciodată nu ne ajunge cît ne dă, și care ne face să fim veșnic opozaanți (dovadă numărul și tirajul ziarelor «de scandal»), dar, în același timp, «la urnă», să fim veșnic guvernamentali, ca niște copii cîrtitori, dar în definitiv fricoși, dacă nu respectuoși față de părintele nostru, în afară de care nu există nici o salvare.”

La 17 decembrie 1990, din nou într-o ședință a Camerelor reunite, Caragiale a combătut pretenția zgomotoasă a unora de a se ține alegeri anticipate: “Parlamentul a fost ales ca să lucreze. Parlamentul lucrează și va lucra în continuare pînă la încheierea mandatului său. Atunci, de bună seamă, stimabile, vom merge din nou la urne; «d-ta o să-ți pui candidatura, o știm; eu ți-o declar că mi-o pui pe a mea... luptă electorală! și știm că lupta electorală este viața popoarelor... De ce te revolți contra adevărului!» (O scrisoare pierdută, actul III, scena III).

La 27 februarie 1991, cînd în Constituanta unii parlamentari au susținut necesitatea unui referendum privind forma de guvernămînt a țării, Caragiale a evocat amintirile sale despre plebiscitul din 1866: “«Grand Hôtel» stă pe maidanul unde ne jucam în copilărie. Parcă văz încă maidanul plin de popor înghesuindu-se la o masă, pe care o săptămîină a stat zi și noapte o condică enormă deschisă. Era după 11 fevru-

arie. De cîte ori ieșeam de la școală, iscăleam toți *da*, și fiecare de mai multe ori... De mici aveam sentimente civice în orașul meu natal!”

LA 2 iulie 1991, pe marginea unui articol al legii adunărilor publice, prin care se interzicea organizarea de contramanifestații concomitente, prevedere sinonimă cu ipoteza unei perfecte unități de convingeri a participanților la o adunare, dacă nu de-a dreptul cu interdicția de a se formula opinii divergente, Caragiale și-a exprimat, în chip firesc, nedumerirea: “Cine știe dacă nemeresc să mă adresez în mulțime cuiva de aceeași părere cu mine; și-n astfel de împrejurări, un om ca mine, care nu înțelege mindria eroismului civic, trebuie ori să discute cu oameni de aceeași părere, ori și mai bine să n-aibă nici o părere. Dar dacă n-ai nici o părere, în astfel de împrejurări, cînd mai toată lumea are o părere, ești în primejdie să superi pe oricine are una.” Textul a apărut inițial în *Universulla* 10 martie 1900, fiind inspirat de o manifestație antiguvernamentală în chestiunea monopolului băuturilor spirtoase.

ALTĂ intervenție în spirit caragialesc s-a consemnat în ședința Camerelor reunite din 29 octombrie 1991, pe marginea propunerii primului-ministru ca alegerile locale să se țină la 15 decembrie. Întrucît argumentarea premierului invocase și sugestiile unor ambasadori străini, un deputat a ținut să declare: “De cîrînd, șeful unui partid născut după alegeri a efectuat o vizită la New York. Exact în aceeași zi am efectuat și eu o vizită la Ploiești. Afinitatea celor

doi orașe este cunoscută de toată lumea: în ambele există cîte o statuie a Libertății. Nimeni nu va crede totuși, pornind de aici, că soarta Americii se decide la Ploiești sau că soarta României se decide la New York. Să-și vază de trebile ei America. Noi ne amestecăm în trebile ei? Nu... N-are prin urmare dreptul să se amestece într-ale noastre.”

La 10 decembrie 1993 a fost citată, în dezbaterile Camerei, schița *Atmosfera încărcată*, prin care Caragiale indica, drept rețetă a aflării adevărului, efectuarea unei medii aritmetice între datele oferite de presa opoziției și cele din presa guvernului: “Invocarea acestui text în discuția de astăzi nu e nici premeditată, nici întîmplătoare; ea este inevitabilă. Pentru că am aflat cu toții, din comunicatul PD (FSN), că, în episodul de la Alba Iulia, liderii partidului respectiv erau însoțiți de circa 2000 de simpatizanți. Iar comunicatul pe aceeași temă a prefectului de Alba afirmă că fruntași PD (FSN), PL '93 și PAC erau însoțiți de circa 60 de membri și simpatizanți. Dacă aplicăm metoda lui Caragiale, media ar fi de 1000 și ceva.[...] “Oratori, ridicați-vă glasul! Gazetari, ascuțiți-vă pana! Caragiale e cu noi!”

La 17 februarie 1991, în dezbaterile Regulamentului Camerei Deputaților, la spinoasa problemă a plății concediilor parlamentare, a fost citat un text parodic, publicat de Caragiale în *Claponul* (1877), prin care parlamentul otoman decidea: “Cît țin vacanțele parlamentare, senatorii și deputații primesc diurna întreită ca pe timpul sesiunii.” Hotărîrea fusese adoptată cu unanimitate plus un vot: președintele votase de două ori.

Caragialismul ca trăsătură inalienabilă a vieții politice ro-

mânești a ieșit puternic la iveală în dezbaterile de la 13 decembrie 1994, avînd ca obiect ridicarea imunității unui deputat: “«Și Cațavencu mă-njura?»”, îl chestionează Tipătescu pe Pristanda. Iar acesta din urmă confirmă: «Grozav coane Fănică, pe guvern și pe dv...». În raportul adresat ministrului Justiției, procurorul din *Telegrame* consemnează: «Agrisorul plecat injurînd amenințînd guvern de bandiți, propriile cuvinte». În întîlnirea cu alegătorii din Sibiu de la 30 iulie a.c., domnul deputat R.L. declară la rîndul său: «Asta nu înseamnă altceva decît că cei care guvernează sînt niște timpîți! Și este un lucru demonstrat că așa și sînt – o adunătură de borfași și de incapabili!» Cazul pe care îl dezbaterem astăzi aparține deci unei tradiții și ilustrează o continuitate. Putem sau nu retrage imunitatea deputatului. Dar ceea ce nu-i va contesta nimeni este meritul de a fi demonstrat perenitatea lui Caragiale.” Deputatului cu limbaj colorat nu i s-a ridicat imunitatea, el fiind sancționat în schimb, în următoarea sesiune a Camerei Deputaților, prin alegerea ca secretar al Biroului permanent.

NTR-O seară de iarnă de la începutul veacului trecut, într-o convorbire cu Constantin Stere: “– Dragă Costică, știi ce dorință mi-a mai rămas în viață? Pariez că n-ai să ghicești. Să-ți spun eu care mi-i idealul: să fiu deputat sau senator... să ajung parlamentar... să mă numesc «alesul națiunii»... să jur pe «constituțiune»... să apăr «sfînta constituțiune». Pe o cale indirectă și cu o întîrziere de peste opt decenii, acest vis s-a realizat.

Stefan Cazimir



Tili

↑ NCHINAM aceste rânduri unei prietene bune de ani și ani - încă de pe când "visam în academii" și "vizitam același curs". Colega noastră de atunci - o prietenoasă "caministă", plină de energie, deschisă la suflet și încrezătoare în idealuri și statormicii - a devenit de mult o respectabilă doamnă profesoară, lingvistă cunoscută și recunoscută, ba chiar o eminentă membră a Academiei Române - fala *Armănamei* din care se trage.

1. A scris colega și prietena noastră studii, articole, volume, pe care *Dicționarul de lingviști și filologi români* (Ed. Albatros 1970, p. 92), ca și *Who's who in România* (2002) le prezintă în amănunțime. Toate lucrările sale se îndreptau într-un singur sens: către cercetarea dialecte-

lor și a graiurilor limbii române - dar mai ales, cu o constantă pasiune, către idiomul său nativ, aromâna. *Litughierul aromânesc* (1962) a fost cea dintâi lucrare, *Dodecalogul aromânilor* (1996) și *Dicționarul aromân (macedo-vlah) (DIARO)*, vol I, A-D din 1997 - în curs de elaborare sint, acum, cele din urmă. Să adăugăm la acestea *Compendiul de dialectologie* (1975) care dovedește un remarcabil spirit de sinteză științifică, tot astfel cum volumul *Rumänisch für Sie* (1976) și colaborarea la un bine încheiat *Cours de langue roumaine* (1967) au fost rezultatul unor perioade de predare a limbii române străinilor (în Austria și în țară, în cadrul cursurilor universitare de vară de la Sinaia). Activitatea-i era diversificată, nuanțată, complexă. Dar pasiunea, "parinteasca dimândare" era una sin-

gură: *Armănamea*. Nu am putea jura - ca un om care cunoaște ce-i depărtarea expatrierii - că, în sufletul prietenei și kolegei noastre nu sălășluia, uneori, o discretă însingurare de exil, discret ascunsă, pe care nici armănamea, nici românamea nu o bănuiau...

Stihurile ei armânești pline de sensibilitate din volumele *Di nuntru și-di nafoară* și *Neuri* reflectă uneori această stare.

2. Anii se scurg. Odată cu ei, lovituri grele ale soartei. Printre dispariții dramatice, fulgerătoare - cu doliul dureros al pierderii lui Toma, a părinților - printre vânturi năprasnice - a știut și a putut să treacă dârză, demnă, neatinsă de furtuni, în zonele înalte ale adevăratelor valori umane. Precum păstorii din Munții Pindului.

Aceasta este, astăzi, Matilda Caragiu Marioțeanu - într-o luminoasă vârstă matură. Numele Caragiu, prin Toma, prin Geta, prin ea însăși, a intrat de mult în domeniul public românesc. Trei copii au avut Athina și Niko Caragiu, aromâni din Humpiștea grecească - și toți trei și-au înscris numele în cultura țării noastre.

După Pericle și Tache Papa-hagi, Matilda Caragiu Marioțeanu reprezintă, azi, un centru de referință majoră în lingvistica românească privitoare la aromâni. După cum arată în *prefața, introducerea și postfața* (istorică) a *Dicționarului său aromân*, autoarea a scris "despre aromână și despre Aromâni", pentru români, pentru aromâni. A fost *scriata* Matildei noastre, prietenei noastre, să unească romanitatea greco-balcanică cu cea din Țara Românească nord-dunăreană într-un singur nume emblematic: CARAGIU. Și să adune în el dragoste, suferință, onoruri culturale, academice.

Și, întreagă, prețuirea noastră, plină de afecțiune și de nostalgie.

La mulți ani, Tili!

Alexandru Niculescu

în limba franceză *De dedans et de dehors. Poèmes aromains* (Belgia, Charleroi, 1999); *Neuri. Zăpezi. Neiges*, 13 poeme (București, 2002);

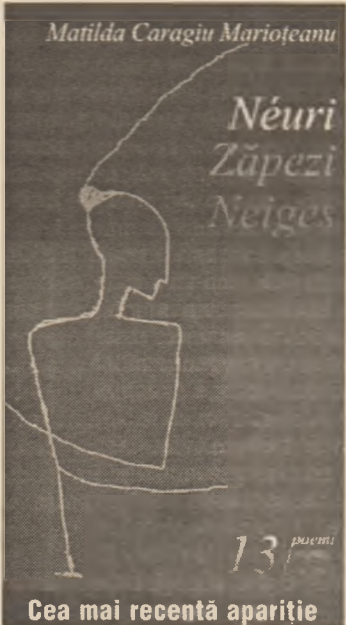
În colaborare

Istoria limbii române (II, București, 1962);

Cours de langue roumaine (București, 1967, 1972, 1978, 1981); varianta engleză, *A Course in Contemporary Romanian* (București, 1996, 1980);

Rumänisch für Sie, I-II (München, 1976, 1979; I-II, București, 1993; I-II 1997);

Dialectologie română (București, 1977).



Cea mai recentă apariție

ochiul magic

Vara în capitală

↑ ACULTATEA ne-a dotat cu carduri. Banii nu sînt mai mulți, în felul acesta, dar cel puțin știi la fiecare extragere cu cît ai rămas. Scot 500.000 de lei de la un Bank-Post. Ecranul din zid mă întrebă, cu politețea lui binecunoscută: "Doriți chitanță?". "Da", răspund eu apăsînd pe butonul cu pricina și știind că banii aceștia trebuie să țină pînă pe 10 octombrie, la următorul salariu. "Nu mai avem hîrtie pentru chitanțe", vine replica din zid, "doriți să continuați?" La așa ceva chiar că nu mă așteptam.

Plouă. Ploaie puternică și de durată. O mașină de la "Curațenia orașului" stropește im-pasibilă bulevardul.

Dau să intru la magazinul *Nick* din Piața Amzei. Zăresc în fața ușii o bătrînă, ca bunicile din povești, cu părul alb,

cuvîntat cu două premii Oscar. Primisem un telefon să nu-l scap și, pe modelul Radu Co-sașu, transmiseseam mai departe mesajul. Deschid la 23.10, tocmai bine ca să mai prind sfîrșitul: ce-i drept, o secvență genială. Duminică am avut lucruri mai bune de făcut decît să deschid televizorul. Am aflat însă că *Unora le place jazzul*, trecut în program pe *Tele7abc*, la 20.30 n-a existat. În locul lui, prostii. Luni apar la chioscuri noile programe tv. Sa vezi și să nu crezi: în multe din ele sînt anunțate, *pe zilele trecute*, schimbările de program. Ca în bancul cu insul care întreabă: "Fiți amabil, îmi puteți spune unde trebuie să cobor pentru stația cutare?". "Sigur că da, orientați-vă după mine, Dvs. coboriți la prima înaintea mea".

Am vizitat Muzeul Național de Artă, secția "artă euro-



curat îmbrăcată, zîmbitoare. Mă pregătesc să o ajut să deschidă ușa. Nu apuc, pentru că femeia ia mînerul cu ambele mîini și mă lasă ea să trec. Văd alături, la cealaltă intrare, o secvență analogă și înțeleg că este o nouă formă de a cîștiga bani în lumea pe dos.

(Pentru *Telefil*) Citesc în *Dilema* distincția lui Alex. Leo Șerban între carențele celor care se uită în programele tv. și nu deschid televizorul decît dacă îi atrage ceva și a celor care zapează la întîmplare. Fac parte dintre primii, deși simpatizez cu cei care se plimbă neștiințeriți de la un post la altul. Dar televizorul meu e fără telecomandă (nu i-a interesat nici pe hoții care au dat, toamna trecută, o spargere atît de păguboasă, pentru ei, la locuința mea). Așa că îmi cumpăr *ProTv Magazin*. Văd că sîmbăta, la 19.45, e programat pe *Pro Tv*. un film cu Harrison Ford, pentru care am o slăbiciune. Filmul nu-l știu, așa că deschid televizorul. În loc de filmul cu Harrison Ford, un *thriller* stupid, pentru care nu am nici o slăbiciune. Mă consolez spunîndu-mi că la ora 23.00, cum scrie în program, e *Fargo*, bine-

peană". Surpriză plăcută: nu dezamăgește, chiar văzut după mari muzee europene. Surprize neplăcute, trei. Prima, lipsa vizitatorilor. A doua, legitimațiile de gazetar, valabile pretutindeni în lume, nu sînt acceptate decît dacă lucrezi la o publicație de artă. A treia, reproducerea după *Venus și Amor* de Cranach, care se vinde la micul stand de la ieșire: în reproducere există o eșarfă bleumarin cu care Venus își acoperă pudic goliciumea, dar care *nu apare* în tabloul "identificat" din muzeu. Proveniența tablourilor, a tapiseriilor și a sculpturilor reprezintă un poem în sine: *Gospodăria PCR*, alături de *bunurile familiei regale*, *bunuri din CC al PMR* alături de averea lui *Carol I*. Dar cum de se afla o splendidă tapiserie de secol XVII la "gospodăria de partid" nu a interesat pe nimeni.

Trec prin fața Uniunii Scriitorilor, Casa Monteoru. Apare un tip hirsut ieșit, s-ar zice, direct din filmul *Filantropica* și-mi taie calea: "Dragostea mea, spune necunoscutul, vrei să te fac scriitoare?". Asta mi-ar mai lipsi!

Ioana Pârvolescu

Repere bibliografice

Litughier aromânesc. Manuscris anonim inedit (București, 1962) (Premiul Ministerului Învățămîntului);

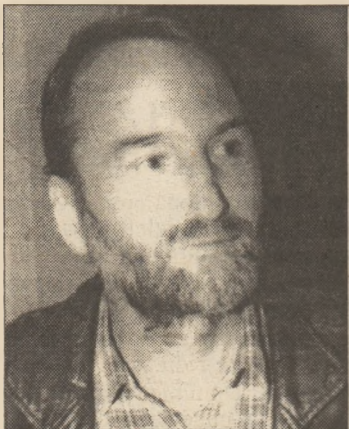
Fonomorfolgie aromână. Studiu de dialectologie structurală (București, 1968);

Compendiu de dialectologie română (nord- și sud-dunăreană), (București, 1975) (Premiul "Timotei Cipariu" al Academiei Române);

Dodecalogul aromânilor (Constanța, 1996);

Dicționar aromân (macedo-vlah). *DIARO*, A-D (București, 1997);

Di nuntru și-di nafoară (poezii), (1994); cu o traducere



Marin Tarangul

Deasupra și dedesubtul pământului

Oasele și oscioarele dumnezeieștilor pași prin care călcăm pământul mutându-l din loc..., nu s-au ostenit oare de atâtea schimbare și de atâtea locuri petrecute în mers și străine de odihnă? Or fi vrând poate și ele să aibă parte de liniște stând nemișcate undeva pe curbura scoarței terestre și ascultând atunci cu mirare pașii celor care calcă deasupra dumnezeiește pământul, mutându-l din loc în loc...

Ca o nuia în mâna nu știu cui

Ca o nuia în mâna nu știu cui îmi era trupul ca un arc ușor și viața ca o dungă mi se părea să fie ce se-ntindea subțire-alunecând departe

spre orizont în unda cea duioasă care desparte cerul de pământuri ochiul rugându-l privire să se facă...

Pe vremea de atunci, eram așa precum eram atunci, cum nu mai sunt deși sunt încă o făptură vie, dar fără să mai simt în trup acele vii scânteii ce se-aruncau în el sărind în multe părți deodată așa cum sar scânteii din fierul roșu când focul trece viu prin miezul lui fieros...

Sunt încă în viață

Iată, sunt încă în viață! nu am murit încă de moartea pe care suntem făcuți s-o găsim pe drumul care ne duce nesigur spre ea! Încă pot să mișc mâinile și ochii și vorbe vorbesc ca să simt și să spun cum organismul își execută destinul, tot ce i-a fost prevăzut să fie făcut

ca să rămână încă în viață, lucru care mă face să cred cu credință că mâine este o zi în care voi face ceva nefăcut, și că - mișcate de clipă - zilele nu repetă aceeași istorie, ci se avântă fiecare în sus pe valul care o poartă spumos înainte, stând pieritoare statornic sub soare și lungindu-mă-n viață cu încă o clipă...

Serenissima mantie

Serenissima haină a plânsului urcă pe trepte spre locul unde scapără din când în când fulgerul stins al nemulțumirii, cea mai înaltă fiică a vieții. Odihnindu-se în propria ei sete nestinsă de plâns, serenissima mantie curge pe trepte, în urmă, în faldurile unor dureri care se mângâie mătăsoasă atingându-se una pe alta...

Profil de definiție: se generalizează, începând de la

Murmanscificarea

Orice vas pus pe foc va produce arderi care se vor ridica într-o evaporare treptată... Așa funcționează și soarta planetelor rotunde, ca pământul, strânse în jurul unui foc central și purtând în burțile lor propriul lor cuptor prevăzut cu mijloace suficiente de calcinare și de răcire, pe dinafară. Printre acestea se numără și murmanscificarea, ultima etapă a viitorului. Acest termen denumește o stare de panică lentă care îngheață țesuturile până la treapta atomică, atunci când nori sfâșiați ca într-o ceață spumoasă se vor mișca fără soartă de colo-colo, lipsiți de viață și vestejiți de frigul suprem, transformat în stare gazoasă...

calendar

5.08.1867 - s-a născut *Iuliu Valaori* (m. 1936)
5.08.1922 - s-a născut *Marin Preda* (m. 1980)
5.08.1923 - s-a născut *Suzana Delciu*
5.08.1926 - s-a născut *Gheorghe Bejancu*
5.08.1929 - s-a născut *Hajdu Gyözo*
5.08.1937 - s-a născut *Viorel Cacoveanu*

6.08.1887 - a murit *George Crejeanu* (n. 1829)
6.08.1912 - s-a născut *Ion Marin Iovescu* (m. 1977)
6.08.1915 - s-a născut *Al. Voitin* (m. 1986)
6.08.1935 - a murit *George Vâlsan* (n. 1885)
6.08.1938 - s-a născut *Serafim Duicu*
6.08.1941 - a murit *Izabela Sadoveanu* (n. 1870)
6.08.1982 - a murit *Cristian Păncescu* (n. 1908)

7.08.1848 - s-a născut *Ieronim G. Barițiu* (m. 1899)
7.08.1907 - s-a născut *Ion I. Zamfirescu*
7.08.1917 - s-a născut *Horia Lovinescu* (m. 1983)
7.08.1922 - s-a născut *Aurel Mihale*
7.08.1931 - s-a născut *Emilia Caldăraru* (m. 1988)
7.08.1941 - s-a născut *Anatol Ghermanschi*

8.08.1892 - s-a născut *Mihail Sevastos* (m. 1967)
8.08.1902 - s-a născut *Sașa Pană* (m. 1981)
8.08.1911 - s-a născut *Orest*

Masichievici (m. 1980)
8.08.1912 - s-a născut *Liviu Bratoloveanu* (m. 1983)
8.08.1922 - s-a născut *Vladimir Pop Mărcanu*
8.08.1926 - s-a născut *Horia Stancu* (m. 1983)
8.08.1975 - a murit *Mihai Sabin* (n. 1935)

9.08.1907 - s-a născut *Virgil Fulicea* (m. 1979)
9.08.1921 - s-a născut *Claudiu Moldovan* (m. 1996)
9.08.1934 - s-a născut *Romulus Cojocaru*
9.08.1947 - s-a născut *Marcel C-tin Runcanu* (m. 1987)
9.08.1948 - s-a născut *Radu Anton Roman*
9.08.1977 - a murit *Ion Marin Iovescu* (n. 1912)
9.08.1991 - a murit *Cella Delavrancea* (n. 1887)

10.08.1910 - s-a născut *Vladimir Cavarnali* (m. 1966)
10.08.1921 - s-a născut *Ion Negoitescu* (m. 1993)
10.08.1925 - s-a născut *Petre Stoenescu*
10.08.1927 - s-a născut *Barbu Cioculescu*
10.08.1937 - s-a născut *Dan Laurențiu* (m. 1998)
10.08.1942 - s-a născut *Nicolae Prelipceanu*
10.08.1943 - s-a născut *Ivo Muncian*
10.08.1968 - a murit *Eugen Schileru* (n. 1916)
10.08.1980 - a murit *I. Peltz* (n. 1899)

11.08.1884 - s-a născut *Panaït Istrati* (m. 1935)

11.08.1900 - s-a născut *Ștefan Lupășcu* (m. 1988)
11.08.1929 - s-a născut *Modest Morariu* (m. 1988)
11.08.1930 - s-a născut *Teodor Mazilu* (m. 1980)
11.08.1961 - a murit *Ion Barbu* (n. 1895)

12.08.1816 - s-a născut *Ion Ghica* (m. 1897)
12.08.1912 - s-a născut *Ion Olteanu*
12.08.1924 - s-a născut *Nicuță Tănase* (m. 1986)
12.08.1937 - a murit *Al. Sahia* (n. 1908)
12.08.1993 - a murit *Vasile Spoială* (n. 1935)

13.08.1864 - s-a născut *Spiridon Popescu* (m. 1933)
13.08.1917 - s-a născut *Ovidiu Bârlea* (m. 1990)
13.08.1917 - a murit *Al. Mateevici* (n. 1888)
13.08.1928 - s-a născut *Ion Lăncrânjan* (m. 1991)
13.08.1943 - s-a născut *Florin Muscalu* (m. 2001)
13.08.1956 - a murit *Victor Papilian* (n. 1888)

14.08.1869 - s-a născut *N. Burlănescu-Alin* (m. 1912)
14.08.1870 - s-a născut *I. Al. Rădulescu-Pogoneanu* (m. 1945)
14.08.1905 - s-a născut *Ștefan Tita* (m. 1977)
14.08.1914 - s-a născut *Mihail Novicov* (m. 1992)
14.08.1921 - s-a născut *Ion Manițiu*
14.08.1925 - s-a născut *Cezar Drăgoi* (m. 1962)

Caricatură de C. Pătrășcan





HIAR cei care au trăit cu ochii deschiși anii prinși în *Jurnalul* lui Mircea Zăciu au, la lectură, o imagine mai clară decât cea proprie: a fost perspectiva de ansamblu, cât și detaliile se văd mai bine. Când scrii cu conștiința de a depune mărturie, cum face Zăciu, devii, probabil, un receptor mai sensibil, ai privirea mai pătrunzătoare, auzul mai fin la nuanțe, discernământul mai activ. Ca să fii cronicar al unei epoci e nevoie, cu siguranță, și de un anume "antrenament", iar Mircea Zăciu a avut la dispoziție zece ani ca să devină cel mai bun în felul său. Viața literară cu personajele ei memorabile, cu taberele opuse ca-n romanele lui Dumas, e pasionantă. Azi, când personajele știute pe atunci într-un cerc strict delimitat de literați au devenit publice, se poate face cu ușurință proba obiectivității mărturiei lui Zăciu: toate pot fi recunoscute, fiecare se suprapune perfect peste imaginea lui din pagina jurnalului. Baletul literar de după 1990 e mai ușor de înțeles pentru cel care citește atent jurnalul și urmărește cum grupurile se fac și se desfac după afinități și interese divergente. Scriitorii "își seamănă" și nu oferă surprize. Când o fac, totuși, surpriza este neplăcută. Ca-n cronicile târzii din literatura veche, cronicarul e amestecat printre eroii propriei relatări, e și el în pericol, trăiește pe viu ceea ce povestește. Faptul de a scrie nu-i dă diaristului un statut privilegiat: Mircea Zăciu își schimbă insesizabil tonul de la un volum la altul, căci deznădejdea, suspiciunea, singurătatea și suferința alterează cu timpul vocea care spune "eu".

Pentru cei crescuți într-o lume liberă va fi foarte greu de înțeles tot ceea ce ține de stări vagi, echivoce și nu de faptele lămurite, verificabile: suspiciunea față de oameni, poate inocenți și față de întâmplări, poate oarecare, sentimentul că ești ascultat, că ești urmărit, teama de iminența răului care te pîndește, încrederea reconfortantă în câțiva prieteni, tot mai puțini, cărora poți să le spui ce ai pe inimă.

Post Scriptum

La rubrica "Je est un autre" am comentat, într-unul dintre numerele trecute ale revistei, volumul *Molestarea fluturilor interzisă* alcătuit din scrisorile americane ale Ioanei Em. Petrescu. Îmi fac iluzia că nu încăpea îndoială cu privire la impresia puternică pe care mi-a lăsat-o scrisul la persoana I al Ioanei Em. Petrescu. Autoarea, foarte dragă colegilor de la Universitatea din Cluj, "devine imediat dragă și cititorului", afirmam în articol, iar tot restul era subordonat, într-un fel, acestei afirmații. Articolul era în întregime admirativ și oricine se poate convinge din nr. 27 al *României literare*, p. 21. Nu mică mi-a fost mirarea când am primit o scrisoare extrem de dură de la doamna Elena Neagoe, una dintre cele trei destinatare ale scrisorilor trimise din America de Ioana Em. Petrescu. D-na E.N. socotește că am comis *un păcat* prin



je est un autre

de Ioana Pârvulescu

Tristețe, suspiciune, întrebări

Încă din primul volum (din cele patru publicate între 1993 și 1998), un asemenea eveniment ambiguu este moartea lui Marin Preda. Aflat într-o comisie de doctorat – cel care urma să-și susțină teza este tânărul Mircea Martin – profesorul Zăciu, venit de la Cluj, trebuie să-l aștepte nepermis de mult pe îndrumătorul tezei (pe atunci obligatoriu o persoană oficială și mare membru de partid), președintele Uniunii Scriitorilor, George Măcovescu. Se dovedește că întîziera e datorată unei plecări grăbnice a acestuia la Mogoșoaia, de unde sosise, complet pe neașteptate, vestea morții lui Marin Preda. Doctoratul lui Mircea Martin își pierde brusc importanța pentru cei de față, inclusiv doctorandul, în fața unui eveniment care pare să țină de istorie, de politic și nu de "firea lucrurilor".

Zvonuri legate de moartea lui Preda: s-ar fi sinucis; ar fi fost ucis. Unele decurg din ultimul lui roman. Rar am văzut ca moartea unui scriitor să facă o atît de adîncă impresie. [...] Biroul și seiful de la Editură, unde ar fi ceva, au fost deocamdată sigilate. Unii banuiesc că ar fi, acolo, vreo explicație; ori jurnalul lui, ori romanul început (17 mai, 20 mai 1980).

UN LUCRU este cu adevărat tulburător la confruntarea cu trecutul pe care o implică citirea jurnalului scris de Mircea Zăciu: mai toate semnele de întrebare din el au rămas intacte. Care sînt adevăratele cauze ale morții lui Marin Preda, dincolo de combinația alcool plus medicamente care e scrisă în actele decedului? A fost "ajutat" să ajungă aici? A



Mircea Zăciu și cîteva dintre personajele jurnalului: Ioana Crăciunescu (sus), Daniela Crăsnaru, Nicolae Manolescu și Dana Dumitriu (jos)

avut succesul enorm al cărții sale vreo importanță? A avut vreun rol "conul J" (Eugen Barbu), venit la biserică unde e expus trupul neînsufletit "cu ochelari negri de mafiot și însoțit de o adevărată gardă de corp", dînd ocol "ca și cum ar fi vrut să se asigure că Preda e în adevăr mort"? A existat un jurnal? Ce era în el? Unde se află? Multe dintre morțile de scriitori celebri și potrivnici regimului sînt însoțite în acești ani nu numai de tristețe, ci și de bănuială, de teamă.

Oamenii trăiesc cu conștiința faptului că lumea lor o concurează pe cea a lui Orwell. Iniția-

lele misterioase, cuplul prezidențial mai mult mitizat decît ironizat, El și Ea, Familia, notațiile aluzive, frigul și înfrigurarea cu multiple cauze, care se simt printre rînduri sînt mărcile stilistice ale cronicii.

După amiază încerc puțină odihnă și rememorez faptele anului care se duce. An rău, an prost, cu eșecuri multiple. Principalul, din vară, rămîne să fie repus pe rol anul viitor, dar cu alte personaje. Vom izbîndi? Și ce ne mai așteaptă oare în anul *orwellian* în care intrăm? (31 XII 1983).

articolul meu și aproape că regret că a fost de acord să dea publicității scrisorile dumneaei. La acuzele care privesc capacitățile mele intelectuale și umane nu răspund (destul că Doamna Neagoe mă consideră rău intenționată, incorectă, superficială, narcisică și incultă), dar voi răspunde la cele privitoare la lectura scrisorilor. Din articolul meu D-na Neagoe a înțeles că o consider pe autoare un fel de Dinicu Golescu și un fel de disidentă. Ambele ipoteze au dus-o în pragul disperării. Pe trei pagini mărunț scrisoarea este lămurită apoi, printre răbufniri de supărare, cum trebuie citite aceste scrisori.

În primul rînd, nu am comparat-o nici o clipă pe I.Em.P. cu Dinicu Golescu, deși nu văd nimic infamant într-o asemenea comparație. Asocierea nu mi-ar fi putut trece prin minte pentru că Golescu nu trăia într-un regim totalitar, așadar călătoriile lui se cer interpretate în funcție

alt sistem de referință. N-am socotit-o pe I.Em.P. o disidentă deși, din nou, nu văd nimic rău într-o asemenea calitate. Unele afirmații din scrisoarea D-nei E.N. sînt de tipul: "În total dezacord cu ceea ce sugerați, Ioana Em. Petrescu și-a asumat cu maximă seriozitate misiunea ei la UCLA, aceea de emisar al culturii românești". Oare ce sugeram eu? Și pentru că tot am comentat recent *Jurnalul* lui M. Zăciu, îi propun D-nei E.N. să caute în vol. I la p. 344 remarcile autorului la primirea unei scrisori a Ioanei Em. Petrescu pentru a vedea că nu toți destinatarii citesc în același fel.

Am impresia că d-na Neagoe a pus un fel de monopol afectiv pe expeditoarea scrisorilor, considerînd ca numai dumneaei o poate înțelege. Să-mi permită să o înțeleg și să-i port și eu afecțiune, în felul meu.

I.P.

CEEA CE îl aștepta pe Mircea Zăciu în 1984, în micro-romanul său cu nervuri orwelliene era fuga soției și a fiului în RFG și cumplitele consecințe pe care le avea un asemenea fapt: spaima trăită anticipat și care depășește realitatea, singurătatea, înstrăinarea chiar și de prieteni. Spre deosebire de tiparul biblic, unde după șapte ani slabi urmează șapte ani grași, anii din jurnalul lui Zăciu nu permit redresări. Lucrurile se înrăutățesc încontinuu, de-a lungul unui deceniu. Țesătura de destine, anecdotă, decrete, măsuri, indicații, griji mari și mici, lecturi, convorbiri, scrisori, vești și conjecturi care creează fundalul jurnalului e tot mai sumbră, tot mai urîtă. Degradarea se observă cel mai bine în cîteva lait-motive ale fiecărui an trăit de diarist: inspecțiile de grad la școli industriale și licee de provincie, admiterea și examenele de la facultate, problemele medicale și starea spitalelor, procurarea hranei zilnice și zborurile cu avionul sau călătoriile cu trenul pe distanța Cluj-București.

UNDE nu te aștepti e amestecat "indisolubil" Ceaușescu: la școală copii prost hrăniți, prost îmbrăcați și prost învățați recită fraze-tip despre "conducătorul iubit", la admitere așijderea, circulația e oprită pentru că trece delegația oficială, avioanele nu decolează pentru că El pleacă într-o vizită oficială sau la vînătoare. Când am comentat în 1995 unul dintre volumele *Jurnalului* remarcam că, asemenea oricărui document, însemnările lui Mircea Zăciu au de partea lor timpul: valoarea lor crește pe măsură ce memoria noastră scade. Acum încep să cred că, pentru generațiile care vor veni, jurnalul va trebui să aibă nenumărate note ajutătoare: cum să-și dea seama, altfel, viitorii cititori, că o ședință ținută la editură sîmbăta nu era o excepție, căci sîmbăta era zi lucrătoare? Și cum să-și dea seama că G., de pildă, este Gusti, adică Augustin Buzura?

Despre ultimii ani ai comunismului și ai jurnalului, data viitoare. ■



UNA dintre problemele fundamentale ale comunităților românofone – atât în nordul Dunării (într-o parte Carpați și chiar în zonele subcarpatice de nord, ale „Huțurilor” ucrainieni), cât, mai ales, în vastele regiuni sud-danubiene și balcanice – a fost aceea de a-și demarca individualitatea etnolingvistică, de a-și afirma identitatea. Peste tot pe unde se găseau («de la Galicie jusqu'au cœur de la Grèce», cum scria Emmanuel de Martonne, în 1902 – dar și până în Kosovo, Albania și Marea Adriatică), în mijlocul altor comunități non-românofone (grecești, albaneze, slave, turcești), aceste comunități au avut, mai întâi, de luptat – la propriu, la figurat – pentru a-și face distincte – prin idiosincrazie – structurile etnolingvistice și socioculturale, proprii.

Această recunoaștere identitară avea două aspecte. Cea mai cunoscută – care nu a întârziat de-a lungul secolelor – a fost cea exterioară. Comunitățile românofone au fost menționate – după cum se știe – mai întâi în sudul Dunării, în Imperiul multiethnic al Bizanțului, încă din sec. X, de către istoriografii constantinopolitani. Membrii acestor comunități erau considerați a fi „deosebiți” de ceilalți supuși ai Imperiului. Constantin VII Porfirogenetul (Porphyrogenitus) i-a denumit *Rhomanoi* – în timp ce pe ceilalți îi denumea *Rhomaioi* (*Rhomei*) (de fapt, *rhomaioi* era numele generic al locuitorilor Imperiului Roman de Răsărit, „roman” prin tradiție, dar grec, grecofon, în realitate). În plus, *Rhomaioi* avea și sensul „creștin, botezat”.

Față de aceștia, romanofonii (care vorbeau latină, „*barbarica et Scythica lingua*”) erau o etnie străină, cu atât mai mult cu cât, dinspre Dunăre, se deplasaseră spre sud comunități latinofone a lungate de Slavi – despre care nu se știa nici măcar dacă erau creștinați (!). De aceea, după invazia Slavilor în Peninsula Balcanică, începând de prin sec. XI–XII, cronicarii Bizanțului își însușesc denumirea generică slavă *Vlahoi* (prin care, cu secole în urmă, triburile germanice denumeau pe Romanii italici și pe care au preluat-o Slavii). Termenul slav a trecut în latină (*Blacchi*), s-a transformat în *V(a)lachi*, dând naștere chiar unor legende istorice (ostașii unei armate romane conduse de un general, Flaccus, dispărute în Balcanii!). În orice caz, din limba Slavilor, prin greacă, denumirea s-a generalizat. Dar *Vlahii* au rămas o etnie străină, izolată printre celelalte etnii balcanice, fără origini genetice, fără legături cu latinitatea!

DIN ACEASTĂ non-identitate încearcă a-i scoate Italianii. Mai întâi, chiar papa Innocen-

tius III (1198–1215) care, în sec. XIII, dorind a-l aduce în sânul Bisericii Romei, amintea „țarului” Johannitza Kalojan (Ioniță cel Frumos?) că „se spune” (lat. *asserit*) că el „ar descinde” (lat. *descendisse*) din nobili strămoși ai „Urbei Roma” (lat. *de nobili Urbis Romae prosapia progenitores tui originem traxerint*). Alt papă, Clement VI (1342–1352), scriind regelui Ungariei Lajos I (Louis) d'Anjou (1342–1382), îi atrăgea atenția asupra unor „*O-lachi Romani* commorantes in partibus Hungariae Transilvaniae” („*tam nobiles quam populares*”). Dar afirmațiile cele mai evidente au venit din partea umanistilor italieni, *missi papales* sau colaboratori apropiați ai curiei romane. Poggio Bracciolini (sec. XIV), Biondo Flavio (sec. XV) și, puțin mai târziu, însuși papa Pius II Piccolomini au considerat pe romanofonii balcanici drept *colonia ab Traiano* care *inter tantam Barbarie multa retinet latina vocabula ab Italis*, dar cu o *rustica male grammatica*. Piccolomini adaugă (incluzând și pe „valachi ultra-Danubiani”): *lingua utuntur italica verum imperfecta et ad modum corrupta*. Despre toți aceștia, descoperiți de Al. Marcu, au scris A. Armbruster, Rudolf Windisch, Lorenzo Renzi și alții, între care și noi înșine: bibliografia de specialitate este vastă!

ÎN NICI o altă parte a fostului Imperiu roman comunități romanofone nu au fost atât de absoconse eredității lor latine! Termenul *vlah* suprima ideea (colectivă) a unei *old ethnicity* și obnubila identitatea: *vlahii* constituiau numai un „corp străin” în plurietnia danubiano-balcanică (prin documentele medievale, a arătat, printre alții, Stelian Brezianu, ei erau considerați *Daci*, *Misieni*, *Bessi*, ba chiar și... *Bulgari*!). Fiind vorba de comunități compacte, închise – care, în plus, prin păstorit, își asigurau o largă mobilitate (mai ales în munți), Bizantinii îi considerau „fără stăpân” (gr. *avasilentoi*) și îi descriau ca *genus hominum vagus, incertis errans sedibus*.

Mai ales în sudul Dunării, „străinii” în mijlocul cărora trăiau – câteodată, numai temporar – îi denumeau – nu fără conotații peiorative – *Tsintsari*, *Kutza Vlahi*, *Karvanagii*, *Karaguei* (pe Aromâni), *Ciri-biri*, *cici* (pe Istroromâni) etc. De notat: nume colective, generice.

Care altă populație de limbă romanică a primit – în fostul Imperiu roman – din exterior, de la „străinii” majoritari, atâtea nume etnice? Explicația este simplă: romanofonii, în Balcanii, și românofonii din nordul carpato-danubian erau răspândiți pe arii teritoriale vaste, în regiuni diferite (etno-lingvistic) și puteau fi

luați în considerare din diverse perspective. Trebuie menționat însă faptul că nici unul din aceste etnonime străine nu conținea ideea de romanitate (precum o evidențiază termenul *rhomanoi* al lui Constantin VI Porfirogenetul).

EXISTĂ însă și o necunoaștere interioară. Membrii acestor comunități romanofone (și, în nord, românofone) cum se numeau? Ce se considerau ei a fi? Mai întâi, trebuie specificat că aceste comunități trăiau repliate asupra lor înseși, închise, într-un colectiv social-familial *sui-generis*. Vorbitorii se autodenumeau *Rumâni*, atât la nordul Dunării, chiar în Carpații septentrionali (*Rumuni*), cât și în sud (*Aro-mânri*, în Istria, *Rumēri*) etc. Câteodată – există și asemenea cazuri! – își însușeau etnonimul generic „străin” *Vlah* (Megleno-români, românofonii din bazinul Dunării, își spun „*Vlași*”; cf. *Vlașca*, *Pădurea Vlășiei* în Muntenia), iar, în nordul Carpaților, Huțuli. Autoritățile maghiare îi numesc *Olah*, dar apare, în limba maghiară și termenul *Román*. Subliniem: numele generic. Este însă greu de luat în seamă ideea că asemenea nume (de tipul *rumâni*) ar fi o dovadă de memorie colectivă a originilor romane: a lansat această ipoteză Sextil Pușcariu, o întâlnim și la ultimii cercetători ai problemei (Stelian Brezianu).

Realitatea sociolingvistică arată însă altceva: că romanofonii sud-dunăreni, ca și Români din spațiul carpato-danubian, poartă denumiri strict localizate în spațiul românesc. În *Miorița*, „*unu-i Ungurean, altul, Moldovan și altul Vrâncean*”, există *Oșeni*, *Moși* etc., tot astfel cum există „*țări*” (*Țara Loviștei*, *Țara Bârsei*, *Țara Hațegului* etc.) – care dovedesc „risipirea” în colective restrânse, izolate a romanității românești. Tot astfel, în sudul Dunării, Matilda Caragiu Marioțeanu, *DIARO*, pp. 76–78, s.v. *aromân*, e numeră „denumiri după localități” ale comunităților aromânești. Aveau oare aceste comunități romanofone – și românofone, în nord – simțul apartenenței la comunități etnolingvistice mai largi, dincolo de spațiul local-familial propriu? Greu de spus! Se pare, mai degrabă, că, deși vorbeau aceeași limbă, legături evidente între comunitățile romano- și românofone nu ar fi existat. Fiecare grup își ducea viața rural-pastorală, în munți sau la câmpie, în izolare unul de celălalt. Rezultatul: „*Vlahiile*” (Albă, Neagră) – *id est: Romaniile* – postulate de N. Iorga au existat în realitate. Putem vorbi de „insule lingvistice romanofone”, de enclave etnolingvistice care, în loc de a forma uniuni, alcătuiau ceea ce se numește astăzi

„*piele de leopard*”. Dreptul la *old ethnicity*, la identitate și-l clama fiecare comunitate în parte.

[Este adevărat, în literatura populară a Aromânilor – în culegerile lui Pericle Papahagi, în studiul lui Th. Capidan, DR IV – întâlnim mențiunea colectivă a numelui *Ar(o)mân (arămân)* echivalat cu *rămân, rămânime* „Român nord-danubian”, dar și deosebit de acesta. Se vorbește despre *ficori armâni*, de *munții armânești*, o față se mândrește a fi *Armână di tu munți* – dar asemenea identificări etnice generice par a fi târzii, create în medii nord-dunărene, unde apartenența la Aromânii din sudul Dunării devenea un atribut important.]

ÎNTREBAREA principală pe care trebuie să o punem este: membrii a acestor comunități romano- și românofone, care își atribuiau ei înșiși diverse nume locale (sau chiar generice), își cu-

Eseu

Multiculturalism, alteritate, istoricitate

noșteau originile și „dreptul” la o succesiune istorică?

Peste mai multe veacuri, unii istorici și filologi au presupus că din moment ce cronicarii bizantini și umanistii italieni au semnalat asemănările dintre limba lor și latină sau italiană, ar fi putut să fie chiar ei, membrii acestor comunități, cei care s-au declarat urmași ai Romanilor! Textele umanistilor, mai ales, ar fi „marturii rezultate dintr-un contact direct cu populația” romanofonă, „notate pe viu”, poate chiar „comunicate” străinilor de vorbitorii înșiși. Al. Marcu, A. Armbruster și alții (chiar și noi înșine!) au presupus că în comunități romanofone exista o „conștiință” a limbii lor asemănătoare cu latina.

Să fi avut oare o memorie a originilor latine acești păstori romanofoni (chiar dacă unele comunități trăiau în regiuni cu toponime latine)? Chiar dacă, în cronicile bizantine, erau considerați *rhomanoi*?

RĂSPUNSUL nu poate fi afirmativ. Romanofonia comunităților din Peninsula Balcanică – dar și a celor de la nordul Dunării – nu constituia, la început, o caracteristică identitară, conștientă, înăuntrul acestor grupări. „*Limba noastră*”, „*limba cea bună*” era un element definitoriu

etic, o continuitate „din tată în fiu” care trebuia cu orice preț apărată (ar. *părinteasca dimândare*) în interior, dar și în afară, față de „străini”. Nicidecum o relație cultural-istorică cu Roma, cu latinitatea! De altfel, în producțiile literare orale, în discursul cotidian oral, în atestările din „graiuri”, niciodată nu apar referințe la o posibilă apartenență la lumea latino-romanică (dimpotrivă, termenul *latin*, în aromână, are sensul „catolic”, ca în toată Biserica ortodoxă).

Iată de ce se poate afirma că aceste comunități romanofone-românofone, trăind într-un mediu multiethnic, își defineau existența în sincronie, prin idiosincrazii etnolingvistice de proximitate, fără preocupări istoriciste legate de Roma antică și de lumea romanică. A le atribui o „memorie colectivă” a originilor latine este – credem – un act cultural *a posteriori* introdus de istorici și de filologi.

ÎN SCHIMB, aceste comunități aveau conștiința propriei identități etnolingvistice. Matilda Caragiu Marioțeanu, în *Dodecalogul* inclus în *DIARO*, pp. 439–452, afirma cu convingerea specialistului: „aromâna este limba maternă a Aromânilor care le conferă conștiința lor etnolingvistică” (p. 442). În aceste condiții, autoarea introduce conceptul socio-lingvistic de *alteritate*, factor esențial cunoscut în cercetările privind identitatea comunităților lingvistice izolate (*Sprachinseln*). Vorbind altă limbă decât cea din jur și, mai ales, voind a o păstra (*language maintenance*), alteritatea garantează fidelitatea lingvistică diacronică. (În Peninsula Balcanică, fiecare etnie avea o limba proprie, ceea ce, arată Matilda Caragiu Marioțeanu, făcea pe „orice Aromân... să se simtă un altul!”)

PROBLEMELE identitare au început să se complice începând cu secolul al XVIII-lea, atunci când o bună parte dintre Aromâni au avut acces, în urma dezvoltării economico-sociale, la instrucția școlară. Aromânii se „îmbogățeau”, devenind oameni respectabili în societatea greacă. În plus, în aceeași vreme, se fac simțite și în Grecia efectele Ilu-



Cultura

minismului european, care deschidea drumul spre cultură. Dar la care cultură, în afară de aceea în mijlocul căreia trăiau: cultura grecească? Aromânii care voiau să se dezvolte intelectual nu aveau posibilitatea să învețe decât în școli grecești și să-și formeze o cultură grecească. În ce condiții puteau aceștia să-și conserve identitatea aromânească? Th. Capidan 1932, pp. 39-41, vorbește chiar despre Aromâni care își făceau însemnări cu alfabet grecesc dar în grai aromânesc: „pe vremea aceea, Aromânii cu carte, oricât de grecizați au fost în cultură, ei n-au fost și în conștiință, pentru că întotdeauna au avut conștiința trează că se deosebesc de Greci” (*ibid.*). Și totuși, în această identitate deghizată – profitabil! – au apărut „Greci” – de fapt, Aromâni – și în țările românești (în sec. XVIII, sub Fanarioții!); este vorba de pătrunderi directe, din Peninsula Balcanică în nordul Dunării (unii sunt menționați de Th. Capidan 1932, p. 38).

ÎN ACEASTĂ benefică perioadă a deschiderilor culturale are loc și adevărata întemeiere a culturii Aromânilor. Se înființează instituții de cultură superioară în Balcani: centrul academic de la Moscopole, școli aromânești (Ianina, Larisa etc.) – se formează intelectuali cu orizont cultural larg, dar cu o și mai puternică etnicitate (*ethnic loyalty*). Apar, acum, lucrări de emancipare culturală: *Protopirica* („primă învățătură”) a lui Theodor Cavallioti, destinată culturalizării Aromânilor în limba greacă (Th. Capidan: „încredințat că numai în această limbă cineva se poate cultiva”). Apare, întocmit de Daniil Moscopolites, un *Lexicon Tetraglosson* (probabil, 1794) în care aromâna figura alături de greacă, albaneză și bulgară (teritoriile în care erau răspândiți Aromânii!) – cu aceeași demnitate și „drept de cetate” în lumea balcanică. Se poate adăuga, aici, acel încă misterios (sau prea puțin cunoscut) manuscris *Codex Dimonie* (descoperit și cercetat de G. Weigand) în care apar, cu caractere grecești, texte religioase în aromână (cf. Th. Capidan 1932, pp. 65-66), de bună seamă traduse din grecește. Toate aceste lucrări apăreau și erau circumscrise ariei balcanice – în care Venetia constituia o stea polară a civilizației Orientului.

IDEEA apartenenței la romanitate a venit, pentru Aromâni, ca și pentru Românii nord-dunăreni, din cultura germanică iluministă. Începând din același sec. XVIII, Aromânii încep să emigreze spre nord, în Germania (Prusia) și în Austria: aceste două țări erau, atunci, în plină

înflorire economică și constituiau teritoriile prielnice întâlnirilor culturale multietnice. Printre Aromânii care ajung în aceste tinuturi mittel-europene este Constantin Ucuta, prelat ortodox stabilit în Poznan (pe atunci, în Prusia meridională). El scrie și tipărește la Viena, în 1797, un fel de abecedar destinat *Romano-Vlahilor*, scris cu „slove grecești” dar în aromânește, sub titlul (tradus din grecește) *Noua pedagogie sau Abecedar ușor spre a învăța pe copiii tineri carte romano-vlahă*. Pentru prima oară, de la Constantin VI Porfirogenetul, împăratul cultivat, se alătură numele „Vlahilor” de romanitate: Aromânii devin *Romano-Vlahi*! Conștiința originilor romane își face apariția, în cultura Aromânilor, datorită culturii germano-austriece. Începe un nou proces de culturalizare: fidelitatea față de cultura originară (Niculescu 1975).

Această orientare europeană pro-latină se face evidentă la Viena. În capitala Imperiului austriac ajung intelectuali aromâni care, acolo sau la Budapesta, iau contact cu ideile naționale care se vehiculau în mediile culturale maghiare și românești. Dacă unii cărturari unguri voiau o „maghiarizare” (prin „desgermanizare”) a culturii lor, tot astfel tinerii intelectuali români, „uniați”, ai Școlii Ardelene de la Blaj, vedeau în Unirea cu Roma o confirmare a originilor latine, o latinizare (prin „deslavizare”). La Viena, în Transilvania sau la Budapesta, Aromânii *en quête de leurs origines* au găsit răspunsul! Printre cei care au luat contact cu ideile Școlii Ardelene, cel dintâi a fost Gheorghe (Constantin) Roja, „doftor în spitalul Universității ungrești din Pesta”, care publică, în 1808, la Buda (în germană și în greacă) *Cercetări asupra Românilor sau așa-numiților Vlahi care locuiesc dincolo de Dunăre*, în care, pentru întâia oară, sunt considerați „Traci romanizați” dintr-o „ramură a poporului român” – adică Români – cei care, în sudul balcanic, vorbeau o limbă de origine latină. Recunoaștem în aceste idei tezele lui Dimitrie Cantemir (*Hronicul vechimei romano-moldo-vlahilor*), ale lui Gh. Șincai și (poate chiar prezența) lui Petru Maior, cu care Aromânii cultivați luaseră contact la Viena și la Buda. De altfel, cealaltă lucrare a lui Gheorghe Roja, *Măiestria ghiovasirii românești cu litere latinești care sunt literale Românilor cele vechi* (1809) nu este altceva decât „aplicarea” la scrierea în graiurile aromânești a alfabetului latin, precum preconizau cărturarii ardeleni. Iar atunci când Mihail Boiagi, publicând la Viena, în 1813 (în greacă și germană) *Romanische oder macedo-wlachische Sprachlehre*,

pe lângă o încercare de a stabili normele structurale ale aromânei, pune în circulație termenul *macedo(no)-valah* (echivalent cu viitorul *macedo-român*), după cum arată Matilda Caragiu Marioțeanu, DIARO 1997 s.v. Descrierea amănunțită a acestor două fundamentale lucrări care au despărțit „etnia” aromânească de Greci și au individualizat-o, integrând-o în romanitatea românească, a făcut-o Th. Capidan 1932, pp. 67 urm.

Așadar, în contact cu cărturarii maghiari și români angajați în construirea culturii lor naționale – mai ales cu reprezentanții ai Școlii Ardelene – au reușit intelectualii Aromânilor (deveniți *Romano-Vlahi*) sosiți din îndepărtatele teritorii sud-balcanice – să ajungă la ideea că sunt un popor de limbă romanică și că, împreună cu Românii din nordul Dunării, ar descinde din latinitatea Romei antice. De aceea, unii dintre intelectualii aromâni – precum Gheorghe Roja – au aderat la ideile latinizante ale Școlii Ardelene. Cu toate acestea, o afirmație precum aceea a lui O. Densusianu, *Istoria literaturii române moderne* (ed. a 4-a, 1963) privind „influența Școlii Ardelene” asupra „scriitorilor aromâni” pare limitată. Contextul cultural este mult mai vast.

Dar conceptul unei unități integrale a romanității românești, la nordul și la sudul Dunării, a fost inculcat celor din Peninsula Balcanică de către aceeași renaștere națională care, pornind din Transilvania, sub auspiciul catolice mittel-europene, i-a trezit și pe cei din Moldova și Muntenia. Se construia ideea românofoniei, apărea noțiunea de dialect (daco-român, macedo-român, megleno-român). Idiomele locale aromânești (ca și „megleno-româna”) se integrau în limba română comună. Aromânii („Macedo-Români”) ca și „Megleno-Români” și Vlahii deveneau „frații” buni ai Românilor.

Ceea ce istoricii numesc „imaginarul național românesc modern” era, în bună parte, construit. Unitatea „Romano-Moldo-Vlahilor” înscrisă pe „hronicul” lui Dimitrie Cantemir se realiza, istoric („vechimea”) și geografic.



LA ACEASTĂ nouă situație ideologică, reacțiile politice ale autorităților ecleziastice și culturale grecești nu au întârziat să se facă simțite. Anateme ortodoxe (împotriva lui M. Boiagi), acuzații de „atentat” la „cauza națională grecească” nu au mai putut avea efect: comunitățile românofone erau legate, prin ereditatea latino-romanică, cu un stat numit România, aflat la nordul Dunării. Integrarea în romanita-

tea românească se împlinise! Este drept, prima consecință a fost... inimiciția Grecilor: Aromânii, în special, altădată beneficiari ai culturii grecești, se orientau, acum, spre latinitate! Rezultatul: cei care rămăneau în Peninsula Balcanică erau constrânși să se grecizeze, iar alții, nu puțini, își căutau refugiu în nordul Dunării, (daco)românizându-se. Începea astfel – în secolul XIX – exodul (mai ales) al Aromânilor în țările românești din nord. Pe bună dreptate, Max Demeter Peyfuss formula, în 1970, întrebarea: *Rom oder Byzanz*, vorbind despre „deșteptarea” (termenul este creat în Imperiul austro-ungar) conștiinței „naționale” aromânești. Aromânii au fost puși în fața unor grave opțiuni culturale.



DE AICI înainte, evoluția politică a evenimentelor o cunoaștem. Th. Capidan 1932, pp. 41-45, a prezentat-o pe larg. După 1848 și după Unirea Principatelor, în a doua jumătate a sec. XIX, intelectualii români (dar și statul) se angajează în susținerea morală și culturală a „elementului românesc” din Balcani, pentru... a-l „salva din ghearele grecismului” (!). Statele sud-dunărene reacționează împotriva acestei „propagande românești”, iar conflictul balcanic din 1913 nu face decât să intensifice contrarietățile și inimiciile subterane... Acuzațiile la adresa unui „naționalism românesc”, expansiv, în Balcani, nu li psesc.



PROBLEMA comunităților romanofone – românofone – constituie din ce în ce mai mult un element important – *sine qua non* – al întregii romanități românești. De la conștiința identitară, etnolingvistică, până la imaginea istorică a originilor latino-romanice, comunitățile romanofone, atât cele nord-dunărene, cât și cele sud-dunărene, au avut de parcurs o vreme îndelungată, de secole. Un valoros

istoric maghiar, ucis în revoluția din 1956, I. Tóth Zoltán 2001, p. 12, a arătat că ceea ce el numea „conștiința de neam” și... „conștiința națională” (rezultată din cultura unei elite intelectuale) a originilor latino-romanice, au evoluat aproape în același fel și la Românii nord-dunăreni din Transilvania. Și la aceștia, ca și la cei din sudul Dunării, conștiința alterității (față de cei din jur) s-a transformat, prin aceleași idei istoriciste ale originilor, în aspirații naționale. Alteritatea se definea prin latinitate, iar aceasta din urmă genera militantism politic pentru recunoașterea „naționalității” (fie și „minoritară”, după cum sugerează Matilda Caragiu Marioțeanu, DIARO, p. 443). Dacă la nordul Dunării dezideratele au fost împlinite, în sudul Dunării ele își așteaptă încă rezolvarea.

Dar drumul parcurs a fost același: lungul drum al afirmării în istorie a romanității românești.



NU ESTE semnificativ faptul că dinamica acestor idei identitare național-istorice s-a declanșat într-un mediu multicultural favorabil, prin contacte ideologice austro-ungaro-transilvănene care au reunit pe toți cei care militau pentru autonomia propriei alterități? În termeni sociolingvistici, fidelitatea lingvistică (*language loyalty*) s-a completat cu o *culture loyalty*, istorică, spre a construi ceea ce a fost numit *national identity* (Niculescu 1973).

Încercăm, în rândurile noastre de față, să arătăm cât de strâns legate, în aspirații naționale și realizări, au fost comunitățile etnolingvistice din cultura mittel-europeană a sec. al XVIII-lea. În special Românii, atât la nord cât și la sud de Dunăre, au fost beneficiari târziu ai acestei întrepătrunderi multiculturale prin care au fost salvați de izolare și (re)introduși în istoria Europei.

Alexandru Niculescu

Bibliografie

- Adolf Armbruster, *La romanité des Roumains*. Histoire d'une idée, București 1977.
- Stelian Brezianu, *Romanitatea orientală și Evul Mediu*, București 1999.
- Th. Capidan, *Românii nomazi*, în „Dacoromania” IV, 1923-1924
- Th. Capidan, *Aromânii*, București 1932.
- Matilda Caragiu Marioțeanu, *Dicționar aromân (Macedo-Vlah)*, DIARO, A-D, București 1997.
- Alexandru Niculescu, *Language Loyalty – Culture Loyalty*, în „Revue Roumaine de Linguistique” 20 (1975), 4.
- Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân*, București 1963.
- Max-Demeter Peyfuss, *Chestiunea aromânească*, București 1994.
- Sextil Pușcariu, *Studii istro-române*, I, București 1906.
- I. Tóth Zoltán, *Primul secol al naționalismului românesc ardelen (1697-1792)*, trad. Maria Someșan, București 2001.



cartea de teatru

Cercul vrăjit

AȘA CUM în teatru sînt importante tăcerile și, desigur, felul în care sînt "jucate", în viață sînt majore momentele în care reușești să te sustragi din turbionul cotidian și să te așezi. Pe canapea, fotoliu, balansoar, pe iarbă, pe nisip. Chiar și pe-o bordură. Inițial, gestul poate părea un lux, o extravaganță într-o lume în care aproape nu ne mai gîndim unii la alții, nu ne mai



Silviu Purcărete, *Images de théâtre*, photographies Patrick Fabre & Sean Hudson, Lansman, Limoges, 2002.

permitem și, în consecință, nu mai dorim să ne privim, să ne auzim, să ne acordăm privilegiul de a sta, o vreme, împreună. A-poi, ai șansa revelației ce ți s-a dat.

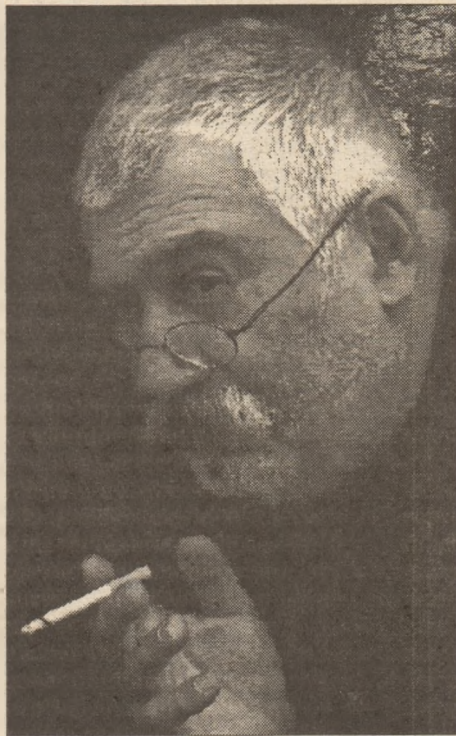
Într-o duminică după-amiază, atunci cînd totul pare amortit, cînd agresivă mai este doar zăpușeala libidinoasă și lătratul anemic al cîinilor de pe stradă, tocmai atunci miinile mele au ales o casetă audio. Deodată camera a fost stăpînită de Mozart. *Laudate*. Muzică religioasă. O întimplare? Nu. Au fost minutele care m-au scos din vârtej și m-au convins să mă așez și să cug. N-am mai avut de foarte mult timp atîtea ore pline de bucurie, de rîs și plîns, de plimbare relaxată printre amintirile mele care mi-au defilat prin fața ochilor proaspete, jucăuse, nostime, care mi s-au dăruit în ordinea pe care am dorit-o eu, la chemarea mea. Primele imagini, Praga, 1995, în preajma Crăciunului. Căutam o anumită interpretare cu *Laudate*, aceea pe care o ascultasem cu Purcărete la Craiova, care îmi răsuna în urechile ce refuzau acum alte voci. Un frig cumplit care nu mă împiedica însă să-l caut pe *acel* Mozart din sufletul și urechile mele, legat pentru totdeauna de noaptea nunții celor cincizeci de dănaide, de ritualul pregătirii lor, de albul imaculat și ireal de pe scenă, ireal ca și gesturile fecioarelor, ca și sunetul apei, ca muzica, ca liniștea ce nu poate anunța, nicicum, masacrul ce va să vină. Tot Praga. Februarie 2000. Parcă același frig pe care îl lăsasem. Aceeasi formidabilă prietenă, O. S., care îmi face ca-

dou un bilet la spectacolul lui Purcărete cu *De Sade (a Sad story)* care se joacă la *Narodni Divadlo*, un teatru superbisim în care Mozart avusese premiera cu *Don Giovanni*. O întimplare? Nu. Victor Rebengiuc și o seară într-un hohot de ris, goana după doctori și medicamente pentru Mariana Mișu, poveștile palpabile, concrete ale lui Ilie Gheorghe despre case, nepoți, seminte, cărucioare, povești spuse pe străzi mici, înguste, pe sub ferestre burgheze. Toți trei protagoniști într-un spectacol-eseu, o scufundare în apele profunde ale unui ocean de cultură, ca o cădere în timpul magic al seducției, al erotismului ca mister și artă a vieții, cu picturi murale ce ies la iveală din negura uitării, cu o *viola da gamba* și sunetele ei aiuritoare, născocite de Vasile Șirli, cu scenografia de film a lui Silviu. După reprezentație, cîțiva artiști praghezi se furișaseră pe scenă și pipăiau, curioși, materialele decorului. "Țîț, Purcarete, Purcarete!" este tot ce-am priceput din sunetele lor admirative. "E mare, dom'le!" nu contenea să spună, repetitiv, Radu Penciulescu în '97, cred, în bucătăria lui din Stockholm, după ce văzuse *Titus Andronicus*. Altă noapte de neuit în care generozitatea maestrului avea acute impresionante. A desfăcut spectacolul în mii de bucățele, fascinat de abordarea textului, de relațiile studiate profund, de "formidabilul Iordache", de traseele personajelor. Penciulescu se arăta într-un fel intrigat de eticheta minimalistă despre care auzise că se lipește montărilor lui Purcărete: constructor de imagini. "Da, dar la el primează *textul* și valorile lui. De acolo pleacă totul", conchidea Radu Penciulescu pe care îmi dorisem enorm să-l reîntînesc. Și Silviu știa asta. De aceea mă aflam la Stockholm admirînd, încă o dată, miinile lui Radu. Cum știa și de ce Goange Marinescu mă așteptase cu un surîs ștrengar și cu o pungă cu brînză telemea, în 1995, pe treptele Teatrului Național din Craiova.

Decameronul și asediul spectatorilor asupra Teatrului Odeon. Pașii lui Dabija și mîna prin păr, dusă nervos în căutarea unei soluții. Nu se putea juca pentru că publicul, extrem de numeros, pătrunsese în spațiul de joc. Purcărete impacientat într-un colț, Dabija, directorul teatrului, neliniștit în altul. Alexandru Dabija spune cîteva fraze ce, în mod normal, n-ar fi avut cum să aibă sorți de izbîndă. Dar iu-

birea și respectul din tonul vocii sale au convins. O parte din spectatorii rugați să renunțe la spectacol, promițîndu-li-se o altă, incertă, reprezentație, s-a ridicat și a plecat. O întimplare? Nu. Noptile de la Avignon, rătăcirile cu Bița Banu în spațiul rezervat culturii africane, pălăria din Bally, evocarea lui Valeriu Mășescu, prietenul lui și-al meu, al lui Penciulescu și profesorul lui Purcărete, pălăria lui Alain Garland, pălăria lui Stürmer, drumurile din *Orestia* și drumurile mele cu Maia la Spitalul județean din Craiova, țigănul cu vioara fermecată din Bechet, devotamentul și indoelile Cocăi Bloos, fidelitatea lui Chiribuță, Roland-Garros-ul și Tompa Gabor, Boroghina și inimitabilele lui fax-uri pe care le-am citit, înrămate, la Teatrul *Globe* din Tokio, Craiova, Limoges și lumea întreagă, aparițiile furtunoase ale lui Vlad Muger și increderea lui nesmintită în păreriile lui Purcărete, timiditatea enormă a lui Silviu, panicile, sirba și țambalele din *Phaedra*, luna, mititeii și sprîturile, bucatele rafinate pregătite de el. Și Mozart. De peste tot.

Acest delir de imagini îmi înlesnește vederea unui desen, incredibil de fire care leagă cîțiva oameni și întîlnirile lor. Din punctul meu de vedere. Ele au ordonat o poveste al cărei protagonist este Silviu Purcărete. Acum. Dar am o mie și una de nopți și de povești într-un sac fără fund. Ce-mi veni pe căldura asta de care eroul meu fuge ca dracu' de tîmii? Muzica lui Mozart a scos din subconștient, a făcut să iasă la suprafață călătoria mea teatrală și umană prilejuită de cartea-album *Silviu Purcărete. Images de théâtre*, apărută în Franța, la Editura Lansman. Un prolog format din ci-



teva texte la un concert de imagini. *Clipa locuiește acolo unde durează... se întitulează* eseul lui George Banu, o demonstrație subtilă a felului cum se definește, și prin ce, acest artist în percepția sa, a modului în care îl vede el pe regizor prin memoria unor scene din *Ubu/Macbeth, Titus Andronicus* (și Banu vorbește despre Mozart și acordurile concertului nr. 24 pentru pian!), *Furtuna de la Porto, Visul unei nopți de vară de la Oslo, Danai-dele, Orestia...* "Mai mult decît un regizor, am descoperit, mărturisesc George Banu, ceea ce îi este indispensabil cuiva ca Purcărete ca să creeze: distanța unui oraș de provincie și increderea unei trupe. O mare parte din aventurile decisive ale teatrului modern se leagă de refugiul unor provincii: Kantor la Cracovia, Grotowski la Wrocław, Șerban la Piatra Neamț". O observație justă, de mare finețe, care ar merita un răgaz în sine. Albumul are trei mari capitole, susținute de comentariul fotografiilor extraordinare făcute de-a lungul timpului în special de Patrick Fabre și Sean Hudson. Trei capi-

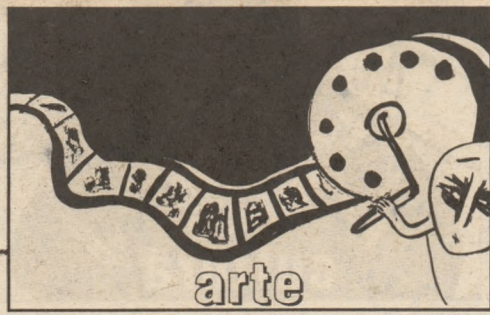
tole, trei dintre ipostazele franceze, să spunem, ale lui Purcărete: 1) regizorul și montările sale jucate în Franța între 1994-2002; 2) directorul Teatrului de l'Union de la Limoges, 1996-2002; 3) creatorul Academiei teatrale, în 1997, un proiect îndrăzneț care s-a transformat într-o realitate cotată foarte bine în zona școlilor de teatru din Franța, un proiect susținut și muncit cu partenerul său Paul Chiribuță, o școală care scoate deja a treia promoție de absolvenți. Prea modest și prea vulnerabil, Purcărete nu suportă elogiile, dar are nevoie, ca orice mare artist, să primească semne că mesajul lui a ajuns unde trebuie. Sau undeva, pur și simplu. Fie doar în mintea și în sufletul unui singur spectator. Acum zece ani, Constanța Buzea îmi spunea că merită să scrii și chiar dacă ai un singur cititor. A vedea, a citi.

Purcărete citește enorm, mîncă enorm, ascultă muzică enorm, merge cu mașina enorm, privește în jur enorm... Face fotografii, desenează, filmează, își respectă și își iubeste, necondiționat și discret, prietenii. Are un soi de fidelitate specială, așa cum este el cu totul alcătuit, pe care n-am mai întîlnit-o. Apare cînd nu te aștepti, dispăre cînd ai mai mare nevoie de el, te întreabă ceva la care te-ai fi gîndit cel mai puțin. Mereu se vaită, ca o babă, că habar n-are cum să facă un spectacol, dar mintea lui de mult a decis care este legătura nevăzută dintre un cuvînt și un personaj. Poveștile lui teatrale sau nu se dilată în timp și-n spațiu, amănuntele sînt picante, iar exagerările măresc, iarăși enorm, un detaliu și luminile semnificațiilor lui. Aș putea să-l ascult la infinit. O Șeherezadă în varianta masculină, aflată la maturitate. Un artist mare și greu, dificil de prins într-o imagine, un intelectual fin și rafinat, un iubitor de leuștean, un mare prieten, un navigator, solitar, pe apele ciudate ale teatrului din aceste secole (20, 21). Mă opresc aici. S-a terminat și *Laudate*. De mult, probabil. E zi, e noapte, cine mai știe?

Marina Constantinescu



Imagine din *Phaedra*



cartea de film

Enciclopedie... și încă ceva

ERA DE ordinul evindentei celei mai accesibile că, din activitatea istoriografică "de resort" dinaintea de 1990, neîndoindnic validă rămânea o filmografie, dar una care-și depășea spectaculos specia: *Filmografie adnotată* - subtitlu la formularea în termenii epocii: *Producția cinematografică din România. 1897-1970*, cu semnăturile scurte ale autorilor așezate modest după: "de I. Cantacuzino și B. T. Ripeanu". Fiindcă antetul era ocupat de tutela instituțional-editorială dublă: Institutul de Istoria Artei și Arhiva Națională de Filme - la volumul I, 1, la volumul I, 2 adăugându-se supraetajările fiecărei instanțe: Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, respectiv Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă. Vocația criticii literare și calificarea filmologică occidentală din interbelic ale lui Ion I. Cantacuzino, prodigios adaptate noului palier, erau însă adevăratul vector al primelor două volume (din cele șase preconizate) - "cea mai înche-gată dintre lucrările noastre istoriografice" (cum am numit-o în *Istoria critică a filmului românesc contemporan*), în care "scientismul branșei atinge maximum de amplitudine și luxuranță, cu un aparat auxiliar exhaustiv", "fără a uita să vizeze, cu aceeași instrumentație detaliată, «raporturile dintre creația autohtonă și evoluția mondială a cinematografului»".

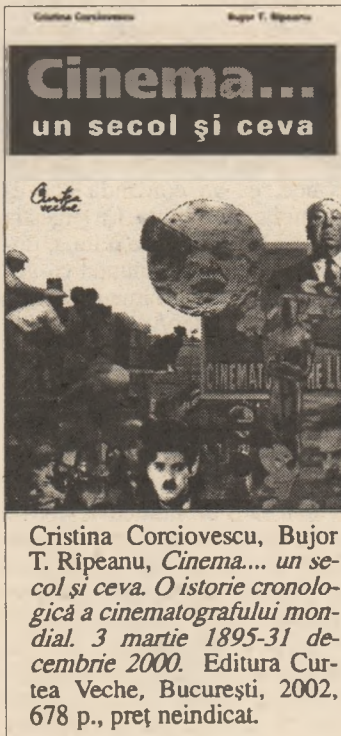
Grea ștafetă de purtat pentru secundul B. T. Ripeanu, după dispariția prematură în 1975 a șefului de școală neinvestit ca atare! Și o dilemă în același timp - nu știm dacă sau în ce măsură conștientizată ori posibilă în condițiile lucrului colectiv și instituționalizat: cu cine și cum să continue opera. Cantacuzinul nefiind ramplabil, inchietațantă rămânea opțiunea de direcție: căutarea unei compensații, a unei complementarități sau acceptarea unui adaos aglutinant? Mai mult decât probabil, se eluda că înaintașul devenise istoriograf (filmograf) abținându-se din motive politice de la critica la zi, dar revendicându-se de la eminenta sa formație în materie, nu tocmai agreată și cu atât mai puțin cultivată în context. O prăpastie (din nou: nu știm dacă văzută și recunoscută) separa ștafeta primită de tărîmul pe care B. T. Ripeanu urma s-o poarte: instituționalizarea în feude de serviciu a compartimentelor filmologice (cronicarii din periodice - pe de o parte, istoriografii subordonați falsei academii - pe de alta), sub paternalismul vitreg al nomenclaturii, cu plafonările suficienței

refractare și aroganța "specializării", recte arhivistice, în struna propagandei tutelare și a clanului fiecărui sector. "Colportorii" de mesaj dintre redate, al căror condei se exersase și se exercita bivalent în linia unui Cantacuzino (un George Littera, un Florian Potra în primul rând) fiind pe cit de dăruți și autorizați, pe atât de sporadici și marginalizați.

Conștientizată sau mai degrabă nu, prăpastia s-a vădit în ceea ce a urmat editorial, ca una dintre dramele culturii profesionale a branșei, pe care paternalismul vitreg n-avea nici un interes s-o soluționeze în sensul unei autonomii și pe care merituosul prin sagacitate B.T. Ripeanu, rămas ipso facto personaj central al dramei, a trebuit s-o îndure: fie semnând singur volumul II, 1 A al *Filmografiei adnotate*, fie resemnându-se cu abandonarea proiectului, apoi cu reluarea lui tardivă și mult degradată după 1989 (II, 2), fără aportul său și fără nici o discuție critică publică pe marginea seriei. Iar nenorocirile nu vin niciodată singure. Ele se precipită în fazele emancipării, de la filmografia autohtonă la prelucrarea celei mapamondice, în familia conexă a necesarelor dicționare, ghiduri bio-filmografice ș.a.m.d., mai totdeauna utile și vandabile, cu toate lacunele și tarele lor. Încă înainte de apariția *Micii enciclopedii a cinematografului universale* (subtitlu la *Secolul cinematografului*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989), dispărea tragic prin suicid titulara de atunci a rubricii de film de la *România literare*, Ioana Creangă - cel mai credibil liant transarhivistic al colectivului auctorial, cu nu mai puțin de cinci nume, toate dintre absolutele congenerere ale secției filmologice de la IATC, cu excepția "veteranului", B.T. Ripeanu. În hecatombă (sintem obișnuiți cu ea în cinematografia românească, din 1914), se va pierde timpuriu și prima semnatară, alfabetice, a *Micii enciclopedii*, Doina Boeriu, iar o a treia contribuabilă, Rodica Pop-Vulcănescu, se reprofilează și se recuză de la continuitate. Acum, în 2002, la reluarea redimensionată a antreprizei, adusă la zi după 13 ani - sub un titlu nou, *Cinema... un secol și ceva*, cu un subtitlu care ar schimba și specia, apăsînd pe borne temporale fără relevanță istoriografică: *O istorie cronologică (sic!) a cinematografului mondial. 3 martie*

1895-31 decembrie 2000 - din cele cinci nume rămîn două și masiva tipăritură e semnată alfabetice Cristina Corciovescu, Bujor T. Ripeanu.

Cel mai ingrat afront cu care am întâmpina o asemenea incontestabil utilă construcție ar fi subterfugiul local al celor lipsiți de organul analizei critice și de resortul deontologic, dar epatați de volumul fizic al muncii depuse, imitîndu-i pe comentatorii afoni de la lansarea filmului *O noapte furtunoasă* al lui Jean Georgescu ca autor și I. I. Cantacuzino ca producător: "s-au



Cristina Corciovescu, Bujor T. Ripeanu, *Cinema... un secol și ceva. O istorie cronologică a cinematografului mondial. 3 martie 1895-31 decembrie 2000*. Editura Curtea Veche, București, 2002, 678 p., preț neindicat.

găsit doi oameni care să se inhame", "o muncă de sclavi, de roboți, de martiri", "eforturi supraomenești"! Nenorocirea e însă că cele 678 pagini în format expandat ne provoacă tocmai în acest sens dezoblijant. Deși noua ediție a "micii enciclopedii" nu-și spune "mare", caseta introductivă a *Argumentului* pretinde mai mult decât atât: "O istorie a cinematografului mondial", "o sinteză suprasaturată de informații", "un relevu minuțios", "un atlas", "un dicționar cronologic", "o antologie" a comentariilor critice (sublinierile din volum). Apar articole noi, de anvergură eseistică, în raport frecvent disproportionat cu altele, cu extensiuni socio-politice, uneori prin vama filmologiei franceze prosievitice din anii '50-'60 (cu muștrări doctrinare, ca în cazul impresionismului, pag. 59), alături sursa transparentă fiind prea de-

licios respectată în litera și spiritul ei "1919... 4 martie. Sovietul din Moscova emite «Decretul privind introducerea controlului muncitoresc asupra întreprinderilor cinematografice», primul decret al Puterii Sovietice cu privire la cinematograful, *menit să* (s.n.) împiedice stagnarea (sic!) activităților și dispersarea bazei materiale (sic!) a cinematografului". *Menit(ă) să* e o sintagmă predilectă: "menită să încurajeze", "menită să faciliteze" ș.a.m.d. În discuție sînt însă indeosebi simțul critic al proporțiilor, un deficit în perceperea și valorificarea inedită a datelor, dificultăți în însăși colajarea surselor. Se întâmplă să ne tulbure pînă la derută două pagini aflate față în față. În trenea proto-croniștilor care ne-au atribuit primat sud-est european (și nu numai), pagina 10 ne întristează cu informația că la 29 aprilie 1896 au loc la Budapesta proiecții ale casei Lumière, iar la 24 mai același an la Belgrad (înaintea celor de la București), dar pagina de vizavi ne reanimă bucuria cu știrea fermă că "primele proiecții cinematografice" se produc în "Ungaria (Budapesta)" abia la 11 iunie 1896. Alteori șocul e la distanță. Pagina 53 consemnează că la 15 decembrie 1919 "Louis Lumière este ales membru al Academiei de Științe din Paris. Cu acest prilej, fratele său, Auguste, confirmă public că Louis este singurul inventator al cinematografului" (și, ar fi de adăugat, mai important, autor al filmelor respective), asta după ce la paginile 7-8 ni se servise versiunea vetust-belferească a inițierilor din 1895.

Ca să ne recuperăm noi înșine din tumult, colacul de salvare paradigmatic este dilema netransată la dispariția lui Cantacuzino: între asumarea unei criteriologii și adaosul aglutinant. În funcție de acestea, se disting de la sine calitățile și defectele construcției. Conștiincios, *Argumentul* are calitatea de a ne preveni de altfel prompt asupra reînnoșării unei tradiții locale cunoscute, alta decât cea a *Filmografiei adnotate*. Spre deosebire de tandemul I. Cantacuzino - B.T. Ripeanu, în noul cuplu auctorial domină complexul protocronist, cu funcția suplimentară nedeclarată, de întâmpinare a eventualului verdict al compilației: "În plan mondial, acea carte românească de cinema (frumos spus despre tomul din 1989 - s.n., n.n.) des-

chidea seria unor volume înrudite conceptual, consacrate centenarului cinematografului din 1995 (...), lucrări (care - n.n.) au apărut în Franța, Germania, SUA, Marea Britanie ulterior volumului nostru". Cert e că, după primul cuvînt atestat prin asamblajul invocat, s-a intrat în angrenajul fatal al ambiției de a deține și ultimul cuvînt - sinteză implicată a "seriei de volume", prin trecerea comasată de la "mica enciclopedie" (605 pagini format 13/20) la "istoria cronologică" (678 pagini format 17/24). Impresia unor rime vindicative cu superproducțiile pe peliculă ale "epopei cinematografice naționale" fiind totuși contrazisă de însușirea discretă a unor pronunțări critice față de specia în cauză. Fie și ca apendice anonim la citările ample și nominale din apologeti, în alineatul despre capul de serie al "epopei", *Tudor* (1963), în fapt reoafare a formulei din *Nepoții gomistului* (1953), se introduce corecția că montarea recidivă ține de un "program de traducere în imagini a istoriei României în spiritul unei mitologii convenabile propagandei regimului". Aceeași indecizie circumspectă, cu proporțiile răs-tumate, la altă inaugurare închi-puită; "primul lungmetraj al cinematografului românesc socialist", *Răsună valea*, detașat în caseta anului 1950 ca eveniment de anvergură planetară, dar datat la Indice 1949, după tipicul aplicat enclavei filmelor românești, nu după premierele publice, ci după "copia standard", raportată de la Buftea o dată cu planul de producție (ne)indeplinit. În lumina șanșelor lor virtuale, antologistii ies cînd sînt liberi de astfel de situații dilematice, ca în nota eliptică ingenioasă care încheie ultima pagină, listînd cu ironie în subtext cifrele producției de filme a anului 2000 din 30 de țări ale lumii plus România: "India - 764; SUA - 478 (...); Italia - 103; Marea Britanie - 90 (...); Danemarca - 21; Ungaria - 21 (...); Irlanda - 3; Macedonia 1; Cipru - 1; România - 0.

Firește că nu ne ajunge spațiul să înregistrăm măcar tipologic virtuțile utilitare și malformațiile congenitale ale unei opere atât de compozite, nici măcar pe cele din categoria inexplicabilului, cum sînt absența cronicilor lui Mihail Văcărescu din 1896-1897 sau a celui mai de seamă film mut românesc, *Maiorul Mura* (1928), datorat mai ales lui Jean Georgescu, cu Elvira Godeanu (care nu figurează nici la Indicele de nume) în rolul principal. Asta în timp ce...

Valerian Sava



Interviurile României literare

Sanda Nițescu:

Cum pot comunica două culturi

creeze o librărie de profil. Asta s-a întâmplat acum treizeci de ani. Multă vreme, *Ulysse* era singura librărie din lume specializată în călătorii.

M-am dus deci la doamna Domain și i-am spus: "Vreau să vă propun această carte, deși nu vorbește explicit despre călătorii. Dar puteți imagina o modalitate inedită de a călători prin bucătăriile lumii". Ideea i-a plăcut, așa că mi-a sugerat să las cartea acolo. Mi-a promis că o va pune în vitrină, iar dacă se vinde, ea va comanda alte exemplare la editură. La sugestia ei, am revenit peste o lună, după vacanță. M-a anunțat că volumul se vinduse imediat și comandase altele. Avea un aer încântat. A adăugat că citise și ea cartea. Pentru mine, a fost o surpriză plăcută. A doua surpriză, la fel de plăcută, a fost că, după încă vreo lună și ceva, mi-a telefonat și mi-a spus: "Uite, vreau să-ți propun ceva." Avea un prieten care organiza niște seri literare într-un restaurant ce amintește de un bistro parizian de tip vechi. Restaurantul se cheamă "La Canaille", iar seriile se numesc "Les mille feuilles de La Canaille". Fiecare seară are cite o temă. De data asta, tema era "Le coup de coeur du libraire". Trei librărese își aleseră autorul preferat. Ea m-a ales pe mine. Seara se desfășura așa: mai întâi, fiecare librar povestea felul în care l-a cunoscut pe autor. După aceea, în fața noastră era un teanc de cărți, din care participanții își alegeau câteva exemplare, pe care autorii le semnau, scriau dedicații pentru diverse persoane... Iar după aceea, toată lumea mînca.

Pe banii cui?

Fiecare plătea. În afară de mine (și, probabil, de ceilalți invitați). Oricum, suma era modică. În preț, intra un fel cu carne și acest "mille feuilles", o prăjitură. O aluzie destul de evidentă la literatură. Se pare că, pentru mine, seara asta a fost un succes. Fără să mă fi așteptat, subiectul s-a dovedit extrem de atrăgător pentru publicul de acolo, care are foarte rareori ocazia să întâlnească autori în carne și oase. În plus, în

cazul meu, era vorba de propriul meu "personaj", prezentat în această carte în legătură cu bucătăria și, mai ales, cu o altă cultură. Toți se interesau cum am ajuns în Franța, cum m-am gândit să scriu cartea, ce e România... Am vrut să citez această anecdotă, pentru că mi s-a părut destul de grăitoare.

Mai ai și altele?

Da, de pildă, între timp, am fost invitată la "Salon des livres gourmands". Este un salon anual, care se petrece la Périgueux, un fel de capitală a gastronomiei - franceze, mai ales. Vin acolo cele mai mari nume în domeniu, să-și vîndă cărțile. Și au loc și demonstrații culinare pe viu. Am fost plăcut surprinsă să fiu invitată și eu.

Ce a trebuit să faci? Să citești din carte?

Nu, n-a trebuit să citesc. Eram la un stand, ca la orice "salon". Stăteam acolo și semnam cărțile, pentru cei care voiau să le cumpere. Evenimentul mi-a prilejuit și o întâlnire, care a fost foarte importantă pentru mine. L-am revăzut pe Jean-Louis Flandrin, o personalitate care m-a cucerit de fiecare dată. Din păcate, a dispărut de curind... Flandrin era considerat un mare specialist în istoria gastronomiei și în istoria comportamentelor, în general. De altfel, tu l-ai cunoscut și ești chiar prima care mi-ai recomandat să-i trimit cartea. Încă de atunci era foarte bolnav. Totuși, a venit la prima lansare a cărții mele, în localul oferit de *l'Harmattan*. Am fost profund mișcată când mi-a trimis câteva rînduri foarte elogioase. Era un om de o mare modestie; era implicat "în viață", dacă pot să spun așa. Nu era cărturarul rece, care rămîne în turnul lui de fildes. Avea o curiozitate vie pentru cea mai mică întîmplare din domeniul care-l interesa pe el. Am avut onoarea să fiu invitată la masă la el. L-am invitat și eu și am făcut sarmale. E unul dintre felurile pe care nu știu să le fac prea bine, dar m-am străduit...

Ce alte peripeții ți-a mai prilejuit prima ta carte?

M-aș referi la încă două,

care m-au impresionat în mod special;

O doamnă, care venise la acea "Mille feuilles de La Canaille" a făcut o pasiune pentru cartea mea, mi-a scris o scrisoare, a vrut să mă întâlnească și cu alte ocazii, de atunci mă frecventează în mod asiduu, e foarte simpatică. Este o ființă care citește enorm și are o curiozitate nealterată... Acum, există un curent în Franța, care susține că gustul a fost pervertit, că lumea nu mai știe ce e adevăratul gust. Se țin și cursuri de educare a gustului. Între altele, anual, în toate școlile din Franța, are loc o *Semaine de goût*. Tîrîra despre care am pomenit are o prietenă care e institutoare la Nice și careia i-a trimis cartea mea. Iar această doamnă a ales *Un brin d'aneth...*, ca tema pentru clasa ei. Copiii au pregătit mîncăruri tradiționale românești. Pe urmă, mi-a trimis și o fotografie, cu clasa în care era harta României... În sfîrșit, asta m-a impresionat mai mult decît apariția unor articole în presă, care poate că ar fi fost mai convenționale. Era o relație extrem de directă.

Apoi, după cum știi, în fiecare an, la Sète, în sudul Franței, are loc un festival românesc, intitulat *Journées franco-roumaines*. A fost inițiat de un domn, numit Claude Pernin, un francez care s-a îndrăgostit de România. Îl organizează cu eforturile lui personale.

Cum decurge?

Sînt colocvii, sînt expoziții, sînt evenimente muzicale. Prima dată, am fost invitată să prezint *Un brin d'aneth et le ciel bleu*. S-a întîmplat să poată veni și Irina Mavrodin. N-a fost un public numeros, dar mi s-au pus întrebări extrem de pertinente.

După aceea, am fost invitată din nou și am vorbit despre noua mea carte, *Café*, care nu apăruse încă. Însă era o parte a acestor *Soirées franco-roumaines*, care se cheamă *Café littéraire*. Eram invitate trei femei, să ne prezentăm "cariera". În cazul meu, era vorba de cariera de pictoriță și de scriitoare. Mi s-a organizat și o expoziție de pic-



SANDA NIȚESCU s-a născut la București, în 1937. În 1959, a absolvit Institutul "Nicolae Grigorescu". Pînă în 1966, a expus grafică și pictură la toate expozițiile oficiale din România. Din 1967, s-a stabilit în Franța. Pînă în 1975, a colaborat la emisiunile culturale ale postului de radio "Europa liberă". Din 1979, pînă în iunie a.c., cînd a ieșit la pensie, a lucrat în domeniul relațiilor publice, ocupîndu-se mai ales de o serie de proiecte culturale, legate de muzeele naționale din Franța. A participat, regulat, la diverse expoziții personale și de grup.

În 1997, i-a apărut, la Editura Cartea Românească, volumul *Un fir de măr și cerul albastru*, despre care revista *România literară* a publicat, la timpul potrivit, o recenzie semnată de Mircea Anghelescu. Doi ani mai tîrziu, cartea a apărut și în Franța, la Editura L'Harmattan.

Cea de a doua carte a Sandei Nițescu, intitulată *Café* este în curs de apariție, tot la Editura Cartea Românească.

"De atunci a început aventura"

Succesul Firului de măr... în România, cel puțin printre intelectualii dintr-o anumită generație, este un fapt. Cred însă că pe cititorii noștri i-ar interesa și ce soartă a avut Un brin d'aneth... în Franța. Te-aș ruga să povestești cum s-a vîndut cartea, ce ecouri ai avut după apariție.

Știi destinul acestei cărți, care a fost publicată mai întîi la Cartea Românească, în traducerea Irinei Mavrodin, cu ilustrația regretatului Horia Bernea, și numai la doi ani după aceea a putut apărea și în Franța, la Editura L'Harmattan. Este o editură destul de cunoscută, dar care publică aproape exclusiv lucrări științifice. Așa că nu sînt foarte pregătiți pentru distribuirea acelor cărți care "ies" oarecum din tiparul lor obișnuit.

Dar important e că, pînă la urmă, cartea a apărut. Și cred că aspectul era foarte plăcut. Chiar am primit multe complimente, pentru că am ales, pentru copertă, imaginea iei lui Matisse (*La blouse roumaine*). Iar de atunci a început aventura...

Aventurile unei cărți se numără printre lucrurile care mă interesează foarte mult. Și cred că nu numai pe mine. Te rog deci să ne povestești câteva episoade.

De exemplu, cîțiva prieteni mi-au spus că ar trebui să mă duc și eu pe la diverse librării, să mă prezint și să le propun cartea. Se pare că mulți autori procedeau așa. Deci mi-am luat inima-n dinți și m-am dus la o librărie. Se numește, sugestiv, *Ulysse* și se află pe rue St. Louis-en-l'Île. Doamna care a inițiat această librărie, Catherine Domain, a fost o mare călătoare, care, la un moment dat, a avut ideea să se oprească și să



tură. Eu găsesc că acest eveniment, care se desfășoară în fiecare an, este benefic, pentru difuzarea culturii românești.

“Prin cafenele, detectiv”

Ți-aș propune să vorbim despre această a doua carte, intitulată Café, din câte știi, în curs de apariție.

Da, tot la Cartea Românească; sper să apară într-un viitor foarte apropiat.

Cine a tradus-o?

De data asta, am decis să o traduc chiar eu. Mi se părea că eram singura care puteam să “simt” echivalentul termenilor din cele două limbi. Pentru că e o carte care se referă la cafenelele de azi, de la Paris. E vorba de ceva mult mai direct și mult mai viu, legat de tonul, de limbajul curent, actual. În plus, mi s-a părut că e o “provocare”, pe care ar fi păcat să n-o accept.

În ce sens, din ce perspectivă te ocupi de cafenele?

Am decis să mă duc în cafenele, la Paris, și de fiecare dată, să “culeg” un document, un moment care nu se mai repetă. Și să-l redau și în scris și prin desene, prin crochiuri.

După ce criterii ai ales cafenelele? Sau nu le-ai ales?

La început, nu le-am ales. Prima dată, m-am dus din cauza fiului meu, care se întâlnea cu colegii lui la o anumită cafea, “Dôme de Villiers”, aflată lângă cartierul în care locuiesc eu. Mi-am dat seama că ei se duc des acolo și stau până târziu, noaptea, pentru că își găsesc o

anumită atmosferă, un mediu al lor. Așa că, din curiozitate, am început să mă duc și eu. M-am dus odată, de două ori, iar pe urmă am fost curioasă să notez ce vedeam.

Deci ideea ți-a venit din mers?

Din mers, absolut. Ideea primă a fost să fac o carte despre cafenelele de cartier, cu aceste notații pe viu. Să le culeg în timp. Nici nu știu cât a durat. Vreo doi ani. Mult.

Da, pentru că bănuiesc că ți s-a întâmplat și să te duci în cite o seară și să nu se întâmple nimic.

Absolut. Am și un capitol în carte, în care descriu chiar acest fenomen. Se cheamă “Echecs”. Totuși, mi-am dat seama că nu trebuie să caut, în mod deliberat, incidente, evenimente. Trebuie să fie un joc între spontaneitate și, totuși, această idee care să curgă și să sfârșească prin a construi ceva. Chiar asta a fost o aventură, în sensul că aveam niște lecturi, paralele cu această acțiune, care, încetul cu încetul, mă trimiteau în anumite direcții și așa ajungeam la ceea ce vreau să spun.

Deci e o receptare mai curând livrescă a fenomenului?

Nu, e o combinație între receptarea livrescă și receptarea pe viu, care era cea mai interesantă. Totuși, când am descoperit scrierile lui Walter Benjamin despre Parisul secolului XIX, despre pasajele Parisului și despre Baudelaire, mi-am dat seama că sint niște cuvinte-cheie, care-mi folosesc în ceea ce scriu eu. De pildă, acest termen de *flâneur*, care a fost creat în

secolul XIX și care desemna apariția unui tip de individ, care avea timp, așa că mergea să se așeze pe terasele cafenelelor, care existau în pasaje. *Flâneur*-ul avea o perspectivă “deschisă” asupra străzilor, asupra a ceea ce se întâmplă, asupra mișcării umane din jurul lui. Acest individ se afla puțin “în afară” și avea acea privire foarte intensă, care era, spune Benjamin, aproape aceea a unui detectiv.

De multe ori, mi s-a întâmplat și mie să mă simt ca un detectiv. Îmi spuneam că, da, eu notez ce se întâmplă, dar am o privire indiscretă, intru în viața oamenilor. Pentru că una e să te așezi să bei un pahar și să nu te uiți la ceilalți. Dar când începi să te “fixezi”, să-ți îndrepti privirea asupra anumitor scene, fără voia ta, intri în viața oamenilor. Este ceva de-a dreptul fascinant. Și atunci am continuat. Mi-am dat seama că pot să dau o imagine asupra fenomenului pe care-l reprezintă cafenelele, în special la Paris. Așa că, de la cafenelele de la Paris, cu care am început, am trecut apoi și la altele. În general însă, totul a fost spontan. De exemplu, eram invitată de cineva, în alt cartier, ajungeam prea devreme, intram într-o cafea, începeam să scriu și constaiam că tipologia acelei cafele e complet diferită de aceea din cartierul meu. E un lucru specific cafenelelor faptul că diferă extrem de mult și reprezintă diversitatea cartierelor. Deci n-am pornit de la livresc, ci de la o dezlanțuire spontană, care, încetul cu încetul, s-a construit grație diferitelor lecturi și întâlniri pe care le-am avut.

Și te-ai dus și în cafenelele celebre?

Editura Cartea Românească mi-a sugerat, având în vedere faptul că această carte se adresează publicului românesc, că ar fi bine să aibă și câteva detalii despre cafenelele celebre: *Les Deux Mâgots*, *Café de Flore* etc. Și de-abia atunci m-am dus special, m-am gândit să fac o incursiune în aceste cafenele, cu o mare curiozitate și cu intenția de a repera ce se întâmplă la *Les Deux Mâgots* și la *Café de Flore*, în zilele noastre, astăzi, acum. Și am descris exact ceea ce vedeam. Am descoperit tot felul de lucruri la care nu mă așteptam. Cu acest capitol se termină cartea. Dar înainte de asta, am prezentat două tipuri de cafele: una hipersofisticată, de pe Champs-Élysées, un fel de transpunere abstractizată a cafenelelor tradiționale, cu un design destul de contemporan, care atrage un alt fel de public, iar alta – la extrema opusă: o cafea ținută de un cuplu de marocani. E aproape un fel de kitsch și atmosfera e foarte specifică, dar care îmbogățește,

fară a-l epuiza, firește, acest tablou al cafenelelor Parisului.

“Scriem mereu aceeași carte”

Trebuie să înțeleg că ai gândit tot timpul această a doua carte ca fiind destinată publicului românesc?

Nu sint prima care am spus că scriem în totdeauna aceeași carte. Am descoperit și eu asta. Numai în aparență subiectele sint diferite. Există un fir curgător, pe care eu îl simt. De exemplu, în prima carte, am vrut să “distrug” ideea de carte de bucate tradițională, în care indici, cu precizie, gramajul și în care scrii “mămăliguța se face așa...”. Tot ce se întâmplă *impresur*ul mâncării mă interesează mai mult decît mîncarea. Și, după cum știi, am luat ca subiect, perioada trăită cel mai intens: copilăria, cu personajele reale, care existau în timpul acela. Cartea era un mesaj trimis francezilor de o româncă trăind în Occident. Și pînă la urmă, a ajuns și în România.

Mai întîi a ajuns în România...

În cartea despre cafenele, scopul meu – chiar dacă nu l-am definit de la început - a fost de a sesiza în lucruri aspectul “trăit”, a distruge clișeele, a distruge acest turism stupid de masă, acest mod “tradițional” de a călători. E adevărat că, acum, oamenii călătoresc foarte mult, dar cred că numai 2% sint cei care înțeleg, cu adevărat, ceva. Sint oameni care merg în Franța, își fac o listă și bifează ce au

văzut. Problema deciptării permanente a codurilor între două culturi m-a interesat foarte mult. Tu, ca semiotician, trebuie să ma înțelegi. Aceasta carte despre cafenele, reprezintă, pentru mine, aceeași mentalitate, același spirit, dar în sens invers. Vreau să le explic românilor că Parisul nu e numai Nôtre-Dame și Luvrul și Tour Eiffel. Să le explic sensul vieții zilnice a Parisului prin acest simbol, care este cafeaua pariziană.

Și totuși, eu am constatat că, pentru destui români, Parisul înseamnă și cafenele sau, poate, mai ales cafenele.

N-aș vrea să mă supraevaluez, dar cred că nu au citit prea multe despre cafele și, oricum, n-au avut multe înregistrări pe viu, făcute cu ochiul subiectiv al autorului. Ceea ce e altceva decît să găsești niște informații într-un ghid. Oricum, e vorba despre un tip de trăire subiectivă pe care fiecare o poate avea, la rîndul său. Pui un om într-o cafea, în zumzetul și în multiplicitatea mirosurilor de acolo și fiecare are o atitudine *diferită* la acel mediu.

În orice caz, ceea ce m-a interesat, în fiecare dintre cărțile mele, a fost să văd în ce fel pot comunica două culturi.

Ultima întrebare e, inevitabil, un clișeu: ce proiecte ai de acum încolo?

Am proiecte de mai lungă durată, pe care nu doresc să le dezvălui, deocamdată.

A consemnat
Mariana Neț

24 iulie 2002



Desene de Sanda Nițescu





Thomas Bernhard

(1931-1989)

cuvântul meu norocul
meu plânsul meu.

Nu mai știu nici o stradă care
duce undeva
nu mai știu nici o stradă
vino ajută-mă
nu mai știu
ce mă va năpădi
în astă noapte
nu mai știu ce este dimineața
și seara
sunt atât de-nsingurat
o Doamne

nimeni nu-mi bea suferința
nimeni nu stă la patul meu
să-mi suporte chinul
și mă trimite norilor
și râurilor verzi
ce se rostogolesc în mare
Doamne
Dumnezeul meu
sunt abandonat păsărilor
bătăii ceasului care plesnind
îmi îmbolnăvește sufletul
și-mi arde carnea
o Doamne în cuvântul meu e
intuneric

noaptea îmi nesocotește peștii
și munți de suferință neagră
o Doamne ascultă-mă

O ascultă-mă până la capăt
nu mai vreau să suport singur
dezgustul
și lumea aceasta
ajută-mă
sunt mort
ca mărlul mă rostogolesc
la vale

și trebuie să mă sufoc
sub lemnul iernii
o Dumnezeu meu nu mai știu
încotro mă poartă drumul
nu mai știu ce-i bine și ce-i rău
pe câmpuri
Doamne Dumnezeu meu
oasele-mi sunt
neputincioase și sărace
cuvântul arde în tristețe
pentru tine.

Neliniștea domnește în ierburi
colibele sunt cuprinse de
încordare

mă lovește clopotul Doamne
Dumnezeul meu
sălbatici sunt porumbeii
neliniștită este chiar luna
cu seceră ei care îmi intră
în carne
Doamne chiar și în grajd este
neliniște

și la marginea gârlelor
unde rămâne zăpada
Dumnezeul meu până și
copacul și peștele
sunt pătrunși de neastâmpăr.

Vocea ta va fi vocea mea
în amărăciune
vocea ta care scutură moartea
în brazde încremenite
care mă distrug
o Doamne din noapte și
spaimă tropăie
rugăciunea mea

soarele
și luna
vocea ta este vocea mea
Doamne sunt în tine
strivit de chinul meu
care-mi aprinde ochii
ca să mă ard Dumnezeu meu în
focul

mâniei tale
care-și împlântă ghimpele
în creierul meu plin de sânge.

Văd Doamne ceea ce trebuie
acum să văd
dimineața care nu vrea să-mi
afle chinul

și patul meu
în care ninge
o Doamne
cel care nu-mi vrea rugăciunea
și-mi infulecă tânguirea
pe spinarea obositelor stele
ogoarelor bogate
curților întunecate
cel care îmi sapă mormântul
cel care mă ucide cu securea
o Doamne
omul iubește numai
securea
și nu bea cântecele ca pe sânge
și moartea pe colina verde
mai înaltă
decât marea
o Doamne
vreau să văd acum ceea ce
trebuie să vină
moartea mea Doamne
și trecerea mea în lacrimi.

De ce îmi tem bătrânețea
moartea care mă năpădește
țipătul?
Mă tem o Doamne
mă tem de sufletul meu
și de ziua care sprijinită de zid
mă taie-n bucăți
o Doamne

mă tem
mă tem de noaptea care stă deja
în fața satelor
și-n spatele casei
(noaptea) care urlă în vite
și dansează cu stelele
o Doamne
mă tem
de tine
și de tristețea
care-mi zdrobește gura
îmi tem Doamne
mormântul
și destinul meu sumbru
o Doamne moartea.

Moartea este limpede în râu
și sălbatică-n lună
și limpede
ca steaua care tremură seara
străină în fața ușii
moartea este limpede
ca mierea în August
așa de limpede este această
moarte
și credincioasă mie
când vine iarna
o Doamne
trimite-mi o moarte
care mă-ngheață
graiul apropiindu-mi-l mării
și focului
Doamne
moartea atacă noaptea trunchiul
copacului
și somnul mierlei
în beznă.

Vremea e stearsă
o Doamne
cuvântul meu care venea amar
și-ntunecat
Doamne
prea întunecat pentru pământ
stins este chinul meu
foamea bătută
cu inima în nopți
ce sunt brazdate
de plugul cântecelor
vremea-i fără sfârșit
și totuși plină de nevoia de-a
visa
care-mi refuză
piatra morții.

Doamne lasă-mă să-mi uit
sufletul
și chinul ochilor
și pumnalul buzelor obosite
și focul verde de pe colinele
îndepărtate
fiecare gură de mocirlă
uitată
Doamne
Dumnezeul meu
ziua care-mi spintecă țipătul
pe care-l scot
și cârdul multor păsări
ciopârțită îmi este mânia
și sângele meu năvălește
liber.

Traducere de
Florica Madritsch Marin

Din volumul *In hora mortis*,
în curs de apariție la
Editura Călăuza, Deva



PERA scriitorului austriac Thomas Bernhard cuprinde volume de *versuri* ("Auf der Erde und in der Hölle" – "Pe pământ și în iad", "In hora mortis" – "În ceasul morții", "Unter dem Eisen des Mondes" – "Sub gheața lunii"), *romane* ("Frost" – "Înghițel", "Die Ursache" – "Cauza", "Der Keller" – "Pivnița", "Der Atem" – "Respirația", "Die Kälte" – "Răceala", "Holzfällen" – "Tăietorii de lemn", "Auslöschung" – "Stingerea", etc.), *piese de teatru* ("Der Stimmenimitator" – "Imitatorul de voci", "Der Weltverbesserer" – "Cel care îndreaptă lumea", "Der Schein trügt" – "Aparențele înșală", "Einfach kompliziert" – "Simplu complicat", "Heldenplatz" – "Piața eroilor" etc.).

Salbatic crește floarea mâniei
mele
și fiecare vede ghimpele
care înțepă cerul
din soarele meu picură sânge
crește floarea amărăciunii mele
din această iarbă
care îmi spală picioarele
pâinea mea
o Doamne

floarea vanității mele
care se sufocă în roata nopții
floarea grâului meu Doamne
floarea sufletului meu
Dumnezeule disprețuiește-mă
sunt bolnav de această floare
care îmi înflorește roșie în
creier
peste suferința mea.

Mă chinuiește ochiul
Doamne
și durerea îmi face din
inimă
o mierlă
care nu cântă
iar scrisul meu pe cer
străin ierburilor
o Doamne mă chinuiește
steaua
care înoată prin somnul
meu
cu moartea și dimineața
sufletelor curate
Doamne ochiul meu vede
ceea ce te apasă
iar plânsul îmi poartă
copiii în sânge
o Doamne ochiul meu
vede casa zidarului
și chinul lumii deopotrivă
și nu știe pe ce drum s-o
apuce
așa cum iarna copacul
mă doboară-n tăcere

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL.
Prima metodă de învățare
bazată pe tehnica recunoșterii vocale

Tell me More
The Complete Method
ENGLISH
SPEECH RECOGNITION
1-BEGINNER

Ofertă promoțională:
Pachet 3 niveluri preț 1 998 000 lei
Vizitați librăria virtuală www.ebookshop.ro!



Un roman despre fotbal

● Scriitorul japonez Ryu Murakami (a nu se confunda cu Haruki Murakami, autorul frumosului roman *Pădurea norvegiană*, tradus din japoneză de Angela Hondru și apărut de curând la Polirom) e pasionat de fotbal. Ultimul roman, *Pasa diavolului, golul ingerului*, a ajuns în fruntea listei de best-sellers din Japonia, fiindcă are printre personaje și fotbaliști reali. Grigoriu la detalii, romancierul și-a luat drept consilier un renumit antrenor și nimic din ce se petrece în lumea fotbalului nu i-a rămas străin (știe pînă și ce înfățișează jucătorii între ei în vestiare după meci). Cit despre cititor, se pare că el poate simți mai bine decît la televizor sau pe stadion emoțiile și angoasa jocului și poate urmări cu mai multă precizie toată desfășurarea unui meci. Pentru ca narațiunea să nu devină prea "tehnică", Ryu Murakami a introdus elemente de *suspense*: cine dozează jucătorii care mor de crize cardiace după sublimă performanță? Va fi eroul principal, vedeta Yahane, următoarea victimă?

Promotia 2002

● Anul acesta, francezii celebrează Bicentenarul Legiunii de Onoare, decorație republicană creată în 1802 de Napoleon Bonaparte. Cu această ocazie, la 14 iulie au fost distinse o serie de personalități și instituții. Dintre scriitori, pe listă figurează Jean d'Ormesson (ridicat la demni-



tatea de mare ofițer), Michel Déon (gradul de comandor), Patrick Grainville, Philippe Delerm și Pascal Bruckner (cu grad de cavaleri). Dintre actori, au fost decorate cu Legiunea de Onoare în grad de cavaler Charlotte Rampling (în imagine) și Brigitte Fossey.

La picioarele lui Flaubert



● Picioarele în opera lui Flaubert - iată un subiect inedit de studiu. Volumul *Aux pieds de Flaubert* de Florence Emptaz, apărut la Ed. Grasset, nu e una

din acele analize textuale plicticoase, ci un eseu inteligent despre modul cum sînt descrise picioarele în opera flaubertiană și legătura între acestea și psihologia personajelor. De la piciorul schiop al lui Hippolyte și botinele minjite cu noroi ale Emmei sau papucii din piele verde ai lui Homais din *Madame Bovary*, la mulțimea de ghete, coturni, saboți, galoși, pantofi din piele de hienă și ciorapi de mătase roz ce apar în *Saint-Antoine, L'éducation sentimentale, Salammbô* și în corespondența - toate sînt puse în legătură cu sufletul celor ce le poartă și cu caracterul lor. În imagine Gustave Flaubert - desen de Lunot, 1860.

Mici monștri

● José Rubem Fonseca (n. 1925 în statul Minas Gerais), autor brazilian de romane negre ancorate în actualitatea politică a țării sale, a fost comisar de poliție în cartierele sărace din Rio de Janeiro, înainte de a se consacra scrisului. Romanele lui (dintre care unele interzise în timpul dictaturii militare) au succes și în Europa. De curînd, José Rubem Fonseca a reapărut pe scena literară braziliană cu o culegere de proze scurte intitulată *Pequenos criaturas* (Ed. Companhia das Letras). Cele 30 de povestiri scrise în stilul sec-dureros ce îi e propriu au fost foarte bine primite de public și de critică.

În cursă

● Philippe Sollers își va publica următorul roman, *Steaua îndrăgostiților* la 25 august. Faptul că se abate de la obiceiul editorial francez de a lansa valul de romane noi în septembrie, odată cu întoarcerea oamenilor din vacanță, suscită deja comentarii. Luînd-o înaintea plutonului, scriitorul se lansează de fapt în cursa pentru premiile literare de toamnă. Philippe Sollers n-a primit decît unul din aceste, Médicis, în urmă cu 41 de ani, pentru romanul *Parcul*.



Subiecte cenzurate

● Mama unui licean new-yorkez și-a dat seama că citatele din opere literare pe baza cărora fuseseră alcătuite subiectele de bacalaureat la engleză în statul New York fuseseră cenzurate. Candidații trebuiau să redacteze lucrări și să răspundă la întrebări pornind de la fragmente de opere literare din care fuseseră scoasă orice referire la rasă, religie, apartenență etnică, sex, nuditate, alcool etc. Departamentul pentru educație al Statului a recunoscut că a modificat citatele pentru a respecta "directivile care cer menajarea

susceptibilităților" și că face acest lucru de zeci de ani, fără ca nimeni să se sesizeze pînă acum. Scandalul odată ajuns în presă, autori și editori au descoperit cu stupeoare că operele literare predate elevilor sînt denaturate, se scot sau se înlocuiesc cuvinte și fraze (de exemplu, un *alb* devine un *american*, un băiat *slab* devine *subțirel*, iar un *gras* - *voinic*), se suprimă pasaje fără a se indica acest lucru prin puncte de suspensie, în paranteze etc. Discuția despre legalitatea acestui procedeu continuă - scrie "The New York Times".

Corespondență din Germania

Noutăți la Editura Steidl

EDITURA Steidl este cea care deține drepturile asupra întregii opere a lui Günter Grass, laureatul Nobelului pentru literatură. În acest an scriitorul împlineste 75 de ani de viață, și evident, o ediție jubiliară a operelor sale figurează în program. Alături de reeditarea unor scrieri recente, ca de pildă volumul *Mein Jahrhundert - Secolul meu*, Editura Steidl scoate de sub teasc și un album de artă intitulat *Pământ ars* - reproducerea fotografică a unor statuete de terracotta create de Günter Grass, ale cărui performanțe plastice sînt aproape la fel de notorii ca și cele literare.

De mai mulți ani, aceeași editură (specializată de altfel și în editarea cataloagelor unor expoziții de artă) publică și albumele fotografice ale unui alt monstru sacru al scenei mondene și artistice: Karl Lagerfeldt. Creatorul de modă este și un talentat colecționar de artă, un fotograf răsplătit cu premii, care exploatează și reinterpretează în cod fotografic elemente ale unei anumite mitologii literar-artistice europene. Pornit pe urmele legendarei împărătese austriece Sissi, el a realizat albumul *Achilleion*. Anterior, crease un *Faust* fotografic, cu renumitul model Claudia Schiffer și cu fostul ei logodnic David Copperfield. Karl Lagerfeldt și-a fotografiat în alb-negru și propria vilă din Hamburg, intitulîndu-și albumul *O casă germană*. Dar ambițiile creatorului de modă devenit fotograf nu s-au oprit aici. El coordonează acum la Editura Steidl, colecția Edizioni 7 L, specializată în albume de artă, în care imaginea se îmbină cu textul.

În această serie apare volumul de poezii și desene al scriitoarei Sarah Kirsch, intitulat *Islandhoch* și volumul de proze și fotografii al scriitorului ungar Peter Nadas, o carte emoționantă, intitulată *Propria moarte*. Scriitorul maghiar, care a fost și fotograf în tinerețe, își descrie suferințele provocate de un infarct și bucuria revenirii la viață. El fotografiază din fereastra casei un cires sălbatic cu o superbă coroană rotată, surprins în cele mai diverse momente ale zilei, în cele patru anotimpuri. Tot în această toamnă, va vedea pentru prima oară lumina tiparului o cronică fotografică a familiei lui Charlie Chaplin, într-un album senzațional, realizat de Michel Comte și care va fi lansat cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la moartea lui Charlie Chaplin.

În 1931, un fotograf evreu originar din Lituania, stabilit la Paris, Moshe Raviv Vorobeichic, cunoscut sub pseudonimul Moi Ver, aduce un omagiu fotografic Parisului anilor '20 și '30 prin compoziții de mare virtuozitate plastică. Moi Ver a frecventat celebrul Bauhaus, a fost elevul lui Paul Klee, Wassily Kandinsky și Joseph Albers a urmat Academia pariziană de Artă Fotografică și Cinema. Reeditarea volumului său de compoziții fotografice, apărut pentru prima oară în 1931, cu prefața lui Fernand Leger, constituie o foarte prețioasă recuperare.

Catherine Pozzi, iubita secretă a lui Paul Valery, cu care a purtat o corespondență aflată și astăzi, sub cheie, prietena lui Rainer Maria Rilke și a lui Ernst Robert Curtius, a selectat din tot ce a scris doar șase poeme. Textele, însoțite de fotografii ale autoarei (care a scris și eseuri filozofice și povestiri) sînt reeditate tot în colecția 7 L.

Un alt volum cu totul remarcabil, în limba engleză, prefațat de Karl Lagerfeldt însuși, se intitulează în traducere *Unde ne întîlnim data viitoare?* Superbele fotografii, însoțite de texte memorialistice, realizate de Stephen Gan și Tobias Schweitzer transpun cititorul în diverse momente, situații și locuri de pe glob. Peisajele fotografiate corespund unei anumite stări de spirit pe care o reflectă ca într-o oglindă, ele fac parte dintr-un jurnal inedit de călătorie în care dialogul, meditația și notația se întrepătrund. "Călătoria - scrie Karl Lagerfeldt în prefața cărții - aduce cu sine schimbări și renunțări. Renunțînd la ancore, deveniți liberi. Prin această carte - doi străini își impart cu voi momente de fericire așa cum au rămas ele întipărite în memoria imaginii. Fericirea este o chestiune de opțiune. Alegeți deci, fericirea!" Cu acest îndemn, Karl Lagerfeldt le oferă și cititorilor șansa de a-i însoți pe cei doi prieteni de la Paris la Pekin, de la Roma la Rio de Janeiro și Reykjavik. O altă idee editorială a lui Karl Lagerfeldt este propria-i agendă în care desenele și însemnarile dețin o funcție decorativă și în același timp, stimulează imaginația și memoria utilizatorului. Agenda are 365 de file, cite zile are anul, iar în paginile ei posesorul poate alătura însemnările personale, notițelor deja făcute de maestru... Agenda devine astfel un palimpsest, dar și o formulă diaristică, deopotrivă publică și intimă.

Rodica Binder

Experiment reușit

● De la începutul anului, în fiecare săptămîna, cotidianul roman "La Repubblica" propune cititorilor săi o carte a unui mare clasic al literaturii mondiale din sec. XX (de la *Numele trandafirului* la *Un veac de singurătate* și de la *Bătrînul și marea* la *Swann*) într-o elegantă ediție cartonată, abia cu puțin mai scumpă decît ziarul. În primele șase luni s-au vîndut peste 14 milioane de exemplare, ceea ce dovedește că italienii sînt mai puțin refractari la lectură decît se credea

și că oameni care n-au intrat în librării niciodată sînt tentați de oferta vînzătorului de ziare. Succesul a fost atît de mare, încît un alt cotidian, "Il Corriere della Sera", și-a lansat începînd din mai propriii săi clasici, care se vînd împreună cu ziarul și la același preț cu el, difuzînd cam 500.000 de exemplare din fiecare titlu. Singura nemulțumită e Asociația librarilor italieni, care e de părere că promovarea lecturii trebuie făcută de profesioniști.



actualitatea



post-restant

de
Constanța Buzea

NU ESTE numai bine și frumos, ci și obligatoriu să știi să scrii corect, și cu atât mai mult se așteaptă aceasta de la cei ce vor să devină scriitori. Cine are cu adevărat talent literar are și orgoliul de a nu se face de râs scriind alandala. Deunăzi, am găsit într-un plic un bilețel cu următoarea indicație prețioasă: "A se citi fără greșeli de ortografie!", semnul exclamării fiind desenat enorm și apăsător în coada aiuritoarei doleanțe. Un text, o dată scris cu greșeli, nu se va putea citi fără greșeli. Tânărului aspirant care se descalifică astfel, inutil să-i explici dificultatea în care se află și ridicolul la care se expune. În fine, un text agrimat se aruncă la coș. ● Precizările de mai sus vă privesc și pe dvs. În plus, faceți o impresie proastă relatând scena cu: "Trimite, bă, la *România literară*, dacă crezi că ai ceva de spus!". Citându-vă, am operat corecturile ce se impuneau, pentru că dvs. vă începeați fraza cu literă mică, nu-l așezați între virgule pe acel ireverentios intonat "bă", puneți în schimb semnul exclamării după același "bă", iar lui "literară" îi impuneți o majusculă pe care nu și-o dorea. Degeaba, deci, vă laudați că ne citiți revista, dacă nici măcar numele nu i-l transcrieți corect. (*Andrei Ema*, Aiud/Alba) ● Nu pot decât să vă felicit pentru alegere. Revistele preferate sunt cu adevărat valoroase. Dacă singură apreciați că ceea ce scrieți acum se apropie mai mult de pagina de jurnal decât de literatură, veți ști cu siguranță și când va fi momentul saltului calitativ semnificativ și textele dvs. vor merita să vadă lumina tiparului. (*Delia Mihai*) ● Păcat că din cauza firii excesiv sentimentale, impetuoase, sumbre, faceți să se piardă într-un același tumult stihinic de declarații și impresii de toată mâna și momentele



de bună inspirație, de bună expresie, de găsim a stării de poezie în ipostaze convingătoare. Dormitul pe foi de ghimp, glasul care are puterea de a te strânge la sine, sau aceea mică viziune a ingerului răstignit pe retina, alb în golul pupilei, suferind în dreptul vulcanului ei de întineric. Și trotuarele de carne, o carne rotundă lumea, ciment mușcând sufletul, umbre-n firidă, lumi lugubre circulând odată cu sângele prin vene, sentimentul că nu numai soarele, ci și scântele, și praful merită atenția noastră. Și niște ulmi cazând în calea unor voci care, când pomesc să umble, așa, din senin, taie copacii. Lacrimile sunt pline de ghimp, în râni te poți uita, durerea se lasă ținută în brațe, glasurile pot fi uleioase, din cerneală izbucnesc păsări sărmene, albe litere de rosmarin - iată, recuperând din textele dvs. inegale, amestecate cu banalități de neiertat câtă mirabile minuni. Dacă vă gândiți serios la destinul bun care vă așteaptă, cred că vă datorați urgent o schimbare de atitudine, o disciplinare a materiei poetice, și nu în ultimul rând discernământ, ca să nu vă pierdeți în zădărnicii combustia lirică. (*Julian Zămbrean*, Alba Iulia). ■

Citatul săptămânii

"Celebrele versuri ale lui *Minulescu* transpuse în cîntec: «Priviți privighetoarea cîntă și liliacul a-nflorit» se potrivesc de minune cu actuala stare de spirit a Mădălinei Manole".

(Horațiu Tudor, "Național", 29 iulie 2002)

Sublinierile ne aparțin. Cititorii sînt rugați să facă înlocuirile cuvenite. (N.R.)



ÎND văd trei tineri, cu fețe patibulare, ucigînd cu sînge rece un bărbat doar ca să-i

ia laptopul, cînd văd un fiu azvîrlindu-și mama de la etajul 6, cînd văd tați siluindu-și fetele de 12-13 ani (ori chiar de 3!), sub privirile îngăduitoare ale mamei, cînd văd mame aruncîndu-și plozii nou-născuți în tomberoane, cînd văd (zilnic la t.v.) asemenea orori, mă gîndesc la Lombroso și la contestatele lui teorii despre criminalii înnașcuți, pe care i-ar da de gol trăsăturile feței. Societatea modernă aruncă vina, în astfel de cazuri, pe deficiențele de educație, în familie ori la școală, pe carențe emoționale ale unor copii abandonați ori maltratați de părinți. Dar dacă nu cultura, ci natura poartă răspunderea? Cum să împlinți de zeci de ori, pînă îl îndoi, un cuțit într-un om cu care ai stat la masă (masă la care te-a invitat), pe care-l cunoști, cu care ai vorbit în multe ocazii? Cît de beat trebuie să fii ca să-ți omori mama, femeie bătrînă, împingînd-o peste balustrada balconului, în pofida rugă-

cronica tv

Politică și modă

minților și țipetelor ei? Ce tratament suferit în copilărie poate explica astfel de acte de cruzime ori criminale? ● Știrile de pe mai multe canale t.v. ne-au încunostințat că, la școala de vară de la Amara a tinerilor politicieni PSD, au participat Irina Schrotter, Cătălin Botezatu și Dana Săvuică. Mai exact, au ținut conferințe pe tema imaginii. Cum, adică, să procedeze viitorii guvernanți ca să-și construiască o imagine publică favorabilă. Cum să se îmbrace, bunăoară. Printre multe sugestii prețioase oferite de invitați, se detașează recomandările Irinei Schrotter, cunoscuta modistă: supărată pe presă, Irina le-a spus junilor (ne)corupți (încă) de la Amara că pixul (ziaristului!) nu face doi bani; adevărații politicieni (fie și cu caș la gură) se înarmează cu stilouri Mont Blanc. Oare ce să facă cu ele? Or fi știind măcar la ce folosesc? ● Tocmai cînd îl laudam mai tare, prezentatorul

ultimei etape din Turul Franței a dat-o în bară, confundînd clădirea Adunării Naționale cu a (ce-o fi asta?) Muzeului Militar. Poate, Ecole Militaire. Se întîmplă și la case mai mari. ● Dacă Botezau, Schrotter și Săvuică au fost figurile cele mai de seamă care ni s-au perindat prin fața ochilor cînd am privit la t.v. activități ale partidului de guvernămînt, Pinalti începe să fie definitoriu pentru imaginea P.N.L. Cum cine e Pinalti? Mă rog, dar cine e Botezau? Sint români la modă. Mai mult nu vă spun! ● Probabil că televiziunea a demarat deja un program de protecția minorilor. Zilele trecute, am putut vedea chipul unui tată care, legase cu lanțuri fiul potențial infractor. Chipul puștiului de 12-13 ani a fost mascat. Probabil ca să nu fie văzut de congenerii lui, gata să-l asedieze spre a-i solicita să le mărturisească din experiența lui.

Telefil

voci din public

Stimate domnule director,

Am crezut de cuviință, la început, să vă mulțumesc pentru *R/ 29/2002*, dar, gîndindu-mă mai bine, cred că vă datorez mulțumiri pentru toate numerele *R/* care apar.[...]

Pendularea printre "lecturile la zi" este provocatoare - cititorul are libertatea de alegere a unei cărți potrivit gustului și formației sale intelectuale. Preciz faptul că nu se renunță la o rubrică în care sunt publicați poeți români contemporani, dat fiind că astăzi, oamenii poartă cu ei un deficit considerabil de poezie și mister. Doresc însă în mod special să vă mulțumesc pentru publicarea *Corespondenței N. Steinhardt - E. Cioran*, amîndoi fiind scriitori care cu cît se diferențiază prin crezurile literare, cu atît se apropie mai mult. [...] Ce mi se pare, de asemenea, admirabil este dreptul la replică pe care *R/* îl promovează, o anumită înclinație spre dialog, spre conciliere. *R/* nu se învîrte într-un cerc închis, nu este un univers suficient sieși, are nevoie de toți cei care publică în ea și de toți cei ce o citesc.[...]

Cu stimă,
Mirela C. Cioran
București

*
* *

"M-am hotărît să vă scriu după ce am citit în nr. 27 al revistei *România literară* despre virgula lui Graham Greene și, mai apoi, *Cronica TV* a lui Tele-



fil, referitoare la «simpozionul academic[...] consacrat felului în care se vorbește românește la televiziune», și, bineînțeles, după ce m-am enervat văzînd *cum se scrie* în revista pe care de-abia aștept să o cumpăr în fiecare zi de miercuri". "Îmi cer scuze pentru eventualele «greșeli» (inventate). Sint, totuși, un amator. Dar unul care vrea să învețe limba română și din *România literară*. Sint sigur că veți găsi soluții."

Cu stimă,
Georgel Iordache
Ploiești

N.R.: Așa începe și se sfîrșește o lungă scrisoare în care ne sint semnalate o mulțime de greșeli de exprimare, de ortografie și de tipar din revista noastră. Mulțumim cititorului nostru, atît de conștiincios, și îi cerem iertare că nu-i putem reproduce scrisoarea. Dintre exemplele culese de d-sa, unele sint, vai, greșeli. Altele comportă discuții (așa cum d-sa admite în cîteva cazuri). În fine, sint și interpretări rigide ale ortografiei în scrisoarea dlui Iordache. Îl asigurăm pe cititorul nostru că ne vom stră-

dui să eliminăm, pe cît ne stă în putință, incorectitudinile precum cele semnalate de d-sa.

*
* *

D-le Manolescu,

De peste cincizeci de ani, săptămîna de săptămîna am citit "Gazeta literară" - "România literară", dar, parcă niciodată ca acum nu am primit cu atîta neregularitate revista. Acum cîteva luni n-am primit vreo două numere, iar în luna iulie am primit numerele din două în două săptămîni. Am intervenit cu sesi-zări, dar răspunsul a fost - răspuns în care nu cred, - că de la București ("redacția"?) n-au fost trimise numerele pe care nu le-am primit (27, 29, și încă unul, dar nu mai știu care).

Nu știu dacă se mai pot recupera, dar în orice caz ar fi bine să vă interesați la Rodipet - în legătură cu situația semnalată - ce bine ar fi să fie un caz izolat!

O întrebare - nu se poate face abonament (pentru anul viitor) direct la redacție (administrație) și aceasta să expedieze numerele?

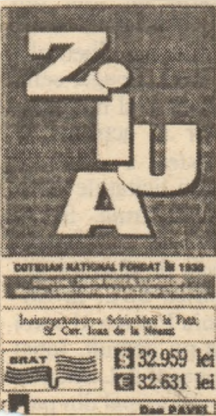
Cu toate că am fost refuzat în cîteva rînduri în calitate de colaborator, totuși rămîn același credincios abonat al "României literare" - una dintre, poate cea mai, reviste literar-culturale de valoare din peisajul revistelor românești.

Cu stimă și respect,
prof. Ion Popa
Mediaș, 30 iulie 2002



din periodice

Deschidere totală în relațiile româno-moldave
paginile 6-7



Astăzi, 5 august 2002, marele prozator român Marin Preda ar fi împlinit 80 de ani



Jurnalul lui Marin Preda

SUPLIMENTUL cotidianului ZIUA, *Ziua literară*, începe să publice de luni 5 august, când autorul lui ar fi împlinit 80 de ani, un *Jurnal foarte intim* al lui Marin Preda. De existența unui astfel de jurnal se știa încă din timpul vieții scriitorului. Aproiații lui erau informați că Preda ține jurnal. Se pare că nici unul n-a avut acces direct la text, fie și la un fragment. Când scriitorul a murit, la 16 mai 1980, au circulat zvonuri legate de dispariția din seiful de la Editura Cartea Românească a unui număr de manuscrise, între care acela al unui roman intitulat *Era ticăloșilor* (și nu *Hora ticăloșilor*, cum afirmă dl Darie Novaceanu, cel care a încredințat *Zilei literare* paginile cu pricina) și al unui jurnal foarte, foarte secret. Nimeni n-a văzut aceste manuscrise. Nici familiei nu i-au fost restituite, când ancheta asupra morții subite, și

care a părut suspectă, a lui Marin Preda s-a încheiat. Nici în arhiva S.R.I., după revoluție, nu s-a dat de urma lor. Cum se știe, au fost înapoiate scriitorilor sau familiilor lor unele manuscrise confiscate de Securitate. Printre ele, nu se afla nimic de Marin Preda. Iată, acum, dl Novaceanu vine cu câteva zeci de pagini, în copie, din *Jurnalul foarte intim*. D-sa declară a le fi primit de la un procuror, decedat între timp, care se ocupase, la moartea lui Preda, de cercetarea și copierea unor manuscrise. Așadar manuscrisele cu pricina (dacă vor mai fi fiind și altele) au fost ridicate mai întâi de Procuratură. Unele s-au întors la familie. Altele, între care *Jurnalul*, nu. Fostul procuror, mînat de curiozitate, avînd el înclinații și relații artistice, a luat câteva pagini copiate acasă, ca să le citească noaptea. A doua zi, voind să le restituie, a descoperit că manuscrisul *Jurnalului* și copiile de pe el se făcuseră nevăzute. Încăpuseră pe mîna Securității, după toate probabilitățile. Omul a avut inspira-

ția de a tăcea asupra copiei pe care o sustrăsese. A păstrat-o pînă la moarte. Prin dl Novaceanu, ea devine acum publică.

Povestea nu e chiar așa de surprizătoare cum ar putea părea ignoranților în materie de Securitate. Textul publicat în *Ziua literară* aparține, foarte plauzibil, lui Marin Preda. Nu e nevoie de cine știe ce expertiză pentru a susține asta. Nu vîd pe nimeni capabil să contrafacă (și încă atît de bine!) o pagină de Marin Preda. Amploarea fragmentului păstrat nu ne este comunicată. Cîteva zeci de pagini? Mai multe? Dar, în definitiv, jurnalul cîte o fi avut? Din cîte bănuim, e vorba de mult mai multe. Unde se află, e lesne de ghicit. În kilometrii de rafturi din pivnițele S.R.I., neexplorați decît în infimă parte. Cronicarul n-are nici o îndoială în această privință: manuscrisul jurnalului există. Ipoteza se bazează pe două fapte simple. Prima: Securitatea nu a distrus astfel de documente. A doua: nimeni din instituția cu pricina n-avea, un deceniu după moartea lui Preda, vreun interes în a face dispărut jurnalul. Existau alte priorități "destructive" în 1989 ori mai apoi. Iar înainte, cu atît mai puțin. Un document ce putea fi folosit ca eventual mijloc de șantaj contra unora dintre scriitorii "consemnați" în jurnal nu trebuia să piară.

În fine, aspectul juridic al publicării devine esențial. *Ziua literară* riscă să aibă dificultăți cu moștenitorii scriitorului. În locul unui scandal de acest fel, ar fi preferabil ca eforturile să fie unite în vederea regăsirii celorlalte pagini, copiate ori olografe. Paginile publicate sînt extraordinar de interesante. Citiți-le și veți vedea că merită să avem într-o zi întreg acest *Jurnal foarte intim*. ■

la microscop



de Cristian Teodorescu

Nudismul în PSD

S-AR ZICE că în PSD a început marea curățenie. Primul sacrificat a

fost modistul Cătălin Botezatu care nici nu apucase să se înscrie de-a binelea în partidul domnilor Mischie, Sechelariu, Corneliu Rusu Banu și alții de aceeași teapă. Modistul, a decis premierul Năstase și a întărit Octav Cosmâncă, vine dintr-o zonă deocheată, la confluența cu prostituția, nu dă bine deci într-un partid serios cum e PSD-ul. Botezatu a avut o existență mai aventuroasă, parcat vremelnic în pușcăriile patriei, dar om cu resorturi zdravene a știut să-și revină. Mai ajutat de prieteni, mai simțind de unde bate vîntul a redevenit un VIP în felul său și a decis să-și pună talentul, ideile și experiența în slujba partidului de guvernămînt. În trecut fie spus, la început, partidul de guvernămînt n-a strîmbat din nas. Dacă nu se apucau ziaristii să facă haz și să reamintească diverse întîmplări din viața fostului top model și deținut de drept comun, rămînea PSD-ul cu VIP-ul în ograda. N-a fost să fie...

Vigilent cu Botezatu, partidul de guvernămînt moțâie toropit în schimb cînd un N. Mischie îi amenință cu schilodirea pe ziaristi. Dl Cosmâncă nu pare deranjat afară din cale că primarul Bacăului, Sechelariu, a profitat de sărăcia unora dintre concitadinii săi ca să-și transforme ziua de naștere în prilej de paranghelie publică, exasperîndu-l pînă și pe atît de răbdătorul Ion Iliescu, pentru care singele de partid nu se diluează cu una, cu două, chiar dacă a devenit un singe echidistant politic. Nici în ceea ce îl privește pe prefectul de Iași, cu declarațiile lui scandalose împotriva țiganilor, partidul de guvernămînt nu e mai critic. Dacă ar fi să ne luăm după premierul Năstase, prefectul de Iași muncește bine, dar i se mai întîmplă să vorbească gura fără el. Din cîte știu, instrumentul cu care muncește un prefect e gura, ajutată sau nu de mîntea din dotare. Or dacă îl trădează gura din cînd în

cînd, dl Corneliu Rusu Banu nu e bun pentru munca de prefect. Imaginați-vă un mecanic de automobile care muncește bine, dar îl trădează din cînd în cînd cheia de 16!

Dacă ne amintim însă și de achizițiile de la PRM ale partidului de guvernămînt - cum ar fi Ilie Neacșu, fost proprietar al unei publicații absolut imunde, *Europa*, ale cărei atacuri xenofobe și antisemite ar fi trebuit să-l ducă după gratiile vreunei pușcării, nu în Parlamentul României pe directorul ei, chiar nu înțeleg de ce a renunțat PSD-ul la sprijinul modistului Botezatu. Ilie Neacșu a putut începe o viață nouă în rîndurile partidului condus de dl Năstase, alături de Adrian Păunescu, care e și el la a treia viață nouă, politic vorbind, fiindcă altfel el trăiește și azi în plină *Cîntare a României* cu, pentru el, nemuritoare spectacole din serialul *Antena vă aparține*. (Dacă lui Adrian Păunescu nu-i convine alăturarea cu Ilie Neacșu, sper să dea un drept la replica PSD-ului, nu mie!)

Prin comparație cu Ilie Neacșu, Cătălin Botezatu ar fi putut fi o prezență benignă în rîndurile partidului de guvernămînt. Cu atît mai mult cu cît tinerii din PSD, mai liberi de prejudecăți decît mai marii partidului ori poate mai atenți la detalii precum cele de mai sus or fi văzut în Cătălin Botezatu un ins de succes care a trecut și prin momente grele. Căci la școala de vară de la Amara, tinerii PSD-iști nu s-au simțit deloc iritați să fie școliți într-ale bunelor maniere de top modelul Dana Savuică, ini-moasă față de vechi ambasadador român, care nu s-a sfîșit să pozeze pentru ediția românească a revistei *Play Boy*.

Îmi imaginez după ce tinerii pesediști au luat lecții de bune maniere de la Dan Savuică, mai marii partidului vor fi mai atenți la imaginea ca în *Play Boy* a membrilor PSD, adică o imagine aproape nuda, la propriu și la figurat, cu ajutorul căreia partidul de guvernămînt se poate păgubi, dacă vrea, de membrii săi neconvenabili. ■

POLIROM

NOUTĂȚI
august 2002

Michael Ondaatje
Obsesia lui Anil

J.D. Sallinger

Dulgheri, înălțați grinda acoperișului și Seymour: o prezentare

Amelie Nothomb

Igiena asasinului

În pregătire:

Gabriela Melinescu

Jurnal suedez II

Umberio Eco

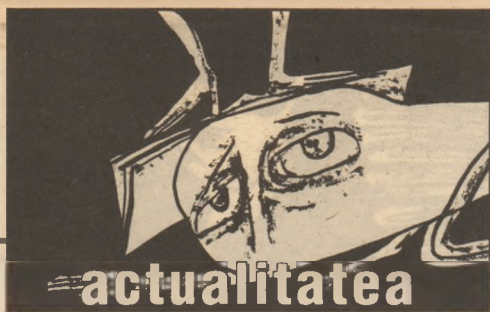
Numele trandafirului

Reduceri de 30%

Pentru oferta săptămînii în site-ul www.polirom.ro ► Agenda

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași Tel: Fax: (0232)214100, (0232)214111, (0232)217440
București Bd. 1 C Brătianu nr. 6, et. 7, Tel: (021)3138978, Timișoara, Tel: 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro



Mișcarea literară

CUMA de ce încep economiile de la carte și artă? Pentru ca omul politic român este imbecil, barbar și anticultural. Cine ar fi dispus să nu mă creadă, să binevoiască a asculta discursurile parlamentare sau a citi articolele de gazetă ale oamenilor noștri politici. Cum să ceri simpatie pentru artă și cultură unor oameni care nu sunt în stare să închege o frază, care nu se pot ridica o clipă deasupra meschinelor interese și intrigă de culise. Arta și cultura românească n-au să aștepte decît dușmănie de la oame-nii politici de azi!", scria L. Rebreanu în 1923. Actualele aprecieri le reia dl N. Gheran într-un articol care prezintă săptămînalul MIȘCAREA LITERARĂ scos de Rebreanu și de poetul și dramaturgul A. Dominic la București între noiembrie 1924 și decembrie 1925. Articolul dlui Gheran este prilejuit de apariția la Bistrița a unui lunar (bănuim) cu numele săptămînalului lui Rebreanu. Articolul e, de altfel, publicat în deschiderea noii reviste, după un editorial al celor care de azi și un editorial (reluat) al celor de ieri. Primul număr se bucură de semnături cunoscute, Gh. Grigurcu, M. Sin, Ruxandra Cesereanu, Olimpiu Nușfelean (care e și director), Ioan Pinte (redactorul șef), Gh. Crăciun, Aurel Rău ș.a. Uram revistei bistrîțene o viață mai lungă decît a celei omonime care a precedat-o. Primul număr este foarte promițător. ● În CUVÎNTUL LIBERTĂȚII, ziarul craiovean, citim în pagina de Literatură, artă, mentalități, atitudini de sîmbătă 20, duminică 21 iulie a doua parte a unui interviu acordat dlui N. Coande de către dl Dorin Tudoran. Prima parte ne-a scăpat. În stilul care l-a făcut faimos, amestec de exactitate pînă în detalii (unde, nu degeaba se zice, s-ar ascunde diavolul) și de egocentrism, de onestitate și de radicalism, dl Tudoran face cîteva aprecieri despre cartea scrisă de fostul general de Securitate Pleșiță în colaborare cu ziaristul Viorel Patrichi și tipărită inițial în revista Lumea. Pe drept cu-



vînt, dl D. T. se miră că nimeni nu i-a cerut încă, la tribunal, dlui Pleșiță să răspundă pentru învinuirile aduse unor intelectuali și scriitori români. Dl Pleșiță susține că i-a "brichisit" (cuvînt inventat de d-sa, cu un sens transparent) pe Noel Bernard, Goma, Noica și alții. Dl D. T. se referă apoi la Agora, revista pe care a editat-o începînd din 1987 în SUA, devenită tribuna principală a disidenței literare românești. De asemenea, pune la punct unele informații legate de colecția Hyperion a Cărții Românești, a cărei inițiere i se datorează, dar în care nu și-a publicat (contrar unor afirmații) nici un volum personal. I-l solicitase M. Preda, dar fiindcă se bătuse în Consiliul Uniunii Scriitorilor pentru înființarea colecției, dl D.T. a refuzat să predea o carte. "Monșer, poate ai dreptate, i-a răspuns Preda, dar, cînd te-oi hotărî d-ta să dai un volum pentru colecție, cine știe cum vor fi vremurile..." Vremurile au fost cum le știm. Înainte de a emigra în SUA, dlui D.T. i-a fost respins volumul La vie en rose destinat colecției. După 1989 imediat, nu i-a mai cerut nimeni să publice. Iar mai pe urmă, cînd directorul Cărții Românești "a început să mă pi-seze să-i dau un volum", dl D.T. n-a mai găsit timp să-l alcătuiască.

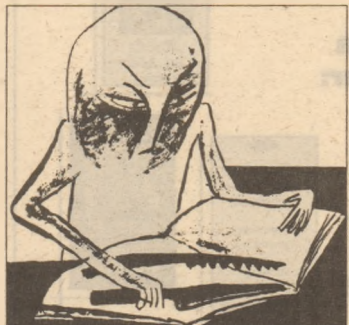
Cum poate fi cîrpită relația cu U.E.

ASCULTAȚI, băieți, ascultați! îi îndeamnă Cornel Nistorescu pe aceia dintre oficialii români care vor să știe ce se vorbește la telefon despre ei și nu numai, în România. "Săptămîna trecută, scrie Nistorescu în EVENIMENTUL ZILEI, prefectul de Iași a declarat că a a-



continua speculații pe tema rivalității dintre premierul Năstase și ministrul de Externe Mircea Geoană. În orice caz CURENTUL e convins că Năstase tot mai nemulțumit de fostul său protejat, învinuindu-l că ar gira o posibilă remaniere guvernamentală. După părerea Cronicarului, Curentul s-a lăsat intoxicat, căci e greu de presupus că dl Năstase l-ar putea ataca înaintea summitului de la Praga pe ministrul său de Externe. ● Numai Dumnezeu îl mai poate înțelege pe directorul Institutului Național de Fizică Pămîntului, Gheorghe Mărmureanu. Cu vreo două luni în urmă acesta declara la un post de televiziune că un cutremur nu poate fi prevăzut decît cu cîteva zeci de secunde înainte. După ultimul cutremur din Vrancea acesta declară, citat cu litere explozive de Evenimentul zilei: "Știm și așteptăm cutremurul din Vrancea" afirmînd chiar că mișcările seismice din Vrancea pot fi prevăzute cu cîteva zile înainte. Așa să fie, dar lejeritatea cu care dl Mărmureanu se contrazice, jucîndu-se cu nervii românilor, nu se potrivește cu seriozitatea unui om de știință necutremurat psihic. ● Se pare că turiștii din stațiunea Neptun care vor să doarmă liniștiți noaptea au dat lovitură. Grație prezenței premierului Năstase în sus-numita stațiune, la orele fixate prin lege, discotecile își reduc sono-

flat de la ofițeri SRI că anumiți ziariști au sunat la reprezentantul Delegației Comisiei Europene la București, Joathan Scheele. El a trimis chiar o scrisoare către guvern prin care solicită lămuriri. Adrian Năstase l-a criticat pe prefectul de Iași, iar acesta a dat-o la întors. Cu siguranță că lămuririle solicitate de Jonathan Scheele vor veni. A fost o neînțelegere și a fost o greșeală a prefectului, practicile de ascultare a telefoanelor se desfășoară numai în cadrul stabilite de lege etc. Adică și scandalul acesta va fi înmormîntat. Ceea ce nu înseamnă că într-o bună zi nu vor apărea dovezile, și un judecător care nu poate fi dirijat cu telefonul politic nu va instrumenta aceste cazuri de abuz de care astăzi nimeni nu se mai îndoiește (...). Ascultați, băieți, ascultați pînă vi se lungesc urechile! Dar nu uitați că întotdeauna vine o zi în care se decontează toate curiozitățile. Să nu spuneți că n-ați știut!" Pînă se vor împlini speranțele lui Cornel Nistorescu un lucru e sigur, nici o instituție din România nu are cum să verifice SRI-ul dacă ascultă ilegal telefoanele. Încît profitînd de acest lucru, SRI-ul poate deveni o putere care, la o adică, dispune de mijloace de șantaj ce s-ar putea întoarce și împotriva celor ce azi încurajează ascultările telefonice ilegale. ● Presa de la București face în



rul la limită, iar concertele în aer liber sînt amuțite. Riscînd să pară retrograd, Cronicarul e de părere că premierul ar trebui să-și petreacă nopțile și în celelalte stațiuni de pe litoral, fiindcă se pare că acesta e singurul mijloc prin care noaptea mai pot fi auzite și valurile mării, de la anumite ore încolo. ● Cităm, fără comentarii, un titlu din ZIUA, cu subtitlurile sale: Triumviratul luminii, Gheorghe Olteanu, zis "Gigi Șpagă, șeful corpului de control al ministrului Industriilor și acționar la compania Luxten a controlat din umbră toate licitațiile cîștigate de această firmă. Silviu Lucian Boghiu, zis "Ali Baba", din scaunul său de director general al Electrica S.A., favorizează compania Luxten al cărei angajat a fost nu demult. Ionel Pепенică, managerul Luxten și fost consilier municipal din partea PSD, cîștigă licitație după licitație pe căi neortodoxe. ● Un picior în pragul guvernului PSD își intitulează Ioana Lupea editorialul din nr. 181 pe acest an din COTIDIANUL. O analiză atentă a relațiilor României cu Uniunea Europeană, pornind de la nemulțumirea lui Jonathan Scheele că i se ascultă convorbirile telefonice și ajungînd la fonduri blocate de U.E. din cauza faimosului N. Mischie, editorialul Ioanei Lupea ar trebui folosit ca punct de plecare de guvernul Năstase pentru îmbunătățirea relațiilor cu U.E. Cît se mai poate.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

